

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ & ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΧΩΡΟΥ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΩΝ

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ

**Οι διαφορετικές όψεις των ανθρωπιστικών επεμβάσεων και ο ρόλος των
δρώντων στην εξέλιξή τους – Η περίπτωση της Σομαλίας**

Διπλωματική Εργασία

Δημήτριος Αποστόλου

Αθήνα, 2017

ΧΑΡΟΚΟΠΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΣΧΟΛΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ, ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ & ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΧΩΡΟΥ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΦΥΣΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΓΕΝΩΝ

ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΩΝ

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Γεώργιος Ι. Κρητικός (Επιβλέπων)

Αναπληρωτής Καθηγητής, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Σωτήριος Ντάλης

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Πέτρος Κατσαφάδος

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο

Ο Δημήτριος Αποστόλου

δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- 1) Είμαι ο κάτοχος των πνευματικών δικαιωμάτων της πρωτότυπης αυτής εργασίας και από όσο γνωρίζω η εργασία μου δε συκοφαντεί πρόσωπα, ούτε προσβάλλει τα πνευματικά δικαιώματα τρίτων.
- 2) Αποδέχομαι ότι η ΒΚΠ μπορεί, χωρίς να αλλάξει το περιεχόμενο της εργασίας μου, να τη διαθέσει σε ηλεκτρονική μορφή μέσα από τη ψηφιακή Βιβλιοθήκη της, να την αντιγράψει σε οποιοδήποτε μέσο ή/και σε οποιοδήποτε μορφότυπο καθώς και να κρατά περισσότερα από ένα αντίγραφα για λόγους συντήρησης και ασφάλειας.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θεωρώ απαραίτητο να εκφράσω τις ευχαριστίες μου προς ορισμένους ανθρώπους οι οποίοι με βοήθησαν να ολοκληρώσω την διπλωματική εργασία. Κατ' αρχήν οφείλω να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον επιβλέποντα της εργασίας μου Καθηγητή Γεώργιο Κρητικό αφενός για την εμπιστοσύνη που έδειξε στο πρόσωπό μου και αφετέρου για την καθοδήγησή του σχετικά με την προσέγγιση προς το αντικείμενό της. Επίσης πρέπει να ευχαριστήσω το προσωπικό της Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού για την απρόσκοπτη πρόσβαση στα αρχεία που αφορούσαν το θέμα της εργασίας καθώς και τους συναδέλφους στην ΠΑ που απάντησαν στις ερωτήσεις μου.

Τέλος επειδή η ολοκλήρωσή της εργασίας θα ήταν αδύνατη χωρίς την ηθική υποστήριξη και κυρίως την ανοχή της οικογένειάς μου οφείλω να τους πω ένα μεγάλο ευχαριστώ! Μόνικα, Ζωή, Αποστόλη, Νεκτάριε αυτή η εργασία είναι δική σας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη στα Ελληνικά	6
Abstract ή Περίληψη στα Αγγλικά	7
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ	8
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	9
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	10
Εισαγωγή	11
Μεθοδολογία και Διάρθρωση της Εργασίας	12
ΚΕΦ.1: Ανθρωπιστικές Επεμβάσεις	14
1.1. Θεωρητικές προσεγγίσεις	14
1.2. Κριτική θεώρηση και η πολύπλοκη πραγματικότητα	17
1.2. Οι δρώντες στις ανθρωπιστικές επεμβάσεις	21
1.2.1. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών	21
1.2.2. Ένοπλες δυνάμεις	24
1.2.2. Μη κυβερνητικές οργανώσεις	26
1.2.3. Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας	29
1.2.4. Θύματα, Πρόσφυγες και άλλοι Μη Κρατικοί Δρώντες	31
ΚΕΦ.2: Η περίπτωση της Σομαλίας	35
2.1. Γεωγραφία και Οικονομία της Σομαλίας	35
2.2. Ιστορία της Σομαλίας	38
2.3. Η Επέμβαση στη Σομαλία	44
2.4. Η Ελληνική Συμμετοχή στη Σομαλία	56
2.5. Η Κληρονομιά της Σομαλίας	64
2.5.1. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών	66
2.5.2. Ένοπλες Δυνάμεις	67
2.5.3. Μη κυβερνητικές οργανώσεις	71

2.5.4. Μέσα μαζικής επικοινωνίας και άλλοι μη κρατικοί δρώντες.....	73
2.5.5. Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και Σομαλία.....	74
Συμπεράσματα	76
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	80
Παράρτημα 1.....	85
ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΙΡΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΤΗΝ ΣΟΜΑΛΙΑ	85
Παράρτημα 2.....	86
Επιλογή άρθρων από εφημερίδες πανελλήνιας κυκλοφορίας	86
Παράρτημα 3.....	93
Συνεντεύξεις στελεχών που υπηρέτησαν στο ΕΛΛΑΣΟΜ.....	93

Περίληψη στα Ελληνικά

Η ανθρωπιστική επέμβαση αποτελεί ένα ιδιαίτερο ζήτημα που άπτεται της κρατικής κυριαρχίας όπως αυτή έχει διαμορφωθεί από την συνθήκη της Βεσφαλίας. Θέματα όπως η νομιμοποίηση της και η εξουσιοδότηση για την επιβολή της συνεχίζουν να απασχολούν την διεθνή κοινότητα. Σημαντικό βήμα προς αυτή την κατεύθυνση αποτελεί η ομόφωνη υιοθέτηση από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών κάποιων από τις αρχές της «ευθύνης για προστασία». Σημαντικό ρόλο στην αποδοχή αυτών των αρχών διαδραμάτισε μια σειρά ανθρωπιστικών επεμβάσεων που επιχειρήθηκαν κατά την δεκαετία του 1990. Η επέμβαση στην Σομαλία ήταν η πρώτη προσπάθεια ανθρωπιστικής επέμβασης, η οποία παρά την διευρυμένη συμμετοχή της διεθνούς κοινότητας, έληξε άδοξα μετά από μια σειρά ανθρώπινων απωλειών που υπέστησαν οι δυνάμεις του ΟΗΕ. Στα πλαίσια της εργασίας χρησιμοποιείται το παράδειγμα της Σομαλίας προκειμένου να αναδειχθεί ο ρόλος των δρώντων όπως οι διεθνείς οργανισμοί, οι ένοπλες δυνάμεις και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις στην εξέλιξη και στην κατάληξη μιας ανθρωπιστικής επέμβασης. Το παράδειγμα της Σομαλίας αποτέλεσε την πιο χαρακτηριστική περίπτωση αποτυχημένης ανθρωπιστικής επέμβασης καθώς μια σειρά σφαλμάτων σε όλα τα επίπεδα δεν επέτρεψε την επιτυχή κατάληξή της.

Λέξεις κλειδιά: Ανθρωπιστική επέμβαση, Κρατική κυριαρχία, Ένοπλες δυνάμεις, Μη κυβερνητικές οργανώσεις, Μέσα μαζικής επικοινωνίας

Abstract

Humanitarian Intervention is a rather complex issue directly connected to the concept of state sovereignty which was formed by the Westphalia treaty. Key subjects such as its legality and the authorization to enforce it continue to concern the international community. An important step in the right direction was the unanimous adoption by the United Nations Organization of some of the principles of “Responsibility to Protect”. A series of humanitarian interventions during the 90s played an important role in accepting those principles. The mission in Somalia was the first attempt in humanitarian intervention by the international community. Despite the active participation, the mission ended ingloriously after numerous casualties of the UN Forces. The case study of Somalia is used to shed some light to actors such as the international organizations, the armed forces, and the non-governmental organizations. The paradigm of Somalia is the most profound case of a failed humanitarian intervention as mistakes in every level prevented a successful conclusion.

Keywords: Humanitarian intervention, State sovereignty, Armed forces, Non-government organizations, Mass media

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1 - Γεωφυσικός χάρτης της Σομαλίας – Πηγή Wikipedia	34
Εικόνα 2 - Siyad Barre – Πηγή Wikipedia	40
Εικόνα 3 - Οι ένοπλες παρατάξεις κατά την επέμβαση στη Σομαλία – Πηγή Αρχείο ΔΙΣ	43
Εικόνα 4 - Θύματα λιμού στην Σομαλία – Πηγή Getty Images.....	45
Εικόνα 5 - Όχημα Technical – Πηγή Getty Images	46
Εικόνα 6 – Οι Mohamed Farah Aideed και Ali Mahdi Mohamed – Πηγή Getty Images	47
Εικόνα 7 - Mohamed Sahnoun – Πηγή iofc.org	48
Εικόνα 8 - Κυανόκρανοι από το Πακιστάν – Πηγή Getty Images	48
Εικόνα 9 - Υποδοχή των πρώτων στρατιωτών από τις ΗΠΑ – Πηγή Getty Images	50
Εικόνα 10 - Ο διοικητής της UNOSOM II Cevic Bir – Πηγή Getty Images	52
Εικόνα 11 - Ένοπλοι Σομαλοί – Πηγή Getty Images.....	53
Εικόνα 12 - Συντρίμια ελικοπτέρου των ΗΠΑ – Πηγή Getty Images	54
Εικόνα 13 - Το πλήθος περιφέρει ένα νεκρό στρατιώτη των ΗΠΑ – Πηγή Getty Images	55
Εικόνα 14 - Δρόμος στο Mogadishu – Πηγή Wikipedia	56
Εικόνα 15 - Αναχώρηση του ΕΛΛΑΣΟΜ – Πηγή προσωπικό αρχείο Χ.Κ.	58
Εικόνα 16 - Άποψη του στρατοπέδου ΕΛΛΑΣΟΜ – Πηγή Αρχείο ΔΙΣ.....	59
Εικόνα 17 - Περίθαλψη στο πεδίο – Πηγή Αρχείο ΔΙΣ	60
Εικόνα 18 - Ιατρείο ΕΛΛΑΣΟΜ – Πηγή Αρχείο ΔΙΣ	61
Εικόνα 19 - Τοποθεσίες των κυριότερων ΜΚΟ – Πηγή Αρχείο ΔΙΣ	63
Εικόνα 20 - Πρόσφυγες αναμένουν την διανομή ανθρωπιστικής βοήθειας – Πηγή Getty Images	64
Εικόνα 21 - Στρατόπεδα προσφύγων στην Σομαλία (Σεπ, 1992) – Πηγή Αρχείο ΔΙΣ	65
Εικόνα 22 - Ιταλικό σημείο ελέγχου – Πηγή Getty Images.....	67
Εικόνα 23 - Γάλλος στρατιώτης – Πηγή Getty Images	68
Εικόνα 24 - Ανθρωπιστική βοήθεια στην Σομαλία – Πηγή Getty Images	72

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1 - Οι πατριές της Σομαλίας	39
---	----

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

CENTCOM	Central Command
CIMIC	Civil Military Cooperation
ΕΛΛΑΣΟΜ	Ελληνικό Απόσπασμα Σομαλίας
ICISS	International Commission on Intervention and State Sovereignty
ICRC	International Committee of the Red Cross
MDM	Médecins du Monde
ΜΚΟ	Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις
MME	Μαζικά Μέσα Επικοινωνίας
MSF	Médecins sans Frontières
OAU	Organization of African Union
OCHA	Office for the Coordination of Humanitarian Affairs
OHE	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
R2P	Responsibility to Protect
SNA	Somali National Alliance
SNM	Somali National Movement
SPM	Somali Patriotic Movement
SSDF	Somali Salvation Democratic Front
UNHCR	United Nations Higher Commissioner for Refugees
UNITAF	Unified Task Force
UNOSOM	United Nations Operation in Somalia
USC	United Somali Congress

Εισαγωγή

Τα ζητήματα των ανθρωπιστικών επεμβάσεων έχουν απασχολήσει τη διεθνή κοινότητα σε πολλά επίπεδα. Είναι ιδιαίτερα περίπλοκα και έχουν προκαλέσει μεγάλο αριθμό συζητήσεων εφόσον αφορούν την παραβίαση ενός από τα κύρια χαρακτηριστικά του κράτους, αυτό της κρατικής κυριαρχίας. Μπορεί να διατυπωθεί μια σειρά ερωτημάτων όπως: Κάτω από ποιες συνθήκες νομιμοποιείται η διεθνής κοινότητα να παραβιάσει την κρατική κυριαρχία ενός κράτους; Ποιο σώμα λαμβάνει την απόφαση και παρέχει την εξουσιοδότηση επιβολής μιας ανθρωπιστικής επέμβασης; Φέρουν τα κράτη κάποια ευθύνη έναντι των πολιτών τους για την τήρηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων; Πρόκειται για μια σειρά ερωτημάτων στα οποία δεν υπάρχουν εύκολες απαντήσεις.

Χρονικά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου αποτελεί ένα ορόσημο για τη διεθνή κοινότητα και τις πρωτοβουλίες του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Τότε ξεκινά μια χρονική περίοδος όπου η χρήση των ενόπλων δυνάμεων άρχισε να γίνεται ευρύτερη και να περιλαμβάνει την εμπλοκή τους σε αποστολές πέρα από τα συμβατικά τους καθήκοντα. Οι αποστολές αυτές περιλάμβαναν την παροχή προστασίας στις αντιπροσωπείες διεθνών οργανισμών και μη κυβερνητικών οργανώσεων που προσέφεραν ανθρωπιστική βοήθεια, την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας και την δημιουργία υλικοτεχνικών υποδομών για την ανακούφιση των πληγέντων, την μεσολάβηση μεταξύ των εμπολέμων με σκοπό την προστασία των αμάχων και την δημιουργία ασφαλών περιοχών για την προστασία του άμαχου πληθυσμού από τις εχθροπραξίες. Ταυτόχρονα οι μη κυβερνητικές οργανώσεις που εμφανίστηκαν δυναμικά στο προσκήνιο, διεκδικούν με μεγάλες φιλοδοξίες την παροχή βοήθειας σε περιοχές ανά τον κόσμο που πλήττονται από κάποια ανθρωπιστική κρίση. Μαζί τους και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας τα οποία αρχίζουν να αυτονομούνται και να διεκδικούν ρόλο στην χάραξη της πολιτικής.

Με την πρώτη ματιά η εμπλοκή των ενόπλων δυνάμεων στην παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας φαίνεται αντιφατική και είναι γεγονός ότι σε κάποιες περιπτώσεις μια στρατιωτική επέμβαση για ανθρωπιστικούς λόγους έχει αποτελέσει μέρος του προβλήματος και όχι την λύση του. Όμως οι ένοπλες δυνάμεις αποτελούν έναν οργανισμό ο οποίος διαθέτει ήδη υποδομές και προσωπικό που μπορούν να αναπτυχθούν άμεσα προκειμένου να αντιμετωπίσουν μια ταχέως εξελισσόμενη κατάσταση όπως μια φυσική καταστροφή μεγάλης κλίμακας ενώ διαθέτουν την ισχύ για να επιβάλλουν κατάπαυση του πυρός και να διασφαλίσουν την ασφάλεια σε μια περιοχή. Έτσι η εμπλοκή των ενόπλων δυνάμεων σε ανθρωπιστικές αποστολές αποτελεί ένα

αμφιλεγόμενο ζήτημα και έχει πυροδοτήσει μια σειρά συζητήσεων σχετικά με τα κίνητρα αλλά και την αποτελεσματικότητα τους στο πεδίο. Από τους επικριτές της εμπλοκής των ενόπλων δυνάμεων σε ανθρωπιστικές αποστολές προβάλλονται αντιρρήσεις που αφορούν την εθνική κυριαρχία των κρατών, την νομιμοποίηση της επέμβασης αλλά και τα δημοκρατικά δικαιώματα. Οι υποστηρικτές από την άλλη πλευρά επισημαίνουν ότι συχνά δεν είναι δυνατόν να διαχωρισθεί το πολιτικό από το στρατιωτικό σκέλος μιας ανθρωπιστικής επέμβασης καθώς ακόμη και σε περιπτώσεις επεμβάσεων μη στρατιωτικού χαρακτήρα (φυσικές καταστροφές) εγείρονται προβληματισμοί σχετικά με την ασφάλεια τόσο των παρόχων ανθρωπιστικής βοήθειας όσο και των θυμάτων.

Αντίστοιχες συζητήσεις αφορούν την δράση των μη κυβερνητικών οργανώσεων. Εγείρονται ερωτήματα τόσο για τα κίνητρά τους όσο και για τις πρακτικές τους. Υπάρχουν αμφιβολίες για το αν είναι πραγματικά ανεξάρτητες ή κατευθύνονται από την ατζέντα των δωρητών τους. Επίσης οι πρακτικές τους στο πεδίο έχουν γίνει αντικείμενο κριτικής ως προς τη συμβολή τους στην επίλυση της κρίσης.

Τέλος δεν πρέπει να ξεχνάμε τα θύματα και τις χώρες στις οποίες διεξάγονται οι ανθρωπιστικές επεμβάσεις. Το ερώτημα που προκύπτει είναι αν τελικά η επέμβαση από τη διεθνή κοινότητα μπορεί να τις βοηθήσει να ξεπεράσουν την ανθρωπιστική κρίση που τις έχει πλήξει. Όλα τα παραπάνω αποτελούν το πλαίσιο μέσα από το οποίο η εργασία θα προσπαθήσει να αναδείξει τις διαφορετικές όψεις που έχει μια ανθρωπιστική επέμβαση καθώς μια σειρά δρώντων αλληλοεπιδρά μεταξύ τους και μπορεί να οδηγήσει το εγχείρημα σε επιτυχία ή αποτυχία.

Μεθοδολογία και Διάρθρωση της Εργασίας

Η διπλωματική εργασία που θα εκπονηθεί έχει σαν σκοπό να διερευνήσει τα ζητήματα που προκύπτουν από την εμπλοκή μιας σειράς δρώντων σε μια ανθρωπιστική επέμβαση. Τους δρώντες αποτελούν οι διεθνείς οργανισμοί, οι ένοπλες δυνάμεις, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις καθώς και άλλοι μη κρατικοί δρώντες. Θα διερευνηθούν καταρχάς οι θεωρητικές προσεγγίσεις στο ζήτημα των ανθρωπιστικών επεμβάσεων. Καθώς το πεδίο των διεθνών σχέσεων ασχολείται με τα κράτη και τις μεταξύ τους σχέσεις θα επιδιωχθεί μια συνοπτική παρουσίαση των θέσεων των κυριότερων σχολής σκέψης που έχουν διαμορφωθεί. Επίσης θα επιχειρηθεί μια κριτική θεώρηση του ζητήματος και μια παρουσίαση των εξελίξεων από την

σκοπιά της διεθνούς κοινότητας. Στη συνέχεια θα εξεταστούν οι δρώντες σε μια ανθρωπιστική επέμβαση και θα γίνει προσπάθεια να αναδειχθεί ο ρόλος που διαδραματίζουν στην εξέλιξη μιας ανθρωπιστικής επέμβασης.

Προκειμένου να επιτευχθεί η ανάδειξη των ιδιαίτερων πτυχών του ζητήματος της ανθρωπιστικής επέμβασης έχει επιλεγεί η μελέτη περίπτωσης της επέμβασης του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών στην Σομαλία. Η περίπτωση αυτή αποτελεί την πρώτη προσπάθεια του ΟΗΕ να διαδραματίσει ένα πιο ενεργό ρόλο στη διεθνή σκηνή. Η Σομαλία αποτέλεσε επίσης και το πεδίο στο οποίο ήρθαν σε στενή επαφή οι ένοπλες δυνάμεις και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις. Επίσης η συγκεκριμένη επέμβαση παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς στην συγκεκριμένη επιχείρηση συμμετείχε και η Ελλάδα με στρατιωτικό τμήμα για πρώτη φορά μετά από τον πόλεμο της Κορέας.

Σε ότι αφορά την μεθοδολογία της εργασίας καταρχάς έχει επιλεγεί η βιβλιογραφική έρευνα, με σκοπό να αναδειχτούν οι θεωρητικές προσεγγίσεις αλλά και να παρουσιαστούν τα γεγονότα σε διεθνές επίπεδο. Προκειμένου να διερευνηθούν τα ζητήματα που αφορούν την ελληνική συμμετοχή στην επέμβαση της Σομαλίας, θα γίνει έρευνα στα αρχεία της Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού για συγκεκριμένα έγγραφα και αναφορές που έχουν σχέση με την δράση και την απόδοση του ελληνικού τμήματος. Επίσης μέσω συνεντεύξεων από προσωπικό που έχει λάβει μέρος στην αποστολή αυτή θα επιχειρηθεί να διευκρινισθεί περαιτέρω η απόδοση και τα τυχόν προβλήματα που αντιμετώπισε η ελληνική αποστολή. Οι συνεντεύξεις θα έχουν ημιδομημένη μορφή καθώς παρέχουν μεγαλύτερη ευελιξία και με αυτό τον τρόπο μπορούν να αναδειχθούν θέματα και πληροφορίες που δεν είχαν προβλεφθεί κατά την σχεδίαση της έρευνας. Ο οδηγός συνέντευξης βρίσκεται στο παράρτημα 1 της παρούσας εργασίας.

ΚΕΦ.1: Ανθρωπιστικές Επεμβάσεις

1.1. Θεωρητικές προσεγγίσεις

Πριν την απόδοση ορισμού στον όρο «ανθρωπιστική επέμβαση» θα πρέπει να παρατεθεί ο ορισμός του κράτους καθώς αυτό αποτελεί τόσο το αντικείμενο των επεμβάσεων όσο και τον βασικό δρώντα σε αυτές. Αρχικά πρέπει να αναφερθεί ότι δεν υπάρχει ακριβής προσδιορισμός της έννοιας του κράτους στο κείμενο κάποιας διεθνούς συνθήκης σε ισχύ. Όμως το πρώτο άρθρο της συνθήκης του Μοντεβιδέο (1933), η οποία υπογράφηκε από ένα μικρό αριθμό αμερικανικών κρατών, παρέχει μια ικανοποιητική θεώρηση. Συγκεκριμένα μια πολιτική οντότητα μπορεί να θεωρείται κράτος εφόσον διαθέτει τα παρακάτω τέσσερα χαρακτηριστικά, να καταλαμβάνει συγκεκριμένη εδαφική έκταση, να έχει μόνιμο πληθυσμό, να διοικείται από μια αποτελεσματική κυβέρνηση και να διατηρεί τη ικανότητα σύναψης σχέσεων με άλλα κράτη. Πέρα από τα παραπάνω χαρακτηριστικά το κράτος διαθέτει και ασκεί κυριαρχία εντός των συνόρων του και θεωρείται αυτόνομος και ανεξάρτητος δρων στο σύστημα διεθνών σχέσεων (Heywood, 2011, σσ. 112-113). Αυτή η ιδιότητα του κράτους ονομάζεται κρατική κυριαρχία (state sovereignty), ανάγεται στους πρώιμους νέους χρόνους (16^{ος} αιών.) και συγκεκριμένα στις συνθήκες της Βεσφαλίας με τις οποίες τερματίστηκε ο τριακονταετής πόλεμος στην κεντρική Ευρώπη (Αλμπάνης, 2001, σ. 61).

Στο συλλογικό έργο *Encyclopedia of Global Justice* ο ορισμός των ανθρωπιστικών επεμβάσεων (humanitarian intervention) διακρίνεται σε δύο είδη, στις στρατιωτικές (military) και στις μη-στρατιωτικές (non-military) ανθρωπιστικές επεμβάσεις. Κοινός τόπος μεταξύ των δύο περιπτώσεων αποτελεί η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η προσπάθεια να παρεμποδιστεί ή να σταματήσει αυτή η παραβίαση. Το κυρίαρχο ζήτημα σε ότι αφορά τις ανθρωπιστικές επεμβάσεις και το οποίο διαφοροποιεί τις δύο περιπτώσεις, αποτελεί η κρατική κυριαρχία και η δυνατότητα ή όχι παραβίασης αυτής προκειμένου να προστατευθούν τα ανθρώπινα δικαιώματα που θίγονται εντός του συγκεκριμένου κράτους.

Η μη-στρατιωτική ανθρωπιστική επέμβαση αποτελεί περίπτωση σεβασμού της κρατικής κυριαρχίας. Στη συγκεκριμένη περίπτωση ο εξωτερικός δρων που μπορεί να είναι ένας διεθνής οργανισμός όπως ο Ο.Η.Ε. ή κάποιος περιφερειακός συνασπισμός κρατών, υιοθετεί μέτρα οικονομικής συνήθως φύσεως όπως εμπορικούς περιορισμούς ή παρακράτηση αναπτυξιακής βοήθειας προκειμένου να αναγκαστεί το κράτος που παραβιάζει τα ανθρώπινα δικαιώματα

μέρους ή του συνόλου του πληθυσμού, να προβεί σε αλλαγή των πολιτικών που εφαρμόζει και έτσι να τερματισθεί η όποια παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Allen, 2011, σσ. 512-514).

Η στρατιωτική ανθρωπιστική επέμβαση από την άλλη πλευρά αποτελεί καταφανή παραβίαση της κρατικής κυριαρχίας του κράτους στο οποίο διεξάγεται αυτή. Όμως ο σκοπός της στρατιωτικής ανθρωπιστικής επέμβασης αποτελεί την ειδοποιό διαφορά σε σχέση με μια πολεμική σύγκρουση μεταξύ κρατών. Στην συγκεκριμένη περίπτωση η διεθνής κοινότητα με την χρήση ή την απειλή χρήσης στρατιωτικής βίας στοχεύει στην προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή στην αντιμετώπιση καταστάσεων που ελλοχεύει κίνδυνος απώλειας ή εξαθλίωσης της ανθρώπινης ζωής. Συχνά μια στρατιωτική ανθρωπιστική επέμβαση αποκτά και τα χαρακτηριστικά άλλων τύπων επέμβασης προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος της. Έτσι αποκτά τον χαρακτήρα ειρηνευτικής επέμβασης όταν σε συνδυασμό με την προστασία και την ανακούφιση των πληγέντων, οι περιστάσεις απαιτούν την απειλή ή και την εφαρμογή στρατιωτικής βίας ώστε να επιβληθεί (peace enforcement) ή να διατηρηθεί η ειρήνη (peace keeping) στην περιοχή. Επίσης υπάρχουν περιπτώσεις όπου η στόχευση της επέμβασης πέρα από την βραχυπρόθεσμη απόκριση σε μια κρίση αφορά και την πιο μακροπρόθεσμη ανασυγκρότηση τόσο των υλικών υποδομών που έχουν καταστραφεί όσο και την θεμελίωση των απαραίτητων πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών θεσμών οι οποίοι πιθανό να έχουν εκλείψει. Τέλος κάθε επέμβαση μπορεί να διακριθεί σε εξαναγκαστική εφόσον επιβάλλεται από την διεθνή κοινότητα χωρίς την συγκατάθεση του κράτους στο οποίο λαμβάνει χώρα ή σε συναινετική στην αντίθετη περίπτωση (Αλμπάνης, 2001, σσ. 21-22).

Τα προβλήματα που μπορούν να οδηγήσουν την διεθνή κοινότητα στην απόφαση να επέμβει στρατιωτικά και να παραβιάσει την κρατική κυριαρχία ενός κράτους μπορούν να συνοψιστούν σε τέσσερις περιπτώσεις. Πρόκειται για πολεμικές συγκρούσεις μεταξύ κρατών (πόλεμος), πολεμικές συγκρούσεις στο εσωτερικό ενός κράτους (εμφύλιος πόλεμος, εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας, επανάσταση, εκτεταμένες άναρχες συγκρούσεις), περιπτώσεις ιδιαίτερα σοβαρών φυσικών καταστροφών και τέλος συνθήκες ακραίων πολιτικών ή κοινωνικών ανισοτήτων. Υπάρχουν εσωτερικοί και εξωτερικοί παράγοντες που μπορούν να επηρεάσουν την εξέλιξη μιας ανθρωπιστικής κρίσης. Οι εσωτερικοί παράγοντες περιλαμβάνουν τα απολυταρχικά καθεστώτα, την διαφθορά, την κοινωνική και οικονομική οπισθοδρόμηση και τυχόν εθνικούς – φυλετικούς ανταγωνισμούς. Στους εξωτερικούς παράγοντες μπορούν να περιληφθούν η αποικιοκρατία, η παγκοσμιοποίηση αλλά και οι επιπτώσεις προγραμμάτων

αναπτυξιακής – οικονομικής μορφής. Σε πολλές περιπτώσεις το αποτέλεσμα των παραπάνω κρίσεων είναι η δημιουργία σημαντικών ανθρωπιστικών προβλημάτων καθώς παρατηρούνται μαζικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως αυτά περιγράφονται σε μια πληθώρα διεθνών συνθηκών. Επίσης κατά την διάρκεια τέτοιων κρίσεων δημιουργούνται τέτοιες συνθήκες εντός των συνόρων ενός κράτους που μπορεί να οδηγήσουν στην απώλεια της κυριαρχίας εντός και εκτός αυτού από την εκάστοτε κυβέρνηση. Το τελικό αποτέλεσμα είναι να οδηγηθεί το συγκεκριμένο κράτος σε κατάρρευση (failed state). Σε ένα κράτος υπό κατάρρευση οι διάφοροι θεσμοί που υποστηρίζουν τις λειτουργίες ενός κράτους σε μεγάλο βαθμό υπολειπούνται ή έχουν εξαφανιστεί τελείως δημιουργώντας αφενός σοβαρά προβλήματα στους κατοίκους του συγκεκριμένου κράτους και αφετέρου αποτελώντας εστία αναταραχών για τα γειτονικά κράτη.

Το ζήτημα της ανθρωπιστικής επέμβασης έχει απασχολήσει ιδιαίτερα την επιστήμη των Διεθνών Σχέσεων καθώς το αντικείμενο της είναι τα κυρίαρχα κράτη και οι σχέσεις που αναπτύσσουν μεταξύ τους (Jackson & Sorensen, 2006, σ. 18). Στα πλαίσια των Διεθνών Σχέσεων έχουν αναπτυχθεί διαφορετικές σχολές σκέψης όπως ο ρεαλισμός, ο φιλελευθερισμός και η διεθνής κοινωνία, οι οποίες και προσφέρουν αντίστοιχες ερμηνείες και θεωρήσεις σε ότι αφορά την ανθρωπιστική επέμβαση.

Ο ρεαλισμός με την απαισιόδοξη οπτική του προς την ανθρώπινη φύση βλέπει κριτικά την προοπτική της επέμβασης στο εσωτερικό ενός κυρίαρχου κράτους στο όνομα του ανθρωπισμού ή της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αυτό συμβαίνει γιατί για την ρεαλιστική σχολή η ηθική και το εθνικό συμφέρον είναι έννοιες ασύμβατες. Άλλωστε η ικανότητα του κράτους να φροντίζει για την σταθερότητα και την ευημερία των πολιτών εντός των συνόρων του αποτελεί βασική υποχρέωση. Έτσι η ρεαλιστική σχολή αντιμετωπίζει με δυσπιστία την εμπλοκή του κράτους σε αβέβαιες περιπέτειες στο εξωτερικό και τις πιθανές επιπτώσεις που μπορεί να έχει αυτή στην ασφάλειά του. Βέβαια στην περίπτωση που διακυβεύεται η διεθνής σταθερότητα και τα εθνικά συμφέροντα των κρατών η προοπτική μιας επέμβασης με ανθρωπιστικό μανδύα μπορεί να γίνει αποδεκτή λαμβάνοντας πάντα υπόψη την ευμετάβλητη πολιτική πραγματικότητα (Jackson & Sorensen, 2006, σσ. 122-126) .

Ο φιλελευθερισμός από την άλλη πλευρά αντιμετωπίζει την ανθρώπινη φύση με αισιοδοξία και αποδίδει ιδιαίτερη έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα. Στις αξίες της

ελευθερίας, της δημοκρατίας και της προόδου ο φιλελευθερισμός εντοπίζει τις βάσεις στις οποίες θα πρέπει να στηριχθεί η συγκρότηση του κράτους. Μάλιστα φθάνει στο σημείο να υποστηρίζει ότι οι δημοκρατίες δεν πολεμούν μεταξύ τους αλλά συνεργάζονται και δημιουργούν δεσμούς αλληλεξάρτησης. Σε αυτό το πλαίσιο η έννοια της ανθρωπιστικής επέμβασης μπορεί να γίνει όχι απλώς αποδεκτή αλλά και αναλόγως των συνθηκών επιβεβλημένη. Αυτό μπορεί να συμβεί στις περιπτώσεις που η ανθρωπιστική κρίση έχει ξεσπάσει σε μια περιοχή ή χώρα υπό ένα καταπιεστικό καθεστώς. Τότε σύμφωνα με τους φιλελεύθερους, η επέμβαση δεν θα πρέπει να περιοριστεί μόνο στην αντιμετώπιση της κρίσης αλλά να επεκταθεί στην προώθηση των δημοκρατικών ιδεωδών, στην αλλαγή καθεστώτος και την οικοδόμηση κράτους (Heywood, 2011, σσ. 321-322).

Η σχολή σκέψης της διεθνούς κοινωνίας μπορεί να ειπωθεί ότι αποτελεί την μέση οδό μεταξύ της απαισιοδοξίας του ρεαλισμού και της αισιοδοξίας του φιλελευθερισμού. Λαμβάνει υπόψη τόσο την έννοια του εθνικού συμφέροντος όσο και τις αξίες της τάξης και της δικαιοσύνης ενώ υιοθετεί μια ανθρωποκεντρική προσέγγιση στο πεδίο των διεθνών σχέσεων. Για τη διεθνή κοινωνία η αντιμετώπιση ανθρωπιστικών κρίσεων και περιπτώσεων παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί υποχρέωση της διεθνούς κοινότητας και ιδιαίτερα των ισχυρότερων κρατών. Όμως η χρήση βίας πρέπει να αποτελεί την τελευταία επιλογή αφού πρώτα έχουν εξαντληθεί όλα τα περιθώρια ειρηνικής διευθέτησης (Jackson & Sorensen, 2006, σσ. 240-248).

1.2. Κριτική θεώρηση και η πολύπλοκη πραγματικότητα

Οι παραπάνω θεωρητικές προσεγγίσεις έδειξαν ότι το κράτος και η κρατική κυριαρχία αποτελούν ακόμη απαραβίαστες αρχές στο πεδίο των διεθνών σχέσεων και μέχρι στιγμής απουσιάζει κάποια γενική αρχή σχετικά με την ανθρωπιστική επέμβαση η οποία να αποτυπώνεται ευκρινώς στο διεθνές δίκαιο. Επίσης παρά την πρόοδο που έχει επιτευχθεί στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με δυσκολία η διεθνής κοινότητα μπορεί να επιλέξει την παραβίαση της κρατικής κυριαρχίας προκειμένου να θέσει τέρμα στην καταπάτησή τους. Άλλωστε η ρεαλιστική σχολή σκέψης αντιμετωπίζει το ζήτημα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ως περιττό ιδεαλισμό που δεν έχει θέση στην χάραξη της εξωτερικής πολιτικής ενός κράτους. Από την άλλη πλευρά έχει γίνει προσπάθεια να εφαρμοστούν οι ιδέες περί δημοκρατίας και

οικοδόμησης κράτους της φιλελεύθερης σχολής σκέψης σε περιοχές πολιτισμικά και κοινωνικά ασύμβατες χωρίς όμως να ληφθεί υπόψη η μακροχρόνια δέσμευση και οι πολυέξοδες προσπάθειες που απαιτούνται προκειμένου αυτά τα εγχειρήματα να επιτύχουν. Σε ότι αφορά την διεθνή κοινωνία, οι διαφορετικές πολιτισμικές αξίες, οι πολιτικές συμπεριφορές και τα εθνικά συμφέροντα των κρατών που απαρτίζουν την διεθνή κοινότητα συνεχίζουν να αποτελούν πηγές έντασης και προβλημάτων τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό τους.

Οι δυσκολίες της διεθνούς κοινότητας να λάβει αποφάσεις για κάποια ανθρωπιστική επέμβαση και στη συνέχεια να τις υλοποιήσει δεν οφείλονται σε αδράνεια. Άλλωστε κατά την περίοδο μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο δημιουργήθηκε ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών με σκοπό την διατήρηση της παγκόσμιας ειρήνης και την πρόληψη συγκρούσεων μεταξύ των κρατών. Στο καταστατικό του και συγκεκριμένα στο Κεφάλαιο 6 προσδιορίζονται τα εργαλεία ειρηνικής επίλυσης των διαφορών μεταξύ των κρατών (Thakur, 2006, σσ. 31-33) ενώ στο Κεφάλαιο 7 οι ενέργειες σε περίπτωση απειλής και διατάραξης της ειρήνης. Οι προβλέψεις του Κεφαλαίου 7 έχουν χρησιμοποιηθεί για την αιτιολόγηση των περισσότερων αποφάσεων για καταναγκαστική επέμβαση που έχουν ληφθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. (Pieterse, 1997, σσ. 72-73). Όμως δεν έχουν δημιουργήσει κάποιο νομικό προηγούμενο και σε συνδυασμό με την εξέταση κάθε περίπτωσης ξεχωριστά έχουν οδηγήσει στην κριτική της επιλεκτικής εφαρμογής των ανθρωπιστικών αρχών από το Συμβούλιο Ασφαλείας. Δυσχέρειες στην λήψη αποφάσεων για ανθρωπιστική επέμβαση προκαλεί και η συμμετοχή στην Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ κρατών με αυταρχικά καθεστώτα, τα οποία φυσικά δεν επιθυμούν τον έλεγχο της διεθνούς κοινότητας για το επίπεδο τήρησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο εσωτερικό τους.

Αν και οι προσδοκίες με την ίδρυση του ΟΗΕ είχαν τεθεί ψηλά, η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου δημιούργησε μια ισορροπία ισχύος των δύο υπερδυνάμεων, η οποία καθιστούσε δυσχερή την ανθρωπιστική επέμβαση ειδικά στις περιπτώσεις επίλυσης συγκρούσεων. Στο πλαίσιο μάλιστα του περιορισμού (containment) και οι δύο υπερδυνάμεις δεν είχαν πρόβλημα να υποστηρίξουν αυταρχικά καθεστώτα αδιαφορώντας πολλές φορές για τις μαζικές καταπατήσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Την ίδια περίοδο και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις δρούσαν εντός ενός αυστηρά καθορισμένου πλαισίου που απαιτούσε την συγκατάθεση των χωρών που τις φιλοξενούσαν (Rakiya & Waal, 1994). Η μη συμμόρφωση των οργανώσεων είχε σαν συνέπεια την παύση της λειτουργίας τους και την εκδίωξη τους από την χώρα.

Η περίοδος μετά τον Ψυχρό πόλεμο και την κατάρρευση του διπολικού συστήματος αύξησε κατά πολύ τις επεμβάσεις του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών με σκοπό την επιβολή ή την διατήρηση της ειρήνης και την ανταπόκριση σε ανθρωπιστικές κρίσεις σε διάφορες περιοχές του πλανήτη. Αυτή η αύξηση δεν αφορούσε όμως συγκρούσεις μεταξύ κρατών σε διεθνές επίπεδο αλλά περισσότερο εσωτερικές διαμάχες μεταξύ κρατικών και μη κρατικών δρώντων και οφειλόταν κυρίως στον τερματισμό της υποστήριξης μιας σειράς αυταρχικών καθεστώτων που επιβίωναν χάρη στην εξωτερική βοήθεια. Σημαντικό ρόλο επίσης έπαιξε και η παγκοσμιοποίηση καθώς επέτρεψε την ευκολότερη πρόσβαση μη κυβερνητικών ανθρωπιστικών οργανώσεων σε πληγείσες περιοχές αυξάνοντας ταυτόχρονα την πολυπλοκότητα κάθε νέας κρίσης. Τελικά όμως τα κράτη ήταν αυτά που αποφάσισαν και πραγματοποίησαν αυτές τις επεμβάσεις. Τα κίνητρα που οδήγησαν σε αυτές τις αποφάσεις έχουν αμφισβητηθεί έντονα σε ότι αφορά την ειλικρίνειά τους. Έχει προταθεί ότι οι ανθρωπιστικές επεμβάσεις που έχουν πραγματοποιηθεί κατά την δεκαετία του 1990 αποτελούν την αγωνιώδη προσπάθεια αναζήτησης νοήματος από τις χώρες της Δύσης μετά την ήττα του ιδεολογικού εχθρού (Hammond, 2013, σσ. 245-246). Ακόμη έχουν εκτοξευθεί κατηγορίες ότι οι ανθρωπιστικές επεμβάσεις αποτελούν μία αναβίωση της αποικιοποίησης εξαιτίας της επιλεκτικής εφαρμογής των ανθρωπιστικών αρχών και της κατάχρησης της ηγεμονικής θέσης των μόνιμων μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας (Hammond, 2013, σσ. 245-246).

Αν θεωρηθεί ότι η ανάγκη για την πραγματοποίηση ανθρωπιστικών επεμβάσεων από την διεθνή κοινότητα είναι υπαρκτή, το ζήτημα που παραμένει είναι ποιος και με ποια κριτήρια έχει την εξουσιοδότηση να λάβει την απόφαση για μια επέμβαση και στη συνέχεια να την εφαρμόσει. Η εύκολη απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Τα προβλήματα όμως που αναφέρθηκαν παραπάνω δείχνουν ότι δεν υπάρχουν εύκολες απαντήσεις. Μετά από μια σειρά ανθρωπιστικών κρίσεων κατά την δεκαετία του 1990, τις οποίες η διεθνής κοινότητα δε μπόρεσε να αποτρέψει (Ρουάντα, Βαλκάνια), με πρωτοβουλία του Καναδά σχηματίστηκε η Διεθνής Επιτροπή για την Επέμβαση και την Κρατική Κυριαρχία (International Commission on Intervention and State Sovereignty - ICISS). Η επιτροπή, με την προτροπή του τότε Γενικού Γραμματέα Kofi Annan, επιχείρησε να απαντήσει στο ερώτημα πότε η διεθνής κοινότητα μπορεί να επέμβει για ανθρωπιστικούς λόγους. Οι εργασίες της επιτροπής μεταξύ άλλων εισήγαγαν την έκφραση «Ευθύνη Προστασίας» (Responsibility to Protect - R2P). Σύμφωνα με την ευθύνη προστασίας, η κρατική κυριαρχία συνεπάγεται όχι μόνο το δικαίωμα

κάθε κράτους να καθορίζει τα πράγματα στο εσωτερικό του αλλά και την ευθύνη για την προστασία των ατόμων εντός των συνόρων του. Αν το κράτος αποτύχει στην ευθύνη του για προστασία είτε ακούσια είτε ηθελημένα, τότε αυτή η ευθύνη μεταφέρεται στην διεθνή κοινότητα. Η αρχή της ευθύνης προστασίας υιοθετήθηκε από την Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ το 2005 και από το Συμβούλιο Ασφαλείας το 2006 με την απόφαση 1674. Αν και παραμένει η διχογνωμία σχετικά με το αν η υιοθέτηση της ευθύνης προστασίας αποτελεί και την διεθνή νομιμοποίηση της παραβίασης της κρατικής κυριαρχίας, οι αποφάσεις των οργάνων του ΟΗΕ μπορούν να συνοψιστούν στα παρακάτω σημεία (Bellamy, 2008):

- Όλα τα κράτη αποδέχονται ότι αναλαμβάνουν την ευθύνη να προστατεύσουν τους πολίτες τους από γενοκτονία, εγκλήματα πολέμου, εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας και εθνικές εκκαθαρίσεις.
- Όλα τα κράτη συμφωνούν να παρέχουν βοήθεια σε άλλα κράτη προκειμένου να ανταπεξέλθουν στην ανωτέρω υποχρέωση.
- Σε περίπτωση που κάποιο κράτος αδυνατεί να ανταποκριθεί στην υποχρέωση για προστασία των πολιτών, τα υπόλοιπα κράτη συμφωνούν να χρησιμοποιήσουν όλα τα διαθέσιμα ειρηνικά μέσα προκειμένου να προστατεύσουν τους ευάλωτους πληθυσμούς.
- Εάν τα παραπάνω μέτρα αποτύχουν ή κριθούν ακατάλληλα, το Συμβούλιο Ασφαλείας μπορεί να χρησιμοποιήσει όλα τα διαθέσιμα μέσα, μεταξύ αυτών και την μη συναινετική επέμβαση.

Εξετάζοντας τα παραπάνω σημεία διαπιστώνεται ότι η απάντηση στο ερώτημα πότε είναι δικαιολογημένη μια ανθρωπιστική επέμβαση δεν έχει βρεθεί ακόμη. Αν και δεν υιοθετήθηκαν στο σύνολό τους οι προτάσεις του ICISS, ορίστηκαν τα εγκλήματα που μπορούν να προκαλέσουν την εκδήλωση ενεργειών από την διεθνή κοινότητα για την προστασία των πολιτών ενός κυρίαρχου κράτους. Δυστυχώς η προβολή αυτών των αρχών δεν μπορεί να γίνει σε όλες τις περιπτώσεις ανθρωπιστικών κρίσεων. Όμως η πρόκριση της χρήσης ειρηνικών μέσων για την επίλυση μιας ανθρωπιστικής κρίσης και ο καθορισμός του Συμβουλίου Ασφαλείας ως του μοναδικού οργάνου που μπορεί να εξουσιοδοτήσει την χρήση βίας για την προστασία των πολιτών αποτελούν βήματα προς τη σωστή κατεύθυνση.

1.2. Οι δρώντες στις ανθρωπιστικές επεμβάσεις

1.2.1. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Η αναφορά σχετικά με τους δρώντες στις ανθρωπιστικές επεμβάσεις θα πρέπει να ξεκινήσει από τους διεθνείς οργανισμούς και κυρίως τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. Εντός του οργανισμού η αρχή η οποία μπορεί να επιβάλλει μια ανθρωπιστική – ειρηνευτική αποστολή είναι το Συμβούλιο Ασφαλείας. Το Συμβούλιο απαρτίζεται από πέντε μόνιμα μέλη και δέκα προσωρινά μέλη τα οποία εναλλάσσονται κάθε δύο χρόνια. Τα πέντε μόνιμα μέλη (Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, Γαλλία, Κίνα, Ηνωμένο Βασίλειο, Ρωσική Ομοσπονδία) έχουν δικαίωμα να προβάλουν βέτο στις αποφάσεις του Συμβουλίου. Δεν υπάρχει μια συγκεκριμένη διαδικασία προκειμένου να αποφασιστεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας η επιβολή μιας ειρηνευτικής αποστολής. Όμως κάποια από τα βήματα που μεσολαβούν για την λήψη μιας απόφασης περιλαμβάνουν (Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations, 2003, pp. 3-4):

- Διαπραγματεύσεις ή/και συμφωνίες μεταξύ κρατών – μελών, περιφερειακών διεθνών οργανισμών (Οργανισμός Αφρικανικής Ενότητας, Αραβικός Σύνδεσμος) ή και των αντιμαχόμενων πλευρών. Ανάλογα με την πορεία των διαπραγματεύσεων μπορεί να απαιτηθεί η επιτήρηση των συμφωνιών από ένα τρίτο μέρος. Έτσι καλείται το Συμβούλιο Ασφαλείας να αποφασίσει την συμμετοχή δυνάμεων των Ηνωμένων Εθνών για την πραγματοποίηση της συγκεκριμένης αποστολής.
- Αποστολές τεχνικής εκτίμησης. Προσωπικό των Ηνωμένων Εθνών μεταβαίνει στην περιοχή ενδιαφέροντος προκειμένου να εκτιμήσει την κατάσταση από πολιτικής, στρατιωτικής, ανθρωπιστικής πλευράς, να διαπιστώσει τυχόν παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και να αποφανθεί σχετικά με τις συνέπειες μιας επιχείρησης του ΟΗΕ.
- Αναφορά του Γενικού Γραμματέα. Έχοντας λάβει υπόψιν τα ευρήματα και τις συστάσεις της αποστολής τεχνικής εκτίμησης, ο Γενικός Γραμματέας εισηγείται στο Συμβούλιο Ασφαλείας προτάσεις για την επιβολή μιας ειρηνευτικής αποστολής, περιλαμβάνοντας στοιχεία όπως το μέγεθος της αποστολής, την διάρκειά της και τους απαραίτητους πόρους.
- Απόφαση (Resolution) του Συμβουλίου Ασφαλείας. Με βάση την αναφορά του Γενικού Γραμματέα και μετά από διαβουλεύσεις το Συμβούλιο Ασφαλείας ανακοινώνει την Απόφαση με την οποία εγκρίνει την αποστολή δυνάμεων, τις εξουσίες που θα έχει και το μέγεθός της. Η απόφαση λαμβάνεται με πλειοψηφία εννέα μελών και τα πέντε μόνιμα

μέλη μπορούν να ασκήσουν βέτο. Ο προϋπολογισμός και οι πόροι της αποστολής εγκρίνονται από την Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ.

- Ορισμός Ειδικού Απεσταλμένου (Special Representative). Κάποιος αξιωματούχος ορίζεται από τον Γενικό Γραμματέα ως επικεφαλής της αποστολής.
- Σχεδιασμός της αποστολής. Το Τμήμα ειρηνευτικών Αποστολών του ΟΗΕ σε συνεργασία με τον Ειδικό Απεσταλμένο και άλλα τμήματα του Οργανισμού συγκροτούν ομάδα εργασίας με σκοπό την εκπόνηση του σχεδίου της αποστολής και τον συντονισμό των δυνάμεων που θα συμμετάσχουν στην αποστολή.
- Συνεισφορά δυνάμεων και πόρων. Στην φάση αυτή τα κράτη – μέλη σε εθελοντική βάση συνεισφέρουν στρατιωτικές ή αστυνομικές δυνάμεις, εφόδια ή/και ανθρωπιστική βοήθεια, υποδομές μεταφορών καθώς και λογιστική υποστήριξη.
- Ανάπτυξη των δυνάμεων. Η ανάπτυξη των δυνάμεων στην περιοχή επιχειρήσεων μπορεί να λάβει διάφορες μορφές από μια απλή μετάβαση μέχρι μια πολύπλοκη στρατιωτική επιχείρηση. Ανάλογα με τις συνθήκες (πολιτική – στρατιωτική κατάσταση) η ανάπτυξη ξεκινά με μια αρχική ομάδα προσωπικού των Ηνωμένων Εθνών και συνεχίζεται με την σταδιακή άφιξη των δυνάμεων και την εξάπλωση τους σε όλες τις περιοχές που περιλαμβάνονται στην εξουσιοδότηση της αποστολής.
- Αναφορές του Γενικού Γραμματέα. Μετά την ανάπτυξη των ειρηνευτικών δυνάμεων ο Γενικός Γραμματέας αναφέρει σε τακτά χρονικά διαστήματα την κατάσταση και την πρόοδο της συγκεκριμένης επιχείρησης.
- Επανεξέταση του Συμβουλίου Ασφαλείας. Το Συμβούλιο Ασφαλείας επανεξετάζει, ανανεώνει και μετατρέπει αν είναι απαραίτητο τους σκοπούς και τις εξουσίες της συγκεκριμένης αποστολής μέχρι την ολοκλήρωση ή απόσυρσή της.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να τονιστεί ότι οι εξουσίες που αναθέτει το Συμβούλιο Ασφαλείας με τις Αποφάσεις του συνήθως είναι αρκετά συγκεκριμένες και μπορεί να αφορούν ειδικά αντικείμενα της ειρηνευτικής διαδικασίας ή της ανθρωπιστικής κρίσης όπως η επιτήρηση της εφαρμογής μιας ανακωχής ή συμφωνίας, η ελεύθερη διεξαγωγή εκλογών, η δημιουργία ασφαλούς περιβάλλοντος για την επιστροφή στις κανονικές συνθήκες, ο αφοπλισμός και η των πληθυσμών και η αποκατάσταση – ανασυγκρότηση πληγέντων περιοχών. Προκειμένου να εφαρμοσθούν τα παραπάνω απαιτείται η συνεργασία τόσο στρατιωτικών όσο και πολιτικών δυνάμεων και οργανισμών αλλά και μη κυβερνητικών οργανώσεων και φυσικά τουλάχιστον

κάποιων από τις πλευρές που δρουν εντός του κράτους στο οποίο θα διεξαχθεί η ανθρωπιστική – ειρηνευτική επέμβαση.

Από τα παραπάνω γίνεται φανερό ότι η επιβολή μιας ειρηνευτικής αποστολής είναι μια ιδιαίτερα πολιτική διαδικασία καθώς υπόκειται σε διαπραγματεύσεις και συμβιβασμούς όχι μόνο μεταξύ των αντίπαλων πλευρών αλλά και μεταξύ των μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας. Ακόμη και στο στάδιο του σχεδιασμού και της συνεισφοράς δυνάμεων και πόρων η συμμετοχή των κρατών – μελών μπορεί να προκύψει έχοντας υπόψη μια συγκεκριμένη στόχευση που αφορά την εξυπηρέτηση εθνικών συμφερόντων. Άλλωστε η συνεισφορά δυνάμεων γίνεται σε εθελοντική βάση και τα κράτη διατηρούν το δικαίωμα απόσυρσης των δυνάμεων τους από μια επιχείρηση των Ηνωμένων Εθνών. Ιδιαίτερο ρόλο στις διαπραγματεύσεις αυτές διαδραματίζουν ο Γενικός Γραμματέας και ο Ειδικός Απεσταλμένος. Ο Γενικός Γραμματέας προσπαθεί να ισορροπήσει και να συμβιβάσει τις απόψεις των μελών του Συμβουλίου Ασφαλείας καθώς και των κρατών – μελών στη Γενική Συνέλευση προκειμένου να επιτευχθεί μια απόφαση που θα προάγει την ειρήνη και την ασφάλεια, να τεθούν ρεαλιστικοί στόχοι για την επιχείρηση που πρόκειται να επιβληθεί αλλά και να υποστηριχθεί με τις απαραίτητες δυνάμεις και πόρους για να φέρει σε πέρας τους παραπάνω στόχους. Ο Ειδικός Απεσταλμένος ως επικεφαλής της αποστολής έχει την ευθύνη της εφαρμογής των εξουσιοδοτήσεων που έχουν ανατεθεί από το Συμβούλιο Ασφαλείας στην Αποστολή. Επίσης αναλαμβάνει την μεσολάβηση μεταξύ των αντίπαλων πλευρών με αμεροληψία και διαφάνεια οικοδομώντας σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ των συμμετεχόντων και της διεθνούς κοινότητας (Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations, 2003, p. 9).

Η πολιτική συνιστώσα μιας αποστολής των Ηνωμένων Εθνών υπάγεται απευθείας στον Ειδικό Απεσταλμένο. Το πολιτικό τμήμα της αποστολής έχει σαν σκοπό την υποστήριξη της ειρηνευτικής διαδικασίας μέσω συναντήσεων με τις αντίπαλες παρατάξεις, αναλύοντας και επιτηρώντας τις τρέχουσες εξελίξεις, καταρτίζοντας σχέδια και φέρνοντας σε επαφή διπλωμάτες τόσο σε τοπικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Φυσικά υπάρχει συνεργασία με την στρατιωτική συνιστώσα προκειμένου οι διάφορες δράσεις να συντονίζονται ώστε να συνεισφέρουν στην επίτευξη των σκοπών της αποστολής. Επίσης συντονισμός απαιτείται και για θέματα που έχουν να κάνουν με τις δραστηριότητες άλλων οργανισμών ή οργανώσεων οι οποίες είναι δυνατόν να επηρεάσουν τις εξελίξεις. Στους οργανισμούς αυτούς περιλαμβάνονται διάφορες υπηρεσίες που υπάγονται στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών όπως το Γραφείο του

ΟΗΕ για τον Συντονισμό των Ανθρωπιστικών Υποθέσεων (OCHA), η UNICEF, η Ύπατη Αρμοστεία για τους Πρόσφυγες (UNHCR) και ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (WHO). Σε μια ειρηνευτική - ανθρωπιστική αποστολή μπορεί να εμπλακεί μια σειρά διεθνών οργανισμών που δεν υπάγονται στον ΟΗΕ όπως το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα που έχουν σαν αντικείμενο την αναπτυξιακή βοήθεια καθώς και περιφερειακοί οργανισμοί όπως ο Αραβικός Σύνδεσμος (Arab League), ο Οργανισμός Αφρικανικής Ενότητας που έχουν σαν σκοπό την συνεννόηση μεταξύ των κρατών - μελών τους και την προώθηση των κοινών επιδιώξεων τους.

1.2.2. Ένοπλες δυνάμεις

Οι στρατιωτικές δυνάμεις που χρησιμοποιούνται για την υλοποίηση των αποφάσεων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών προέρχονται από τα κράτη – μέλη αλλά υπάγονται στην διοίκηση που ορίζεται από το Συμβούλιο Ασφαλείας για κάθε αποστολή. Αναφέρονται επίσης ως «κυανόκρανοι» λόγω του χαρακτηριστικού γαλάζιου καλύμματος που χρησιμοποιούν και η κύρια αποστολή τους ορίζεται ως η παροχή ενός ασφαλούς περιβάλλοντος προκειμένου να υλοποιηθεί η ειρηνευτική διαδικασία (Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations, 2003, p. 55). Η ανάπτυξη στρατιωτικών δυνάμεων από τα Ηνωμένα Έθνη βασίζεται στην συναίνεση των αντιμαχόμενων πλευρών αν και σε περιπτώσεις που το Συμβούλιο Ασφαλείας κρίνει ότι διακυβεύεται η διεθνής ειρήνη και ασφάλεια μπορεί να εγκρίνει την ανάπτυξη στρατευμάτων χωρίς καμία προηγούμενη συγκατάθεση. Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι στο πολύπλοκο γεωπολιτικό περιβάλλον που προέκυψε μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου οι συγκρούσεις μεταξύ κρατικών δρώντων είναι μάλλον σπάνιες ενώ ο κανόνας είναι οι εσωτερικές συγκρούσεις μεταξύ άτακτων δυνάμεων, ανταρτικών οργανώσεων, ακόμα και ένοπλων συμμοριών. Στις περιπτώσεις αυτές είναι πολύ δύσκολο να εξασφαλιστεί η συναίνεση για την ανάπτυξη των στρατιωτικών δυνάμεων καθώς μπορεί να απουσιάζει οποιαδήποτε κρατική οντότητα. Σε κάθε περίπτωση όμως η διεθνής κοινότητα περιμένει από τις δυνάμεις που αναπτύσσονται σε κάποια επιχείρηση, την επίδειξη αμεροληψίας, αυτοσυγκράτηση στην χρήση βίας, σεβασμό στο ανθρωπιστικό δίκαιο καθώς και στα τοπικά ήθη και τους κοινωνικούς, πολιτισμικούς και ηθικούς κανόνες (Guidelines on The Use of Military and Civil Defence Assets To Support United Nations Humanitarian Activities in Complex Emergencies, 2006).

Πέρα από την αποστολή της επιβολής μιας απόφασης κατάπαυσης του πυρός και περιορισμού μιας σύγκρουσης που αναφέρθηκε παραπάνω οι στρατιωτικές δυνάμεις που αναπτύσσονται σε μια επιχείρηση των Ηνωμένων Εθνών μπορεί να κληθούν να εκτελέσουν ένα ευρύ φάσμα δράσεων που περιλαμβάνει πιο εξειδικευμένα αντικείμενα όπως η απομάκρυνση ναρκών, η εφαρμογή κυρώσεων, η αποκατάσταση νόμου και τάξης και η υποστήριξη ανθρωπιστικών δραστηριοτήτων. Ειδικά η τελευταία μπορεί να αφορά παροχή προστασίας σε οργανώσεις που έχουν αναλάβει να παρέχουν ανθρωπιστική βοήθεια, μεταφορά και διανομή εφοδίων ή άλλη λογιστική υποστήριξη καθώς και επέμβαση σε περιπτώσεις έκτακτης ανάγκης μετά από μια φυσική ή ανθρωπογενή καταστροφή. Με την πάροδο του χρόνου στα καθήκοντα των ενόπλων δυνάμεων προστέθηκαν και ιδιαίτερα περίπλοκες αποστολές υποστήριξης των διαδικασιών σταθεροποίησης, δημιουργίας και ανοικοδόμησης υποδομών προκειμένου να ανασυγκροτηθεί μια πληγείσα περιοχή. Όλες αυτές οι δράσεις στην στρατιωτική ορολογία ονομάζονται επιχειρήσεις πέραν του πολέμου (*operations other than war*). Αυτή η αυξημένη χρήση των ενόπλων δυνάμεων σε άλλες αποστολές, η δράση σε πολυεθνικό περιβάλλον και η ανάγκη συνεργασίας με πολιτικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις οδήγησε στην αντίστοιχη εκπόνηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για το εμπλεκόμενο προσωπικό στις επιχειρήσεις που απαιτούν πολιτικοστρατιωτική συνεργασία (*Civil Military Cooperation - CIMIC*) (Ruffa, Dandeker, & Vennesson, 2013).

Όσον αφορά την ανάπτυξη των στρατιωτικών δυνάμεων η Γενική Συνέλευση έχει εγκρίνει ένα χρονικό περιθώριο 30 ημερών για τις απλές αποστολές και 90 ημέρες για τις πιο περίπλοκες επιχειρήσεις μετά από την λήψη μιας Απόφασης του Συμβουλίου Ασφαλείας. Μάλιστα οι χώρες ενθαρρύνονται να έχουν προεπιλέξει κάποια στρατιωτική τους μονάδα για συμμετοχή σε ειρηνευτικές αποστολές του ΟΗΕ. Η εφοδιαστική υποστήριξη των μονάδων αναλαμβάνεται από αντίστοιχες υπηρεσίες του Οργανισμού. Επίσης τα Ηνωμένα Έθνη αναλαμβάνουν και την μισθοδοσία αν και έχει παρατηρηθεί ότι για κάποιες χώρες του Τρίτου Κόσμου η παροχή στρατιωτικών μονάδων για τις ανάγκες του ΟΗΕ έχει αναχθεί σε μια επικερδή επιχείρηση (Lewis & Mayall, 2007, σ. 136). Τέλος η διοίκηση και ο επιχειρησιακός έλεγχος ανατίθεται σε έναν αξιωματικό ο οποίος είναι υπεύθυνος έναντι του Ειδικού Απεσταλμένου για την στρατιωτική συνιστώσα της αποστολής. Όμως η χώρα συνεχίζει να ασκεί έλεγχο στην δύναμη που έχει συνεισφέρει και μπορεί να την ανακαλέσει οποιαδήποτε στιγμή (*Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations*, 2003, pp. 55-70).

1.2.2. Μη κυβερνητικές οργανώσεις

Συμμετοχή σε ανθρωπιστικές ή/και ειρηνευτικές αποστολές έχουν οργανώσεις όπως ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός (International Committee of the Red Cross - ICRC), η Ερυθρά Ημισέληνος (Red Crescent), καθώς και μια πλειάδα μικρότερων μη κυβερνητικών οργανώσεων, των οποίων οι ενέργειες αφορούν την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, την περίθαλψη και ανακούφιση των πληγέντων καθώς και την προώθηση των ανθρωπιστικών ιδεωδών. Η εμφάνιση αυτών των οντοτήτων στο προσκήνιο και η ανάληψη ανθρωπιστικής δράσης ανάγεται τουλάχιστον στις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Πρόκειται για νόμιμες ιδιωτικές οργανώσεις φυσικών ή νομικών προσώπων με συγκεκριμένες καταστατικές αρχές, οι οποίες λειτουργούν χωρίς κέρδος και ανεξάρτητα από οποιαδήποτε κυβέρνηση. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι μη κυβερνητικές οργανώσεις λειτουργούν σε εθελοντική βάση και χρηματοδοτούνται τόσο από ιδιωτικές όσο και κρατικές χορηγίες προκειμένου να επιτύχουν τους σκοπούς τους. Σε ότι αφορά το μέγεθος τους υπάρχει μεγάλη ποικιλομορφία καθώς δραστηριοποιούνται τόσο οργανώσεις με πολύ μικρό αριθμό εθελοντών και εστιασμένη τοπική δράση όσο και οργανώσεις με πλήθος (χιλιάδες) εθελοντών και εργαζομένων και δραστηριότητες που εκτείνονται σε παγκόσμιο επίπεδο πλησιάζοντας το μέγεθος πολυεθνικών εταιριών. Οι οργανώσεις αντιπροσωπεύουν συνήθως διάφορες ομάδες στα πλαίσια της «κοινωνίας των πολιτών» (civil society) και από εκεί εκπορεύονται οι σκοποί που προωθούνται στα πλαίσια της δράσης τους. Έτσι πέρα από την ανθρωπιστική βοήθεια, προτάγματα όπως η ειρήνη, η ελευθερία, η δημοκρατία, η ανεκτικότητα, η βιώσιμη ανάπτυξη, η καταπολέμηση των ανισοτήτων και η κοινωνική συνοχή αποτελούν συνιστώσες της δράσης των μη κυβερνητικών οργανώσεων.

Η περίπτωση του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού/Ερυθής Ημισελήνου αποτελεί μια ιδιαιτερότητα αφενός λόγω της μακράς ιστορίας του και αφετέρου λόγω του κύρους που απολαμβάνει στη διεθνή κοινότητα. Επίσης αυτοχαρακτηρίζεται ως διακυβερνητικός οργανισμός ο οποίος είναι ανεξάρτητος και ουδέτερος με σκοπό την παροχή ανθρωπιστικής προστασίας και βοήθειας στα θύματα συγκρούσεων καθώς και την προαγωγή των διεθνών ανθρωπιστικών νόμων και την ενσωμάτωσή τους στα εθνικά δίκαια των χωρών (Halliday, 2001, p. 26).

Στην εποχή μας η δράση των μη κυβερνητικών οργανώσεων έχει αποκτήσει ιδιαίτερη δυναμική. Η δυναμική αυτή προέρχεται τόσο από την μαζική συμμετοχή των πολιτών σε αυτές

παρά την μείωση που υφίστανται οι παραδοσιακές μορφές συλλογικής δράσης, όσο και από την μεταφορά πόρων από τις πιο αναπτυγμένες χώρες προς τις λιγότερο αναπτυγμένες. Οι πόροι αυτοί αποτελούν μικρό μεν αλλά διακριτό ποσοστό των κεφαλαίων που διακινούνται σε παγκόσμιο επίπεδο. Με αυτό τον τρόπο, ήδη από το τέλος του Ψυχρού Πολέμου αλλά και νωρίτερα στις απαρχές της παγκοσμιοποίησης, οι ανθρωπιστικές οργανώσεις είχαν αρχίσει να καθίστανται ένας σημαντικός διεθνής παράγοντας και ένας αγωγός βοήθειας από τις αναπτυγμένες χώρες προς αυτές του Τρίτου Κόσμου. Έτσι η λειτουργία τους αποκτά μεγαλύτερη σημασία αν ληφθεί υπόψη η συρρίκνωση των κρατικών προϋπολογισμών που έχει σαν αποτέλεσμα την μείωση της αναπτυξιακής βοήθειας που κατευθύνεται προς τις χώρες του Τρίτου Κόσμου. Αν και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις επιδιώκουν την ουδετερότητα και την ανεξαρτησία τους, η εμπλοκή τους στην συζήτηση περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων και στην προσπάθεια για την αποδοχή του ανθρωπιστικού δικαίου από την διεθνή κοινότητα, οδηγούν στην de-facto απεμπόληση της ανεξαρτησίας τους. Η κατάσταση περιπλέκεται περισσότερο με την αναζήτηση και την εμπλοκή δωρητών οι οποίοι ενδιαφέρονται για την προώθηση των δικών τους θέσεων μέσω της παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας. Συχνά οι δωρητές μπορεί να είναι κυβερνήσεις, οργανισμοί και επιχειρηματικοί κολοσσοί που προκαλούν αμφιβολίες για την ειλικρίνεια των κινήτρων τους ενώ πρέπει να αναφερθούν και οι πολιτικές επιπτώσεις που όπως θα αναδειχθεί παρακάτω μπορεί να προκαλέσει αυτή καθαυτή η παροχή βοήθειας στο πεδίο.

Συχνά σε μια κρίση που εξελίσσεται ραγδαία, οι οργανισμοί και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις είναι οι πρώτοι που θα ανταποκριθούν καθώς διαθέτουν οργανωτική αυτοτέλεια που τους επιτρέπει ταχύτητα αντίδρασης. Επίσης απουσιάζει μια σειρά πολιτικών και γραφειοκρατικών περιορισμών που συχνά προκαλεί καθυστερήσεις σε μια επίσημη κρατική απόκριση. Η ανθρωπιστική βοήθεια που μπορούν να προσφέρουν σε μία σύγκρουση ή μια καταστροφή περιλαμβάνει διανομή τροφής, νερού και ιατρικής περίθαλψης, παροχή βραχυπρόθεσμης στέγας και άλλες βασικές ανάγκες. Σε κάποιες περιπτώσεις υπάρχει υλοποίηση πιο μακροπρόθεσμων προγραμμάτων με αναπτυξιακό χαρακτήρα που αφορούν επισκευές υποδομών, παροχή εκπαίδευσης και γενικότερα δράσεις με στόχο την αύξηση της προσαρμοστικότητας του πληθυσμού σε κάποια πληγείσα περιοχή. Γενικότερα αυτές οι δράσεις διέπονται από τις αρχές του ανθρωπισμού (σεβασμός στην ανθρώπινη ζωή), της αμεροληψίας (παροχή βοήθειας χωρίς καμία διάκριση) και της ουδετερότητας (παροχή βοήθειας χωρίς συμμετοχή σε κάποια σύγκρουση). Οι αποστολές παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας συχνά καλούνται να λειτουργήσουν μέσα σε ένα ιδιαίτερα πολύπλοκο πολιτικό τοπίο.

Ενώ η απόκριση σε μια φυσική καταστροφή εξαρτάται κυρίως από την κατάσταση στο πεδίο, οι δράσεις σε μια εμπόλεμη ζώνη όπου συγκρούονται κρατικοί και μη δρώντες μπορεί να καταστούν ιδιαίτερα επικίνδυνες για τους συμμετέχοντες. Πολλές φορές η κατάσταση αποτελεί ένα πολιτικό ναρκοπέδιο και υπάρχουν περιπτώσεις που η ανθρωπιστική δράση έγινε αντικείμενο κριτικής για παραβίαση των αρχών της αμεροληψίας και της ουδετερότητας.

Η παρουσία και η δράση των μη κυβερνητικών οργανώσεων στο πεδίο παράγει και μια σειρά παράπλευρων αποτελεσμάτων (Rakiya & Waal, 1994, σσ. 3-4). Συγκεκριμένα:

- Υποστηρίζει την παραμονή του πληθυσμού στην πληγείσα περιοχή.
- Επιτρέπει την διατήρηση των δυνάμεων που ελέγχουν την περιοχή με την ακούσια ή εκούσια παροχή υλικών πόρων προς αυτές.
- Μεταφέρει οικονομικούς πόρους στην πληγείσα περιοχή με την πρόσληψη ντόπιου προσωπικού, την ενοικίαση ακινήτων και οχημάτων αλλά και την πληρωμή φόρων ή άλλου είδους δαπανών.
- Παρέχει ένα βαθμό νομιμότητας στην πλευρά που ελέγχει την περιοχή και με την οποία ουσιαστικά πρέπει να συνεργαστεί.
- Παρέχει επίσης ένα βαθμό φυσικής προστασίας στους χώρους εγκατάστασης και δράσης καθώς καμία από τις ηγεσίες των εμπόλεμων πλευρών δεν επιθυμεί την αρνητική δημοσιότητα που συνοδεύει μία επίθεση εκεί. Βέβαια δεν είναι καθόλου σπάνιες οι επιθέσεις εναντίον προσωπικού και εγκαταστάσεων μη κυβερνητικών οργανώσεων, ειδικά όταν απουσιάζει οποιαδήποτε μορφή κρατικής υπόστασης.

Τα παραπάνω παράπλευρα αποτελέσματα της δράσης των μη κυβερνητικών οργανώσεων έχουν χρησιμοποιηθεί από τους επικριτές των ΜΚΟ προκειμένου να στηρίξουν την κατηγορία ότι η παρουσία και η δράση τους σε κάποια πληγείσα περιοχή έχει σαν αποτέλεσμα την παράταση μιας ανθρωπιστικής κρίσης. Επίσης οι ΜΚΟ έχουν κατηγορηθεί ότι η αλόγιστη παροχή βοήθειας συχνά έχει μακροπρόθεσμες συνέπειες, με την διαστρέβλωση των παραγωγικών χαρακτηριστικών της περιοχής, την μετατροπή του πληθυσμού σε ένα είδος διεθνούς ζητιάνου και την παράταση του λιμού. Οι επικριτές καταλήγουν ότι συχνά οι ΜΚΟ αντιμετωπίζουν το έργο τους περισσότερο ως μια επιχειρηματική παρά ως μια ανθρωπιστική δραστηριότητα και συχνά χρησιμοποιούν αμφιλεγόμενες μεθόδους για την προσέλκυση δωρητών (Okumu, 2003, pp. 125-129).

Κλείνοντας την αναφορά στις μη κυβερνητικές οργανώσεις μπορεί να επισημανθεί και η δυσκολία στη συνεργασία μεταξύ αυτών και των στρατιωτικών μονάδων που συμμετέχουν σε μία ειρηνευτική αποστολή. Συχνά οι δύο πλευρές αντιμετωπίζουν η μία την άλλη με καχυποψία αμφισβητώντας τα κίνητρα, τον τρόπο ενέργειας και τις τελικές στοχεύσεις. Έτσι οι μη κυβερνητικές οργανώσεις κατηγορούν τις ένοπλες δυνάμεις για αλόγιστη χρήση βίας και αδιαφορία για τον ανθρώπινο πόνο. Από την άλλη πλευρά εκτοξεύονται κατηγορίες για εφαρμογή δικιάς τους πολιτικής ατζέντας χωρίς ενδιαφέρον για τις ευρύτερες συνέπειες και για επικίνδυνες πρακτικές που θέτουν ζωές σε κίνδυνο (Χουλιάρας & Πετρόπουλος, 2015, σσ. 81-82).

1.2.3. Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας

Μία ακόμη περίπτωση δρώντων είναι τα μέσα μαζικής επικοινωνίας τα οποία μέσω των απεσταλμένων τους σε μια περιοχή ενημερώνουν τον υπόλοιπο κόσμο για τις εξελίξεις. Μέσω αυτής της ενημέρωσης μπορεί η κοινή γνώμη να πεισθεί ότι υπάρχει ανάγκη επέμβασης λόγω παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων ή λόγω κάποιας μεγάλης καταστροφής και να ασκήσει πίεση προς τον πολιτικό κόσμο έτσι ώστε η επέμβαση να πραγματοποιηθεί.

Παλαιότερα (έως και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου) υπήρχε η θεώρηση ότι τα μέσα μαζικής επικοινωνίας κάθε κράτους αποτελούσαν ένα εξάρτημα προπαγάνδας τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό καθώς εξέφραζαν ουσιαστικά τις πολιτικές θέσεις του αντίστοιχου κράτους. Η κατάρρευση του δίπολου ΗΠΑ και ΕΣΣΔ οδήγησε σε μια εποχή αβεβαιότητας και πολυπλοκότητας στο πεδίο των διεθνών σχέσεων. Η κατάσταση αυτή είχε σαν αποτέλεσμα την είσοδο της εξωτερικής πολιτικής στη σφαίρα του δημόσιου διαλόγου καθώς και την αυτονόμηση των μέσων ως κατεξοχήν εκφραστών αλλά και διαμορφωτών της κοινής γνώμης. Ταυτόχρονα προέκυψαν εξελίξεις όπως η πρόοδος της τεχνολογίας που επέτρεψε την απρόσκοπτη και σε πραγματικό χρόνο κάλυψη των γεγονότων ενώ η δικτύωση των μέσων και η ανάδειξη επιχειρηματικών κολοσσών στον τομέα της επικοινωνίας ενίσχυσε περαιτέρω την αυτονόμηση των μέσων μαζικής επικοινωνίας. Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω ήταν η ανάδειξη των μέσων σε ρυθμιστές των πολιτικών εξελίξεων (Hammond, 2013).

Συνήθως μόλις ξεσπάσει μια ανθρωπιστική κρίση, οι πρώτοι που θα φτάσουν στη συγκεκριμένη περιοχή είναι οι δημοσιογράφοι και ακολουθούν οι ανθρωπιστικές οργανώσεις. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να αναπτυχθεί μια ιδιαίτερη σχέση μεταξύ τους καθώς για τους ανταποκριτές οι οργανώσεις αποτελούν μια σοβαρή πηγή πληροφοριών, ειδικά σε περιπτώσεις που δεν μπορούν να αντληθούν από την επίσημη ανακοίνωση κάποιου φορέα. Από την άλλη οι μη κυβερνητικές οργανώσεις βρίσκουν στον ΜΜΕ μια ευκαιρία δωρεάν προβολής του έργου τους και προσέλκυσης δωρητών πίσω στην πατρίδα (Shaw, 2007, σσ. 358-359). Επίσης τα επιτελεία των ειρηνευτικών δυνάμεων αποδίδουν μεγάλη σημασία στην προβολή μιας θετικής εικόνας μέσω της δημοσιογραφικής ενημέρωσης. Στα πλαίσια αυτής της προβολής ενσωματώνουν ενίοτε σε αποστολές τους εκπροσώπους του τύπου για να διαπιστώσουν από κοντά την κατάσταση στο πεδίο. Όμως η ανάγκη προβολής θετικών εικόνων και δημοσιότητας σχετικά με την αποστολή μπορεί να οδηγήσει στην κατασκευή παραπλανητικών ειδήσεων, οι οποίες δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα (Hammond, 2013, σσ. 248-250).

Ο ρόλος των μαζικών μέσων επικοινωνίας δεν περιορίζεται στο διεθνές σκέλος της αναπαραγωγής ειδήσεων από το πεδίο μιας ανθρωπιστικής κρίσης. Σε πολλές περιπτώσεις αποτελεί και ένα από τα όπλα στο οπλοστάσιο των εμπόλεμων πλευρών μεταδίδοντας προπαγάνδα υπέρ της ομάδας η οποία το ελέγχει. Επίσης αποτελεί ένα από τα μέσα κινητοποίησης, διοίκησης και ελέγχου συμβάλλοντας με αυτό τον τρόπο στην κλιμάκωση της κρίσης (Pieterse, 1997, σ. 80).

Η σημασία των μέσων μαζικής επικοινωνίας στην εξέλιξη μιας ανθρωπιστικής επέμβασης είναι ιδιαίτερα σημαντική. Αφενός υπάρχει η χρήση της δύναμης της ίδιας της εικόνας ως μεταφορέα μηνύματος και αφετέρου η αλόγιστη χρήση όρων με ιδιαίτερο συμβολικό νόημα όπως η λέξη «γενοκτονία». Έτσι στα πλαίσια εντυπωσιασμού της κοινής γνώμης παρατηρείται μια άτυπη ιεραρχία στην κατάταξη των θυμάτων, μια τάση δαιμονοποίησης του εκλαμβανόμενου ως αντιπάλου και τελικά μια απλοϊκή απεικόνιση της ανθρωπιστικής κρίσης με όρους καλού – κακού, η οποία δεν συμβάλλει στην εξεύρεση κάποιας λύσης στο πρόβλημα (Hammond, 2013, σσ. 252-255).

1.2.4. Θύματα, Πρόσφυγες και άλλοι Μη Κρατικοί Δρώντες

Κλείνοντας το κεφάλαιο σχετικά με τους δρώντες θα γίνει μια αναφορά στα θύματα, στους πρόσφυγες καθώς και άλλους μη κρατικούς δρώντες, οι οποίοι μπορούν να επηρεάσουν την εξέλιξη μιας ανθρωπιστικής κρίσης. Ο όρος «μη κρατικοί δρώντες» χρησιμοποιείται συνήθως για την αναφορά σε μη κυβερνητικούς οργανισμούς οι οποίοι είναι καταρχήν αυτόνομοι από οποιοδήποτε κρατικό ή κυβερνητικό πλαίσιο. Όμως έχουν προταθεί και ευρύτεροι ορισμοί που περιλαμβάνουν στους μη κρατικούς δρώντες πολιτικές, οικονομικές, θρησκευτικές, ιδεολογικές και εθνικές οντότητες και δίκτυα. Τέτοιες οντότητες μπορεί να είναι πολιτικά κόμματα, πολυεθνικές εταιρείες και δίκτυα οργανωμένου εγκλήματος, εκκλησίες και θρησκευτικές οργανώσεις, επαγγελματικές ενώσεις και σύλλογοι της διασποράς. Παρά την προφανή ανομοιογένεια μεταξύ τους σε ότι αφορά τα κίνητρα και τους σκοπούς κάθε οντότητας, οι δυνατότητες επηρεασμού που έχουν ως προς την θετική ή αρνητική πορεία μιας ανθρωπιστικής κρίσης αποτελούν την κοινή τους συνισταμένη. Το ιδιαίτερα μεγάλο εύρος του δεύτερου ορισμού των μη κρατικών δρώντων και η διασυννοριακή τους δράση αποτελεί και τις πρώτες ενδείξεις για την πολυπλοκότητα και την ποικιλομορφία που μπορεί να έχουν οι δράσεις τους (Josselin & Wallace, 2001, pp. 2-4).

Πληθυσμοί που διαμένουν σε περιοχές που λαμβάνουν χώρα εσωτερικές και διεθνείς συγκρούσεις αλλά και πληγέντες από φυσικές καταστροφές μπορούν να δημιουργήσουν κύματα ανθρώπων που εγκαταλείπουν την συγκεκριμένη περιοχή και καταφεύγουν είτε στις γύρω χώρες είτε σε ασφαλέστερες περιοχές εντός της χώρας τους. Καθώς η μετακίνηση των προσφύγων συνήθως γίνεται χωρίς κανένα σχέδιο, η άφιξη μεγάλου αριθμού ανθρώπων σε οποιοδήποτε τόπο μπορεί να δημιουργήσει περαιτέρω προβλήματα όπως διάδοση μεταδοτικών ασθενειών, επισιτιστική κρίση οδηγώντας σε κατάρρευση τα όποια συστήματα παροχής περίθαλψης υπάρχουν αλλά και ταραχές επιδεινώνοντας το πρόβλημα της ασφάλειας. Επίσης λόγω της κατάστασής τους οι πρόσφυγες είναι ευάλωτοι σε διάφορες μορφές εκμετάλλευσης (εργασιακή, σεξουαλική) και σε παραβίαση βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έτσι για την προστασία των προσφύγων έχει θεσπιστεί μια σειρά νόμων σε διεθνές επίπεδο ενώ και ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών έχει ιδρύσει από το 1950 την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες (United Nations High Commissioner for Refugees).

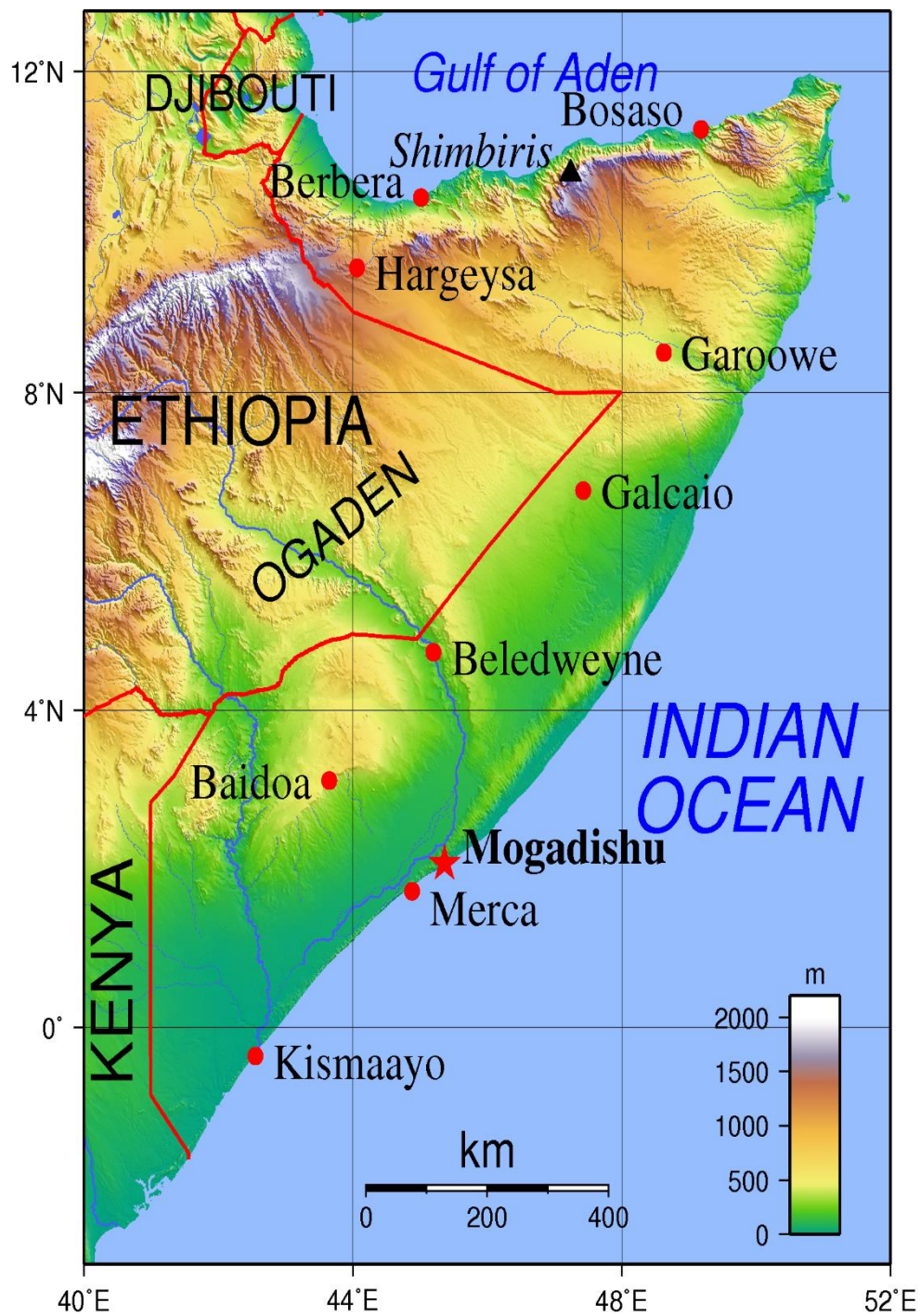
Οι προσφυγικές ροές απασχολούν την διεθνή κοινότητα αφενός λόγω του ανθρωπιστικού προβλήματος και αφετέρου επειδή μπορούν να μετατρέψουν ένα εσωτερικό πρόβλημα ασφάλειας σε μια διεθνή σύγκρουση με πολλαπλάσιο αριθμό θυμάτων. Η αντιμετώπιση του προσφυγικού προβλήματος ξεκινάει με την δημιουργία ασφαλούς περιβάλλοντος έτσι ώστε στη συνέχεια να επιτευχθεί αποτελεσματική περίθαλψη και κάλυψη των βασικών αναγκών. Στη συνέχεια οι προσπάθειες αφορούν την εξεύρεση μιας μόνιμης λύσης είτε με την εθελοντική επιστροφή των προσφύγων στις εστίες τους είτε μέσω ενσωμάτωσης στην χώρα ασύλου είτε ακόμη την επανεγκατάσταση σε μια τρίτη χώρα. Οι δράσεις αυτές προϋποθέτουν την συνεργασία ανθρωπιστικών οργανώσεων, στρατιωτικών δυνάμεων και εθνικών ή τοπικών αρχών κατά περίπτωση για την επιτυχημένη διεξαγωγή τους. Η κατηγορία των εσωτερικά εκτοπισμένων ατόμων (internally displaced persons) αποτελεί μια ιδιαίτερη περίπτωση καθώς σε αυτή την κατηγορία θυμάτων δεν αναγνωρίζεται το καθεστώς του πρόσφυγα εφόσον δεν έχουν διασχίσει κάποια σύνορα. Επίσης συχνά αποτελούν μειονότητες ή περιθωριακές ομάδες πληθυσμού, για τις οποίες η πλειοψηφία είτε αδιαφορεί είτε τις έχει αντιμετωπίζει εχθρικά.

Την ίδια στιγμή όμως η τραγική κατάσταση στην οποία βρίσκονται τα θύματα και οι πρόσφυγες από μια ανθρωπιστική κρίση τους καθιστά ευάλωτους στη δράση δικτύων οργανωμένου εγκλήματος αλλά και των στρατιωτικών/άτακτων/παραστρατιωτικών ομάδων που δρουν στα πλαίσια μιας εσωτερικής ή διεθνούς σύγκρουσης. Πέρα από την εργασιακή (δουλεμπόριο ή καταναγκαστική εργασία) και σεξουαλική (πορνεία, βιασμοί) εκμετάλλευση των προσφύγων που αναφέρθηκε παραπάνω παρατηρούνται φαινόμενα όπως η βίαιη στρατολόγηση, το λαθρεμπόριο όπλων, ναρκωτικών και άλλων αγαθών, η τρομοκρατία, η παράνομη διακίνηση προσώπων (trafficking) και μια σειρά εγκλημάτων κατά της ζωής και της περιουσίας. Με αυτό τον τρόπο αφενός διατηρείται μια κατάσταση αναρχίας και ανασφάλειας στην πληγείσα περιοχή και αφετέρου συνεχίζεται η δράση των αντιμαχόμενων παρατάξεων παρά την ύπαρξη διαφόρων περιοριστικών μέτρων οικονομικής ή εμπορικής φύσης (εμπάργκο). Η δράση αυτών των ομάδων και των πολεμάρχων – ηγετών τους αμφισβητεί ευθέως το μονοπώλιο άσκησης νομιμοποιημένης βίας ως ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της κρατικής κυριαρχίας και οδηγεί στην περαιτέρω διάβρωσή της οδηγώντας τελικά στην κατάρρευση του κράτους. Αν ληφθεί υπόψη ότι η δράση τους μπορεί να εξαπλωθεί και στις γειτονικές χώρες με αποτέλεσμα την επέκταση των προβλημάτων ασφάλειας και την πρόκληση

μιας εξωτερικής επέμβασης προκειμένου να αντιμετωπιστεί η ανθρωπιστική κρίση και να επανέλθει η ειρήνη (Heywood, 2011, σ. 121).

Αν και φαινομενικά η ανασφάλεια που επικρατεί σε μια περιοχή συγκρούσεων δρα ανασταλτικά σε οποιαδήποτε οικονομική δραστηριότητα υπάρχουν περιπτώσεις που επιχειρηματικά συμφέροντα και πολυεθνικές εταιρείες χρηματοδοτούν κάποιες από τις αντιμαχόμενες παρατάξεις προκειμένου να συνεχίσουν την δράση τους σε μια περιοχή. Η συνέχιση των εχθροπραξιών επιτρέπει σε αδίστακτους επιχειρηματίες να εκμεταλλευτούν ανεξέλεγκτα τους φυσικούς πόρους που υπάρχουν εκεί ή να μεταφέρουν εκεί παράνομες δραστηριότητες (Failed and Collapsed States in the International System, 2017, pp. 10-16).

Η ενίσχυση σε αντιμαχόμενες ομάδες μπορεί επίσης να διατίθεται συλλογικά ή και μεμονωμένα από την αντίστοιχη διασπορά, η οποία αν και βρίσκεται μακριά από την πατρίδα συνεχίζει να ενδιαφέρεται για την κατάσταση που επικρατεί εκεί και έτσι προσπαθεί να επηρεάσει τις εξελίξεις. Πέρα από υλικούς πόρους οι προσπάθειες της διασποράς περιλαμβάνουν την μορφή επηρεασμού της κοινής γνώμης και εν τέλει των πολιτικών αποφάσεων (lobbying) σχετικά με την πατρίδα τους στην χώρα φιλοξενίας (Josselin & Wallace, 2001, σ. 224). Από την άλλη πλευρά τόσο η διασπορά όσο και άλλες πολιτικές ή θρησκευτικές οργανώσεις, σε αντιστοιχία με τη δράση των μη κυβερνητικών οργανώσεων που αναφέρθηκε προηγουμένως, μπορούν να συνεισφέρουν στην αντιμετώπιση μιας ανθρωπιστικής κρίσης. Επίσης τα μέλη της διασποράς μπορούν να λειτουργήσουν και ως ένας άτυπος διπλωματικός δίαυλος τόσο μεταξύ των ενδιαφερόμενων εξωτερικών δρώντων όσο και μεταξύ των αντίπαλων παρατάξεων παρέχοντας πληροφορίες και διευκολύνοντας την επικοινωνία.

Εικόνα 1 - Γεωφυσικός χάρτης της Σομαλίας – Πηγή Wikipedia

ΚΕΦ.2: Η περίπτωση της Σομαλίας

2.1. Γεωγραφία και Οικονομία της Σομαλίας

Η Σομαλία βρίσκεται στο ανατολικό άκρο της αφρικανικής ηπείρου, στην περιοχή που ονομάζεται «Κέρας της Αφρικής» λόγω της μορφής της, που μοιάζει με το κέρασ του ρινόκερου. Έχει έκταση 637.657 km² και η ακτογραμμή της έχει μήκος 3.025 km. Η Σομαλία συνορεύει στα βόρεια και βορειοδυτικά με το Τζιμπουτί και την Αιθιοπία ενώ στα νοτιοδυτικά με την Κένυα. Οι ακτές της βρέχονται από τον Ινδικό ωκεανό και στο βόρειο τμήμα τους σχηματίζεται ο κόλπος του Άντεν που αποτελεί την είσοδο της Ερυθράς Θάλασσας. Η Σομαλία χωρίζεται σε τέσσερις γεωγραφικές περιοχές. Η πρώτη περιοχή ονομάζεται Guban (καμένη γη) και περιλαμβάνει μια στενή, ημιορημική, παραλιακή ζώνη πέριξ του κόλπου του Άντεν. Η δεύτερη περιοχή περιλαμβάνει τα βόρεια υψίπεδα, τα οποία ξεκινούν από την Αιθιοπία και συνεχίζουν μέχρι την αιχμή του Κέρατος της Αφρικής. Εκεί βρίσκεται και η οροσειρά Karkaar, με την κορυφή Shimbiris (2.407 m) να αποτελεί το υψηλότερο σημείο της χώρας. Η τρίτη περιοχή ονομάζεται Ogo και αποτελείται από ένα χαμηλό οροπέδιο που βρίσκεται στο κέντρο της χώρας. Η τέταρτη γεωγραφική περιοχή περιλαμβάνει το υπόλοιπο μέρος της χώρας και αποτελείται από τα σομαλικά υψίπεδα στο νότο τα οποία εκτείνονται μέχρι τα σύνορα με την Κένυα. Η περιοχή αυτή περιλαμβάνει και τους δύο ποταμούς (Jubba και Shebeelle) της χώρας οι οποίοι έχουν νερό όλη την διάρκεια του χρόνου. Αντίθετα στις υπόλοιπες περιοχές υπάρχουν μόνο αποξηραμένες κοίτες μικρών ποταμών (wadi) οι οποίες συγκεντρώνουν το νερό των όποιων βροχών για μικρά χρονικά διαστήματα. Συνολικά υπολογίζεται ότι το 46 – 56% του εδάφους αποτελείται από βοσκότοπους, το 14% ως δασική έκταση και άλλο ένα 13% ως αγροτική γη με το υπόλοιπο έδαφος να είναι ερημικό (Hadden, 2007, σσ. 6-7).

Καθώς η Σομαλία βρίσκεται πολύ κοντά στον ισημερινό, το κλίμα της χώρας είναι θερμό και ξηρό, με πολύ μικρές διαφοροποιήσεις λόγω των εποχών. Οι μέσες θερμοκρασίες κυμαίνονται μεταξύ 30° και 40° C για όλη την διάρκεια του χρόνου. Εξάιρεση αποτελούν οι νότιες παραθαλάσσιες περιοχές που βρέχονται από τον Ινδικό ωκεανό και οι τοποθεσίες με μεγάλο υψόμετρο ενώ οι υψηλότερες θερμοκρασίες παρατηρούνται στο βόρειο τμήμα της χώρας. Οι βροχοπτώσεις είναι σπάνιες και ακανόνιστες ενώ εξαρτώνται κυρίως από τους μουσώνες που πνέουν στον Ινδικό ωκεανό. Το ύψος της βροχόπτωσης στην πρωτεύουσα Mogadishu φθάνει μέχρι τα 440 mm ανά έτος ενώ στο βόρειο τμήμα της χώρας υπάρχουν περιοχές με πολύ χαμηλότερες τιμές. Οι εποχές των βροχών εναλλάσσονται με πιο ξηρές περιόδους εντός της διάρκειας του έτους. Συχνά όμως κάνει την εμφάνισή του και το φαινόμενο

της ξηρασίας με μεγάλη χρονική διάρκεια και συχνές επαναλήψεις. Ειδικά το καλοκαίρι ξεσπούν συχνές αμμοθύελλες στα ανατολικά οι οποίες είναι αποτέλεσμα της διάβρωσης του εδάφους και της εκτεταμένης ερημοποίησης. Αντίστοιχα στις περιόδους των βροχών ξαφνικές καταιγίδες δημιουργούν στιγμιαίες πλημύρες (flash floods) επιταχύνοντας την διάβρωση του εδάφους (Hadden, 2007, σ. 15).

Η μορφολογία του εδάφους και το κλίμα της Σομαλίας καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό και τις οικονομικές δραστηριότητες της χώρας και τις συνθήκες στις οποίες ζουν οι κάτοικοί της. Ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού ασχολείται με την κτηνοτροφία και ζει νομαδικά, μετακινούμενο σε αναζήτηση βοσκοτόπων μαζί με τα κοπάδια των ζώων του. Η κτηνοτροφία αντιστοιχεί σε ποσοστό 40% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος της χώρας. Η αγροτική γη που εντοπίζεται κυρίως στην περιοχή μεταξύ των δύο ποταμών Jubba και Shebeelle δεν είναι ιδιαίτερα αποδοτική καθώς πέρα από την άρδευση δεν χρησιμοποιούνται σύγχρονες γεωργικές τεχνικές ενώ είναι ιδιαίτερα ευάλωτη στις κλιματολογικές συνθήκες. Στο σύνολο της χώρας είναι φανερά τα σημάδια της υπερβολικής βόσκησης αλλά και της χρήσης της βλάστησης ως καύσιμης ύλης για τις ανάγκες των νοικοκυριών τόσο στην ύπαιθρο όσο και στις πόλεις.

Οι βιομηχανικές υποδομές που είχαν αναπτυχθεί στην Σομαλία ήταν ελαφρού τύπου και αφορούσαν κυρίως μεταποίηση αγροτικών προϊόντων και συναφών κλάδων. Τα περισσότερα εργοστάσια καταστράφηκαν κατά την περίοδο του εμφυλίου πολέμου και της επακόλουθης ανθρωπιστικής κρίσης στην χώρα. Ο εξοπλισμός και τα μηχανήματα λεηλατήθηκαν και εκποιήθηκαν ως άχρηστο μέταλλο (scrap) ενώ από τα εργοστάσια έχουν παραμείνει τα άδεια κελύφη τα οποία στέγασαν πρόσφυγες και σήμερα χρησιμεύουν κυρίως ως τοπωνύμια. Οι ανάγκες της χώρας σε ενέργεια βασίζονταν στη χρήση καυσόξυλων, ξυλοκάρβουνου και στις εισαγωγές πετρελαιοειδών από τις γειτονικές χώρες του Κόλπου. Προσπάθειες για την κατασκευή και λειτουργία διυλιστηρίων και σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας δεν τελεσφόρησαν ή λειτούργησαν παροδικά και χωρίς ιδιαίτερη απόδοση ενώ το ξέσπασμα του εμφυλίου πολέμου διέκοψε οριστικά κάθε προσπάθεια σε αυτόν τον τομέα.

Οι υποδομές μεταφορών στην χώρα περιλαμβάνουν λιμάνια, αεροδρόμια και περίπου 22.100 km οδών από τις οποίες είναι ασφαλοστρωμένα μόνο τα 2.600 km. Το σύνολο των χωματοδρόμων παρουσιάζει σημαντικές δυσκολίες στην κίνηση των οχημάτων κατά τις περιόδους των βροχών ενώ και τον υπόλοιπο χρόνο θέτουν σε δοκιμασία την μηχανολογική

αξιοπιστία των οχημάτων εξαιτίας της άσχημης κατάστασής τους. Σημαντικό ποσοστό του οδικού δικτύου ναρκοθετήθηκε κατά την περίοδο του εμφυλίου πολέμου και έχει καταστεί ιδιαίτερα επικίνδυνο για τις μετακινήσεις. Πέρα από τα οχήματα, χρησιμοποιείται μεγάλος αριθμός ζώων για τις μετακινήσεις και τις μεταφορές, ιδιαίτερα από τους κατοίκους της υπαίθρου. Στην Σομαλία βρίσκονται σε χρήση περίπου 60 αεροδρόμια. Από αυτά μόνο 6 διαθέτουν διάδρομο στρωμένο με σκυρόδεμα ενώ τα υπόλοιπα είναι απλώς χωμάτινες επιφάνειες οι οποίες εμφανίζουν επιφανειακή διάβρωση και συχνά τις διασχίζουν δρόμοι, μονοπάτια και κοίτες ξεροπόταμων. Στην χώρα δεν διατίθεται κανένα αεροναυτιλιακό βοήθημα ούτε και προσωπικό ελέγχου εναέριας κυκλοφορίας για να στελεχώσει τους πύργους ελέγχου πτήσεων των αεροδρομίων. Το μοναδικό διεθνές αεροδρόμιο βρίσκεται στην πρωτεύουσα Mogadishu και διαθέτει διάδρομο μήκους 5.000 m περίπου ενώ άλλα αεροδρόμια βρίσκονται στην Berbera και στην Baidoa. Παρά την εκτεταμένη ακτογραμμή της Σομαλίας μόνο οι πόλεις Mogadishu, Berbera, και Kismaayo διαθέτουν λιμάνια με υποδομές που μπορούν να υποστηρίξουν τις θαλάσσιες μεταφορές αλλά ακόμη και εκεί η ύπαρξη κοραλλιογενών υφάλων στις εισόδους των λιμένων καθιστούν την κυκλοφορία μεγάλων πλοίων ιδιαίτερα δυσχερή. Όλες οι λιμενικές εγκαταστάσεις είχαν κατασκευαστεί με εξωτερική οικονομική βοήθεια κατά την δεκαετία του 1980 πριν την έναρξη των ταραχών που οδήγησαν στην κρίση (Hadden, 2007, σσ. 17-19).

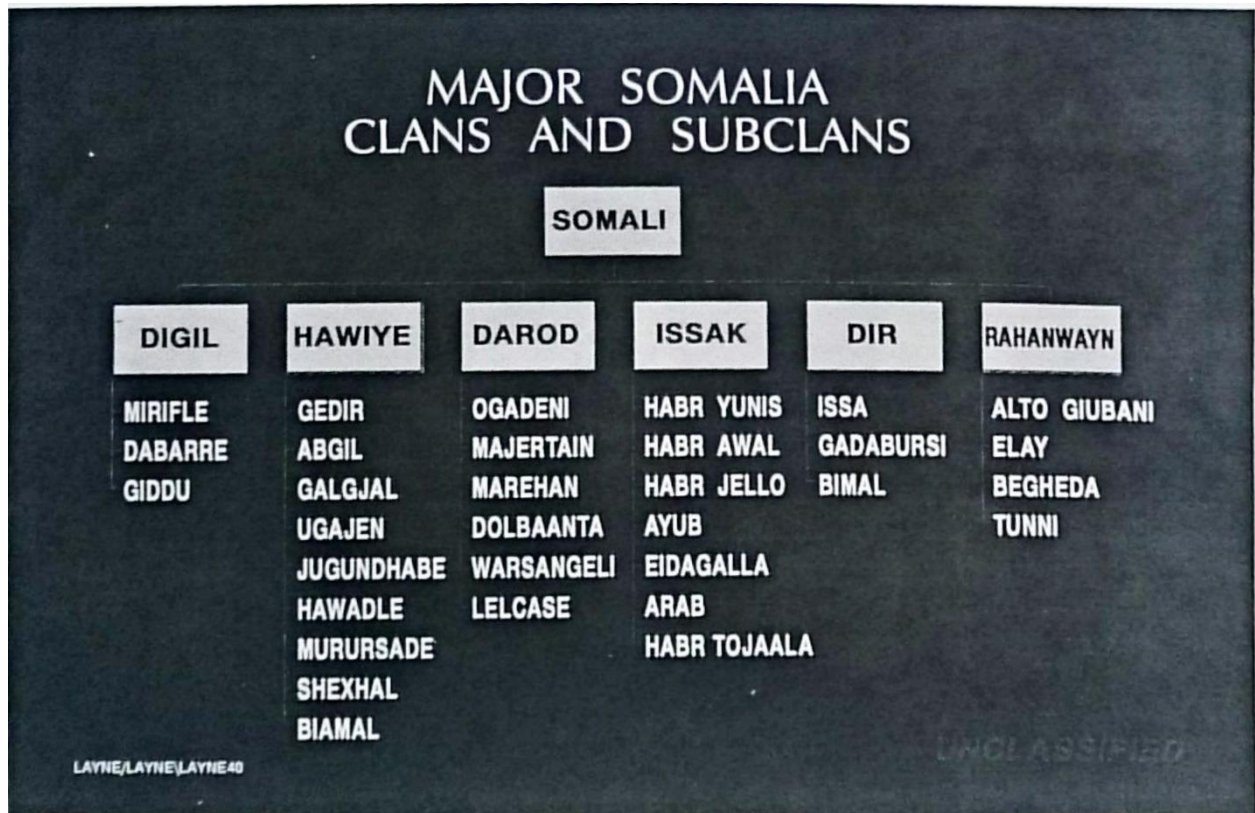
Από τα παραπάνω μπορεί να εξαχθεί το συμπέρασμα ότι η περίπτωση της Σομαλίας αφορά μια ιδιαίτερα φτωχή χώρα, η οποία σε μεγάλο βαθμό ήταν εξαρτημένη από την εξωτερική οικονομική βοήθεια. Επίσης τόσο ο πληθυσμός συνολικά όσο και οι παραγωγικές υποδομές της χώρας ήταν ιδιαίτερα ευάλωτες στις περιόδους ξηρασίας κατά την διάρκεια των οποίων ξεσπούσαν επισιτιστικές κρίσεις. Αυτό συμβαίνει εξαιτίας του γεγονότος ότι σημαντικό μέρος του πληθυσμού (60-90%) βιοπορίζεται από την κτηνοτροφία και ζει νομαδικά. Μελέτες έχουν δείξει ότι σε περιπτώσεις εκτεταμένης ξηρασίας στη συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή, πληθυσμοί με τα παραπάνω χαρακτηριστικά πλήττονται σφοδρά εξαιτίας τόσο της απώλειας ζωικού κεφαλαίου όσο και της διαταραχής των τιμών και των όρων ανταλλαγής μεταξύ αγροτικών και κτηνοτροφικών αγαθών (Sen, 1981, pp. 111-112). Στην υπό εξέταση περίπτωση οι επισιτιστικές κρίσεις, οι εμφύλιες συγκρούσεις, η επακόλουθη κατάρρευση του κράτους, η επέμβαση που ακολούθησε και η συνεχιζόμενη αναρχία στο εσωτερικό έχουν καταστήσει την χώρα μια μαύρη τρύπα για την οποία είναι πολύ δύσκολη η αναζήτηση στοιχείων και δεικτών. Αρκεί να σημειωθεί ότι η τελευταία αξιόπιστη απογραφή διεξήχθη το 1975 ενώ για όλη σχεδόν

τη δεκαετία του 1990 η έδρα της Σομαλίας σε διεθνείς οργανισμούς όπως τα Ηνωμένα Έθνη, ο Οργανισμός Αφρικανικής Ενότητας και ο Αραβικός Σύνδεσμος, ήταν κενή (Kreijen, 2004, σσ. 71-72).

2.2. Ιστορία της Σομαλίας

Η Σομαλία ως κράτος συγκροτήθηκε το 1960 ύστερα από μία μεταβατική περίοδο δέκα ετών κατά την οποία τα Ηνωμένα Έθνη είχαν αναθέσει στην Ιταλία την προετοιμασία της χώρας για την ανεξαρτησία (trusteeship territory). Πριν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο η Ιταλία κατείχε ως αποικία το κεντρικό και νότιο τμήμα της σημερινής Σομαλίας μαζί με την Ερυθραία από το 1927 ενώ η Μεγάλη Βρετανία το βόρειο τμήμα με την ονομασία Somaliland ήδη από το 1886. Κατά την διάρκεια του Β΄ Π.Π. η Βρετανία στα πλαίσια επιχειρήσεων ενάντια στον Άξονα προσάρτησε την ιταλική αποικία της Σομαλίας και η Ιταλία μετά το τέλος του πολέμου αποποιήθηκε των δικαιωμάτων της στην περιοχή (Γεωργούλης & Χουλιάρας, 1995, σ. 77).

Ο πληθυσμός της Σομαλίας είναι εθνικά ομοιογενής με κοινή γλώσσα αλλά και κοινή θρησκεία (σουνιτικό Ισλάμ), κοινά ήθη και έθιμα. Όμως οι κάτοικοι της χώρας είναι χωρισμένοι σε πατριές (clans) και υποπατριές (subclans). Τα μέλη κάθε πατριάς θεωρούν ότι έχουν κοινή πατριαρχική καταγωγή η οποία όμως συχνά είναι μόνο φαντασική. Η διαίρεση αυτή αποτελεί την βάση της κοινωνικής αλλά και πολιτικής δομής της χώρας ενώ οι συγκρούσεις μεταξύ των διαφόρων πατριών και υποπατριών ήταν συχνό φαινόμενο εξαιτίας του νομαδικού τρόπου ζωής του πληθυσμού και του ανταγωνισμού για την πρόσβαση στους περιορισμένους βοσκότοπους και υδάτινους πόρους. Όμως παρά τις κατά καιρούς εντάσεις, υπήρχε ένα σύνολο εθιμικών μηχανισμών επίλυσης των διαφορών βασισμένο στις ισλαμικές αξίες που ονομαζόταν Xeer και τελούσε υπό την εποπτεία των συμβουλίων γερόντων κάθε πατριάς τα οποία ανέκαθεν διαδραμάτιζαν σημαντικό ρόλο στην σομαλική κοινωνία. Την διαίρεση σε πατριές εκμεταλλεύτηκαν και οι δύο αποικιακές δυνάμεις χρησιμοποιώντας συγκεκριμένες πατριές για την στελέχωση των διαφόρων κρατικών δομών όπως τους Dargod για τα σώματα ασφαλείας και τους Issaq και Hawiye για την τοπική διοίκηση (Χουλιάρας, 1997, σ. 45). Την ίδια χρονική περίοδο η αποικιακή διακυβέρνηση και οι δυτικές αξίες που αυτή εισήγαγε υποβάθμισαν περαιτέρω την κοινωνική συνοχή των Σομαλών, καταργώντας ουσιαστικά το Xeer αλλά και αδιαφορώντας για την ανάπτυξη μιας ιδιαίτερα φτωχής περιοχής (Kreijen, 2004, p. 66).

Πίνακας 1 - Οι πατριές της Σομαλίας – Πηγή Αρχείο ΔΙΣ

Μετά την ανεξαρτησία προέκυψαν κυβερνήσεις με ευρύτερες πολιτικές συμμαχίες και το 1967 εκλέχθηκε ως πρόεδρος της Σομαλίας ο Abdirashid Ali Shermarke. Κατά το έτος 1969 διεξήχθησαν οι τελευταίες ελεύθερες κοινοβουλευτικές εκλογές στην χώρα. Το κλίμα που επικράτησε κατά την προεκλογική περίοδο ήταν ιδιαίτερα πολωμένο. Στην εκλογική διαδικασία συμμετείχαν 70 κόμματα εκπροσωπώντας κυρίως τις πατριές, με περίπου 1000 υποψηφίους για τις 123 έδρες του σομαλικού κοινοβουλίου (Χουλιάρας, 1997, σ. 45). Στις 15 Οκτωβρίου 1969 ο πρόεδρος Shermarke δολοφονήθηκε από έναν σωματοφύλακά του και μια εβδομάδα αργότερα με ένα αναίμακτο πραξικόπημα, ο υποστράτηγος Mohamed Siad Barre ανέλαβε την εξουσία.

Μετά την επικράτηση του Barre η χώρα άλλαξε την ονομασία της σε «Somali Democratic Republic». Στα πλαίσια των μεταρρυθμίσεων που επέβαλλε το νέο καθεστώς, καταργήθηκαν τα κόμματα, διαλύθηκε το κοινοβούλιο ενώ το σύστημα των πατριών τέθηκε υπό διωγμό. Ο «επιστημονικός σοσιαλισμός» ανακηρύχθηκε ως η επίσημη ιδεολογία του κράτους. Εφαρμόζοντας με συνέπεια την συγκεκριμένη ιδεολογία η κυβέρνηση εθνικοποίησε το σύνολο των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνταν στην χώρα ενώ στα μέσα της δεκαετίας του 1970 προχώρησε στην κολεκτιβοποίηση της αγροτικής γης. Άλλες μεταρρυθμίσεις αφορούσαν την

παιδεία (καταπολέμηση αναλφαβητισμού και εισαγωγή κοινής γραφής για την Σομαλική γλώσσα) και την στέγη (δωρεάν στέγαση σε εσωτερικά εκτοπισμένους κατοίκους λόγω της ξηρασίας) σε μια προσπάθεια να κοπούν οι δεσμοί με το παρελθόν και να μετατραπεί ένα έθνος νομάδων σε ένα σύγχρονο κράτος (Baumann, Yates, & Washington, 2003, σ. 13).

Εικόνα 2 - Siyad Barre – Πηγή Wikipedia

Διαχρονική σταθερά τόσο του καθεστώτος Barre όσο και των προηγούμενων κυβερνήσεων στη Σομαλία ήταν ο αλυτρωτισμός. Ήδη από την περίοδο της ανεξαρτησίας γινόταν λόγος για την απελευθέρωση των Σομαλών που ζούσαν στα γειτονικά κράτη, Αιθιοπία, Κένυα και Τζιμπουτί και υπολογιζόταν σε 3.000.000 ανθρώπους. Αυτός ο αλυτρωτισμός άγγιζε ευαίσθητες χορδές στο σύνολο του πληθυσμού και δεν προερχόταν από τις επιδιώξεις κάποιας πολιτικής ή οικονομικής ελίτ. Άλλωστε όπως αναφέρθηκε παραπάνω ο πληθυσμός στην Σομαλία ήταν εθνικά ομοιογενής. Οι προσπάθειες στράφηκαν κυρίως εναντίον της Αιθιοπίας και συγκεκριμένα της επαρχίας Ogaden. Αρχικά ενισχύθηκε το ανταρτικό κίνημα WSLF (Western Somalia Liberation Front) το οποίο δρούσε στην παραπάνω επαρχία. Ταυτόχρονα το καθεστώς Barre συνέχισε τις προσπάθειες προσέγγισης των χωρών του Συμφώνου της Βαρσοβίας που είχαν αρχίσει οι προηγούμενες κυβερνήσεις ήδη από το 1963. Στα πλαίσια αυτών των προσπαθειών έλαβε σημαντική στρατιωτική βοήθεια σε αντάλλαγμα διευκολύνσεων για το πολεμικό ναυτικό της ΕΣΣΔ με την οποία είχε υπογράψει σύμφωνο φιλίας. Καθώς η Αιθιοπία

διερχόταν μια περίοδο αστάθειας λόγω της πτώσης του αυτοκράτορα Haile Selassie, το WSLF είχε αρκετές επιτυχίες στο πεδίο της μάχης.

Η κατάσταση στην επαρχία Ogaden άλλαξε με την ανάληψη της εξουσίας στην Αιθιοπία από τον Mengistu Haile Mariam. Με την αλλαγή καθεστώτος η Αιθιοπία απομακρύνθηκε από την Δύση και επεδίωξε να προσεγγίσει την ΕΣΣΔ η οποία ανταποκρίθηκε θετικά προσφέροντας και εδώ στρατιωτική βοήθεια. Μετά από αυτές τις εξελίξεις το καθεστώς Barre αποκέρυξε την συνθήκη φιλίας με την ΕΣΣΔ και απομάκρυνε τους σοβιετικούς στρατιωτικούς και συμβούλους που βρίσκονταν στην Σομαλία. Στη συνέχεια επιτέθηκε στην Αιθιοπία τον Ιούλιο του 1977 καταλαμβάνοντας την επαρχία Ogaden. Παρά τις αρχικές σομαλικές επιτυχίες τον Οκτώβριο της ίδιας χρονιάς οι αιθιοπικές ένοπλες δυνάμεις, ενισχυμένες με σοβιετικά και κουβανικά στρατεύματα, κατάφεραν να επικρατήσουν ενώ τα σομαλικά στρατεύματα κατέρρευσαν έχοντας απώλειες 8.000 στρατιωτών, το 75% των αρμάτων μάχης και το 50% των αεροσκαφών (Χουλιάρας, 1997, σσ. 46-48). Μετά από αυτές τις εξελίξεις την θέση της ΕΣΣΔ κατέλαβαν οι ΗΠΑ, θορυβημένες από την ισλαμική επανάσταση στο Ιράν και την εισβολή της ΕΣΣΔ στο Αφγανιστάν και πιστές στο δόγμα του περιορισμού (containment) που εφάρμοζαν την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου (Thakur, 2006, σ. 52). Οι ΗΠΑ άρχισαν να χορηγούν περίπου 100 εκατομμύρια \$ ανά έτος σε οικονομική και στρατιωτική βοήθεια προς την Σομαλία (Lewis & Mayall, 2007, σσ. 111-112).

Η δεινή ήττα στο Ogaden αποτέλεσε ισχυρό πλήγμα για το καθεστώς Barre καθώς ο αλυτρωτισμός ήταν ουσιαστικά ο μοναδικός ενοποιητικός παράγοντα της κυβέρνησής. Έτσι δεν άργησε να εκδηλωθεί μια απόπειρα πραξικοπήματος και ανατροπής του Barre από αξιωματικούς της πατριάς Majerteen. Το πραξικόπημα απέτυχε και μέλη της συγκεκριμένης πατριάς οργάνωσαν το ανταρτικό κίνημα SSDF (Somali Salvation Democratic Front). Το καθεστώς αντέδρασε το 1979 με μια εκστρατεία καμένης γης στα εδάφη της πατριάς Majerteen καίγοντας χωριά, εξοντώνοντας τα κοπάδια των ζώων και δηλητηριάζοντας πηγές και πηγάδια με αποτέλεσμα τον θάνατο χιλιάδων αμάχων. Αυτές οι πρακτικές δημιούργησαν ένα κύμα προσφύγων προς την επαρχία Ogaden της Αιθιοπίας και ταυτόχρονα ενίσχυσαν τις τάξεις του SSDF. Το SSDF με την υποστήριξη της Αιθιοπίας άρχισε να εκτελεί επιδρομές στην κεντρική Σομαλία ενώ οι πρόσφυγες άρχισαν να πυκνώνουν τις τάξεις του.

Στη συνέχεια ήρθε η σειρά της πατριάς Issaq στα βόρεια της χώρας να αντιμετωπίσει την οργή του καθεστώτος Barre. Οι Issaq ήταν ήδη δυσανεσθημένοι από την κυβέρνηση καθώς το σύνολο των 500.000 προσφύγων που ακολούθησαν τα υποχωρούντα σομαλικά στρατεύματα με την λήξη του πολέμου στο Ogaden εγκαταστάθηκαν στην περιοχή τους και εξοπλίστηκαν προκειμένου να πάρουν εκδίκηση για την ήττα στην Αιθιοπία. Με δεδομένη την σπανιότητα των φυσικών πόρων και τον φαβοριτισμό που επέδειξε ο Barre προς τους πρόσφυγες σε ότι αφορά την κατανομή γης και τις προσλήψεις στον δημόσιο τομέα, η αντίδραση των Issaq ήταν αναμενόμενη και εκδηλώθηκε με την δημιουργία του κινήματος SNM (Somali National Movement). Το SNM βρήκε και αυτό υποστήριξη από την Αιθιοπία και δρούσε κυρίως στα εδάφη της πρώην βρετανικής Somaliland (Χουλιάρας, 1997, σσ. 47-48).

Από τα παραπάνω φαίνεται ότι οι βάσεις για την έναρξη του σομαλικού εμφυλίου πολέμου είχαν ήδη τεθεί από τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη αυτή έπαιξε η πολιτική του καθεστώτος στο εσωτερικό της χώρας. Αν και η επίσημη πολιτική του κράτους σε ότι αφορά τις πατριές ήταν η περιθωριοποίηση τους και η εξάλειψη της επίδρασης που αυτές ασκούσαν στην σομαλική κοινωνία, εντούτοις στην πράξη συγκεκριμένες πατριές ευνοήθηκαν υπέρμετρα σε σχέση με τις υπόλοιπες. Συγκεκριμένα οι υποπατριές Marehan, Ogadeni και Dhulbahante, οι οποίες προέρχονται από την πατριά Darood και από τις οποίες κατάγονταν οι συγγενείς του Barre προτιμήθηκαν κυρίως για την στελέχωση του δημόσιου τομέα. Άλλωστε η νοοτροπία ότι η κατοχή κάποιου δημόσιου αξιώματος ήταν ένας σίγουρος τρόπος τόσο για προσωπικό πλουτισμό όσο και για την προαγωγή των συμφερόντων της εκάστοτε υποπατριάς ήταν ακλόνητα εδραιωμένη στην χώρα από τα πρώτα βήματα προς την ανεξαρτησία (Baumann, Yates, & Washington, 2003, σ. 13).

Καθώς η περίοδος του Ψυχρού Πολέμου όδευε προς το τέλος της, η υποστήριξη των δύο υπερδυνάμεων σε διάφορα καθεστώτα ανά την υφήλιο άρχισε να μειώνεται. Προκειμένου να αρθεί το αδιέξοδο στο οποίο είχαν φτάσει οι σχέσεις μεταξύ της Αιθιοπίας και της Σομαλίας οι ηγέτες Mengistu και Barre συμφώνησαν το 1988 να παύσουν την υποστήριξη στις διάφορες αντικυβερνητικές δυνάμεις και να τις εκδιώξουν από τα εδάφη τους. Έτσι το SSDF έχασε τις βάσεις του στην Αιθιοπία και σημαντικό μέρος του οπλισμού του και εισήλθε πίσω στη Σομαλία. Το SNM προτίμησε να εγκαταλείψει την Αιθιοπία και να εισέλθει στη βόρεια Σομαλία πριν συγκρουστεί με τις αιθιοπικές δυνάμεις με αποτέλεσμα να ξεσπάσουν σφοδρές μάχες στην περιοχή των Issaq.

Ήδη από το 1989 η μαζική επιστροφή οπλισμένων ανταρτικών ομάδων, η αδυναμία των σομαλικών ενόπλων δυνάμεων να επιβάλλουν την τάξη αλλά και οι εκτεταμένες βιαιοπραγίες τους σε βάρος των αμάχων οδήγησαν την χώρα στην αναρχία. Η ισορροπία δυνάμεων μεταξύ των πατριών που ήταν πιστές στο καθεστώς Barre διαταράχτηκε και το αποτέλεσμα ήταν η δημιουργία και άλλων ένοπλων οργανώσεων όπως το USC (United Somali Congress) της πατριάς Hawiye και το SPM (Somali Patriotic Movement) της πατριάς Ogadeni. Η διασπορά οπλισμού στον ευρύτερο πληθυσμό επιδείνωσε σημαντικά την κατάσταση καθώς πλέον όλοι πολεμούσαν εναντίον όλων. Την ίδια χρονική περίοδο μια παρατεταμένη ξηρασία έπληξε την χώρα εντείνοντας την ανθρωπιστική κρίση.

Εικόνα 3 - Οι ένοπλες παρατάξεις κατά την επέμβαση στη Σομαλία – Πηγή Αρχείο ΔΙΣ

Το 1990 οι μάχες μαίνονταν πια γύρω από το Mogadishu καθώς οι δυνάμεις του Barre είχαν προβεί σε θηριωδίες εναντίον αμάχων της πατριάς Hawiye, στα εδάφη της οποίας

βρίσκονταν η πρωτεύουσα. Τον Ιανουάριο του 1991 υπό την πίεση των USC, SNM και SPM, ο Barre εγκατέλειψε την πρωτεύουσα και κατέφυγε στα νότια της χώρας. Είχε προηγηθεί η εκκένωση από αέρος του προσωπικού των Ηνωμένων Εθνών και της πρεσβείας των ΗΠΑ. Στο νότο ο Barre προσπάθησε να ανασυγκροτήσει τις δυνάμεις του χωρίς επιτυχία και τελικά βρήκε καταφύγιο στη Νιγηρία όπου παρέμεινε μέχρι τον θάνατό του το 1995 (Kreijen, 2004, σσ. 67-68).

Η φυγή του Barre δεν άλλαξε τίποτα στην χαοτική κατάσταση στην οποία είχε περιέλθει η χώρα. Οι ένοπλες οργανώσεις συνεργάστηκαν όσο ήταν απαραίτητο για την εκδίωξη του Barre και στη συνέχεια επιδόθηκαν σε ένα αγώνα επικράτησης χωρίς να μπορεί να επικρατήσει καμία. Νέα πρόσωπα εμφανίστηκαν στο προσκήνιο όπως ο συνταγματάρχης Omar Jess, ο στρατηγός Mohamed Farah Aideed, ο Omar Arteh Ghalib και ο Ali Mahdi Mohamed. Οι μαζικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από όλες τις ομάδες, οι σφαγές, οι βιασμοί και η πείνα οδήγησε εκατοντάδες χιλιάδες Σομαλών να αναζητήσουν καταφύγιο στις γειτονικές χώρες. Έτσι η κατάσταση στην Σομαλία απέκτησε διεθνείς διαστάσεις ενώ οι δομές περίθαλψης των προσφύγων στην Αιθιοπία, την Κένυα και το Τζιμπουτί άρχισαν να εξαντλούνται (Baumann, Yates, & Washington, 2003, σσ. 17-18). Παρά τις προσπάθειες της διεθνούς κοινότητας να επέλθει κάποιου είδους διευθέτηση μεταξύ των εμπόλεμων οργανώσεων δεν σημειώθηκε καμία πρόοδος και έτσι τα Ηνωμένα Έθνη άρχισαν να διερευνούν τις δυνατότητες για κάποιου είδους επέμβαση στην Σομαλία.

2.3. Η Επέμβαση στη Σομαλία

Η κατάσταση στην Σομαλία κατά την διάρκεια του εμφυλίου πολέμου ήταν τραγική. Όλοι οι κρατικοί θεσμοί είχαν καταρρεύσει, μικρές και μεγαλύτερες ένοπλες ομάδες λυμαίνονταν την χώρα και πολεμούσαν μεταξύ τους προσπαθώντας να αποκτήσουν την εξουσία, τοπική ισχύ ή χρήματα. Η ξηρασία στις αρχές της δεκαετίας του 1990 είχε προκαλέσει λιμό με 300.000 θύματα στο πρώτο τρίμηνο του 1992 ενώ οι προβλέψεις του Διεθνούς Ερυθρού Σταυρού ανέβαζαν το σύνολο των θυμάτων στα 2.000.000 μέχρι το τέλος του έτους (Χουλιάρας, 1997, σ. 51). Στη χώρα δραστηριοποιούνταν και άλλες μη κυβερνητικές οργανώσεις με κύριο αντικείμενο την παροχή επισιτιστικής και υγειονομικής βοήθειας.

Εικόνα 4 - Θύματα λιμού στην Σομαλία – Πηγή Getty Images

Το προσωπικό των ανθρωπιστικών οργανώσεων προσπαθούσε να επιτελέσει το έργο του σε ιδιαίτερα αντίξοες συνθήκες σε ότι αφορούσε την ασφάλειά τους. Οι αποθήκες και τα κέντρα διανομής της ανθρωπιστικής βοήθειας υφίσταντο επιθέσεις και λεηλασίες τόσο από απελπισμένους πρόσφυγες όσο και από ένοπλες συμμορίες. Τα μέλη και οι εργαζόμενοι στις ανθρωπιστικές οργανώσεις συχνά έπεφταν θύματα απαγωγής με σκοπό την καταβολή λύτρων προκειμένου να απελευθερωθούν. Κάθε μετακίνηση με σκοπό την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας υποχρεωνόταν να καταβάλλει σημαντικά χρηματικά ποσά στα σημεία ελέγχου που είχαν εγκαταστήσει διάφορες ένοπλες ομάδες στην περιοχή που είχαν υπό τον έλεγχό τους. Άλλη προσφιλή τακτική των συμμοριών ήταν ο εκβιασμός των ανθρωπιστικών οργανώσεων για την καταβολή χρημάτων προκειμένου να επιτραπεί η παραμονή και η λειτουργία τους σε μια συγκεκριμένη περιοχή. Με την επιδείνωση της κατάστασης η κυρίαρχη τακτική των ενόπλων ομάδων ήταν η παρακράτηση της ανθρωπιστικής βοήθειας είτε επρόκειτο για τρόφιμα είτε για υγειονομικό υλικό με σκοπό να την στερήσουν από τους αντιπάλους τους (Χουλιάρης, 1997, σ. 51).

Το πρόβλημα των ένοπλων ομάδων ήταν πολύ δύσκολο να λυθεί για δύο λόγους. Ο πρώτος ήταν οι υπέρογκες αμυντικές δαπάνες των προηγούμενων δεκαετιών οι οποίες είχαν δημιουργήσει σημαντικά αποθέματα οπλισμού στην Σομαλία. Οι μαζικές λιποταξίες κατά την διάρκεια του εμφυλίου πολέμου αλλά και οι πολιτικές του καθεστώτος Barre σχετικά με τον εξοπλισμό συγκεκριμένων πατριών οδήγησε τελικά στην διάχυση των όπλων σε όλη την χώρα. Ο δεύτερος λόγος ήταν το κλίμα έλλειψης εμπιστοσύνης και ο ανταγωνισμός που είχε επικρατήσει μεταξύ των πατριών με αποτέλεσμα την δημιουργία πολιτοφυλακών προκειμένου

κάθε πατριά να προστατευθεί από τις υπόλοιπες. Επίσης σε τοπικό επίπεδο πολλές ομάδες ενταγμένες σε πολιτοφυλακές δρούσαν ανεξέλεγκτα πέρα από οποιεσδήποτε διαταγές των αντίστοιχων διοικητών. Το γεγονός αυτό είχε σαν αποτέλεσμα την αδυναμία επιβολής κατάπαυσης των εχθροπραξιών αλλά και την επαύξηση της αναρχίας και της ανασφάλειας στην χώρα. Όσον αφορά τον εξοπλισμό που διέθεταν οι διάφορες πολιτοφυλακές και ένοπλες ομάδες, τα οπλικά συστήματα που είχαν ιδιαίτερες απαιτήσεις συντήρησης και χρειάζονταν καταρτισμένο προσωπικό για την λειτουργία τους είχαν εγκαταλειφθεί και οι αντιμαχόμενοι είχαν τοποθετήσει τα βαρέα όπλα που είχαν στην κατοχή τους σε ελαφρά τετρακίνητα οχήματα. Χαρακτηριστικό είναι ότι για αυτή την κατηγορία οχημάτων εισήχθη τότε στην στρατιωτική ορολογία ο όρος «technical» προερχόμενος από την κατ' ευφημισμό τεχνική βοήθεια (technical assistance) που παρείχαν έναντι πληρωμής οι ένοπλες ομάδες στις ανθρωπιστικές οργανώσεις (Baumann, Yates, & Washington, 2003, σ. 18).

Εικόνα 5 - Όχημα Technical – Πηγή Getty Images

Σε διεθνές επίπεδο οι εικόνες καταστροφής που έφταναν στις χώρες της Δύσης άρχισαν να κεντρίζουν το ενδιαφέρον και να κινητοποιούν την κοινή γνώμη σχετικά με την επίλυση της κρίσης. Επίσης τα κύματα προσφύγων που άρχισαν να καταφθάνουν στις γειτονικές χώρες και τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν σε αυτές οδήγησαν περιφερειακούς διεθνείς οργανισμούς και συγκεκριμένα τον Οργανισμό Αφρικανικής Ενότητας, τον Αραβικό Σύνδεσμο και τον Οργανισμό της Ισλαμικής Διάσκεψης να ασχοληθούν με την περίπτωση της Σομαλίας. Έτσι αυτό το ζήτημα τέθηκε στον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών στις αρχές του 1992. Το Συμβούλιο Ασφαλείας εξέδωσε στις 23 Ιανουαρίου 1992 την Απόφαση 733 με την οποία

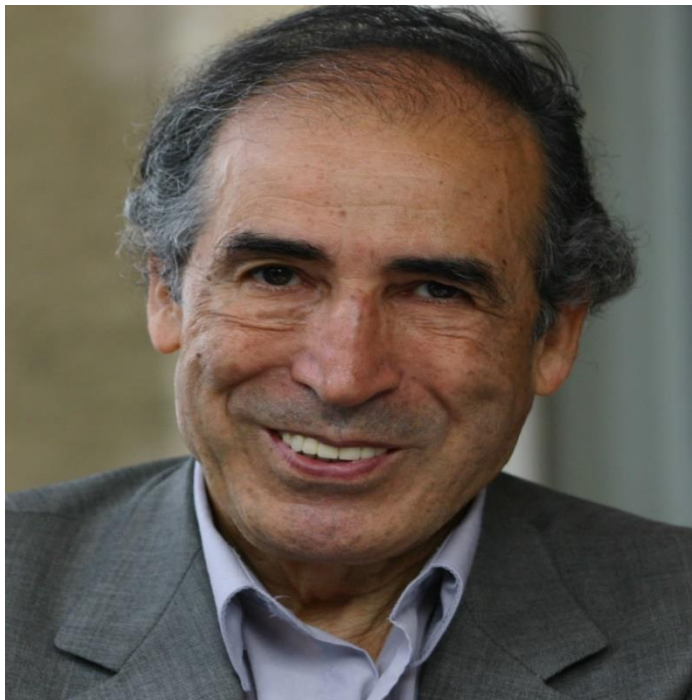
εξέφραζε τις ανησυχίες του για την εξελισσόμενη κατάσταση στην Σομαλία, καλούσε τον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών Boutros Boutros-Ghali να προβεί στις απαραίτητες ενέργειες για να επιτευχθεί κατάπαυση του πυρός και ζητούσε από τα κράτη – μέλη να προβούν σε εμπάργκο όπλων και εν γένει στρατιωτικού εξοπλισμού στην Σομαλία όπως και να αυξήσουν κατά το δυνατό την παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας στην χώρα. Στα πλαίσια της συγκεκριμένης απόφασης ο Βοηθός Γενικός Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών James O.C. Jonath πέτυχε την υπογραφή συμφωνίας κατάπαυσης του πυρός μεταξύ των Mohamed Farah Aideed και Ali Mahdi Mohamed (Αλμπάνης, 2001, σσ. 107-108).

Εικόνα 6 – Οι Mohamed Farah Aideed και Ali Mahdi Mohamed – Πηγή Getty Images

Το Συμβούλιο Ασφαλείας εντός του 1992 εξέδωσε διαδοχικά τις Αποφάσεις 746, 751 και 767. Σε αυτές επιβεβαιωνόταν το ενδιαφέρον του Συμβουλίου για μια ειρηνική διευθέτηση, ο Γενικός Γραμματέας λάμβανε εξουσιοδότηση να ορίσει Ειδικό Επιτετραμμένο και να αποστείλει στην χώρα προσωπικό προκειμένου να υποστηρίξει τις διαδικασίες εξεύρεσης μιας ειρηνικής λύσης. Η εμπλοκή του ΟΗΕ στην Σομαλία ονομάστηκε UNOSOM (United Nations Operations in Somalia). Επικεφαλής της UNOSOM ορίστηκε ο Αλγερινός καταγωγής διπλωμάτης Mohamed Sahnoun και το προσωπικό του ΟΗΕ αποτελούσαν 50 παρατηρητές. Η UNOSOM εγκαταστάθηκε στην χώρα τον Απρίλιο του 1992. Επίσης οι ΗΠΑ θα αναλάμβαναν την αερομεταφορά ανθρωπιστικής βοήθειας από την Κένυα προς την Σομαλία στα πλαίσια της επιχείρησης Provide Relief. Ο Sahnoun σύντομα κέρδισε την εμπιστοσύνη των αντιμαχόμενων οργανώσεων και κατόρθωσε να διατηρήσει τόσο την εκεχειρία που είχε συναφθεί στο Mogadishu όσο και την απρόσκοπτη διανομή της ανθρωπιστικής βοήθειας που είχε αρχίσει να καταφθάνει με γρήγορο ρυθμό (Αλμπάνης, 2001, σ. 108). Όμως τον Οκτώβριο του ίδιου έτους ο Sahnoun υπέβαλλε την

παραίτησή του εκτοξεύοντας βαριές κατηγορίες για ανικανότητα, γραφειοκρατία και διαφθορά προς τις υπηρεσίες των Ηνωμένων Εθνών (Richburg, 1992).

Εικόνα 7 - Mohamed Sahnoun – Πηγή iofc.org

Μετά την παραίτηση του Sahnoun ο αριθμός των ανδρών στην UNOSOM αυξήθηκε στους 4.500 με την Απόφαση 775 του Συμβουλίου Ασφαλείας ενώ η κατάσταση στη χώρα άρχισε να χειροτερεύει. Οι συμφωνίες μεταξύ των παρατάξεων ακυρώθηκαν ενώ ο Aideed που ήθελε να έχει λόγο σχετικά με την ανάπτυξη στρατιωτικών τμημάτων στη χώρα κινήθηκε εναντίον της δύναμης των κυανόκρανων από το Πακιστάν. Καθώς η ειρηνευτική δύναμη στερούνταν υποστήριξης από βαρύ οπλισμό καθηλώθηκε στη βάση της στο αεροδρόμιο του Mogadishu (Χουλιάρας, 1997, σ. 52).

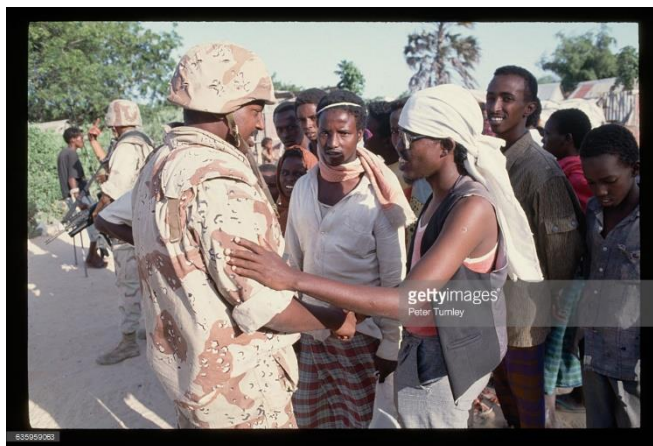

Εικόνα 8 - Κυανόκρανοι από το Πακιστάν – Πηγή Getty Images

Σημαντικό ρόλο στις εξελίξεις έμελλε να διαδραματίσουν οι ΗΠΑ. Μετά την διακοπή της υποστήριξης προς το καθεστώς Barre οι ΗΠΑ είχαν παραμείνει μάλλον αποστασιοποιημένες από τις εξελίξεις στη Σομαλία. Είχε ήδη μεσολαβήσει η εισβολή του Ιράκ στο Κουβέιτ και η επιχείρηση απελευθέρωσης του Κουβέιτ από μια ευρεία συμμαχία (Α΄ Πόλεμος του Κόλπου). Ο πρόεδρος George W. Bush είχε αναφερθεί σε μια «νέα τάξη πραγμάτων» και αναζητούσε κάποιον τρόπο για να επιβεβαιώσει την ηγεμονική θέση που θα καταλάμβαναν οι ΗΠΑ στο διεθνές σύστημα μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Έτσι παρά το γεγονός ότι σε δύο μήνες η κυβέρνηση Bush θα παρέδιδε την εξουσία σε μια νέα κυβέρνηση υπό τον Bill Clinton, αποφάσισε τον Νοέμβριο του 1992 να υποστηρίξει μια ευρεία στρατιωτική επέμβαση στη Σομαλία. Σε αυτή την απόφαση συνέβαλλε τόσο ο Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ ο οποίος είχε αποφασίσει να υιοθετήσει μια πιο δυναμική στάση απέναντι στην κρίση όσο και η αμερικανική κοινή γνώμη. Άλλωστε η αφροαμερικανική κοινότητα, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας στις ΗΠΑ είχαν ήδη διαμορφώσει το κλίμα υπέρ μιας επέμβασης στην Σομαλία. Παρά την θετική απόφαση του προέδρου Bush σχετικά με την επέμβαση τέθηκαν κάποιοι περιορισμοί στην επιχείρηση από τον στρατηγό Colin Powell, αρχηγό των ενόπλων δυνάμεων των ΗΠΑ. Συγκεκριμένα οι περιορισμοί που τέθηκαν αφορούσαν τον σκοπό της, ο οποίος θα ήταν αποκλειστικά η αποτελεσματική διανομή επισιτιστικής βοήθειας στους πληγέντες, την γεωγραφική της έκταση, η οποία θα περιλάμβανε μόνο τις περισσότερες πληγείσες περιοχές και την χρονική της διάρκεια καθώς η εμπλοκή των αμερικανικών στρατευμάτων θα έπρεπε να έχει ολοκληρωθεί πριν την ορκωμοσία του νέου προέδρου τον Ιανουάριο του 1993. Οι παραπάνω περιορισμοί έγιναν δεκτοί από την κυβέρνηση Bush και η τελική εισήγηση των ΗΠΑ για την επέμβαση στην Σομαλία προτάθηκε στο Συμβούλιο Ασφαλείας και εγκρίθηκε με την απόφαση 794 (Lewis & Mayall, 2007, σσ. 123-124).

Η Απόφαση 794 έχει ιδιαίτερη σημασία καθώς για πρώτη φορά χρησιμοποιήθηκε από το Συμβούλιο Ασφαλείας το Κεφάλαιο VII το οποίο αφορά ενέργειες σε περίπτωση απειλή εναντίον της ειρήνης, διαταράξεως της ειρήνης και επιθετικών πράξεων, προκειμένου να δικαιολογηθεί μια ανθρωπιστική επέμβαση (Αλμπάνης, 2001, σ. 110). Αξιοσημείωτο δε είναι το γεγονός ότι ψηφίστηκε ομόφωνα από τα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας παρά την καχυποψία μερικών κρατών σχετικά με την χρήση ανθρωπιστικών επιχειρημάτων από τις χώρες της Δύσης για να δικαιολογηθεί η εμπλοκή τους στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων κρατών. Στη συνέχεια

μια πλειάδα χωρών, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα, εκδήλωσαν την πρόθεσή τους να συμμετάσχουν στην επιχείρηση.

Εικόνα 9 - Υποδοχή των πρώτων στρατιωτών από τις ΗΠΑ – Πηγή Getty Images

Η επιχείρηση έλαβε την ονομασία “Restore Hope” και η επέμβαση των ΗΠΑ ξεκίνησε στις 9 Δεκεμβρίου 1992 με την απόβαση πεζοναυτών στην ακτή έξω από το αεροδρόμιο του Mogadishu προκειμένου να καταλάβουν και να ασφαλίσουν το αεροδρόμιο και το λιμάνι. Αντί μιας εχθρικής δύναμης τους πεζοναύτες υποδέχτηκε ένα πλήθος διεθνών ανταποκριτών που προσπαθούσε να αποσπάσει μια δημοσιογραφική επιτυχία για τους εργοδότες τους. Μετά την εξασφάλιση του αεροδρομίου, οι πτήσεις που μετέφεραν το προσωπικό τη δύναμης που θα έπαιρνε την ονομασία UNITAF (Unified Task Force) άρχισαν να καταφθάνουν το μεσημέρι της ίδιας μέρας. Η έλλειψη αντίστασης από τις ένοπλες οργανώσεις δεν ήταν τυχαία. Είχαν μεσολαβήσει συναντήσεις του πρέσβη Robert B. Oakley, ειδικού απεσταλμένου του προέδρου Bush για την Σομαλία, με τους Aideed και Ali Mahdi προκειμένου να συναινέσουν στην διεθνή επέμβαση. Μέχρι το τέλος του Δεκεμβρίου ο βαρύς οπλισμός των δύο πολεμάρχων είτε είχε αποσυρθεί σε άλλες περιοχές είτε είχε κρυφτεί. Τις πρώτες ημέρες ανάπτυξης της πολυεθνικής δύναμης μια πρωτόγνωρη ηρεμία επικρατούσε σε περιοχές του Mogadishu οι οποίες νωρίτερα ήταν πεδία σκληρών μαχών.

Μαζί με την ανάπτυξη των στρατευμάτων άρχισε και η ροή ανθρωπιστικής βοήθειας με την οποία δόθηκε η δυνατότητα να αντιμετωπιστεί ικανοποιητικά ο λιμός που είχε στοιχίσει τόσες ζωές. Τόσο η διανομή τροφίμων όσο και η βελτίωση της ασφάλειας αποτέλεσαν το έναυσμα για την επιστροφή χιλιάδων προσφύγων οι οποίοι είχαν βρει καταφύγιο στις γειτονικές χώρες. Όμως η βελτίωση της ασφάλειας ήταν προσωρινή παρά το γεγονός ότι στην Αντίς

Αμπέμπα είχε υπογραφεί από τους πολέμαρχους των σομαλικών παρατάξεων μια ειρηνευτική συμφωνία που αποσκοπούσε στη δημιουργία ενός μεταβατικού εθνικού συμβουλίου. Όλες οι αντιμαχόμενες παρατάξεις ήθελαν να φανούν ως συνεργάσιμες με την διεθνή κοινότητα τηρώντας στάση αναμονής μέχρι το τέλος της επέμβασης. Άλλωστε καθώς η πολιτική και στρατιωτική ηγεσία της UNITAF συνεργαζόταν στενά με τους επικεφαλής των παρατάξεων για να διασφαλιστεί η ασφάλεια των δρομολογίων της ανθρωπιστικής βοήθειας ουσιαστικά ο έλεγχος παραδίδονταν στις ένοπλες οργανώσεις (Howard, 2008, σ. 26).

Καθώς ο έλεγχος και η τάξη φαινόταν να έχουν αποκατασταθεί στο Mogadishu, η UNITAF πέρασε στην δεύτερη φάση του σχεδίου της, την επέκταση στην υπόλοιπη χώρα. Επιλέχθηκαν δύο πόλεις, η Baidoa και το Kismayo για διαφορετικούς λόγους η καθεμιά. Η Baidoa ήταν γνωστή και ως «Πόλη του Θανάτου» λόγω του υψηλού αριθμού των θυμάτων που είχαν χάσει την ζωή τους εκεί. Το Kismayo κρίθηκε απαραίτητο για την προσπάθεια της UNITAF επειδή διέθετε τόσο αεροδρόμιο όσο και λιμενικές εγκαταστάσεις οι οποίες θα επέτρεπαν την αποσυμφόρηση των αντίστοιχων υποδομών στο Mogadishu. Σε όλη την διάρκεια παρουσίας της UNITAF στην Σομαλία γίνονταν προσπάθειες από την πλευρά των Ηνωμένων Εθνών και ειδικότερα του Γενικού Γραμματέα να επεκταθεί η αποστολή της UNITAF πέρα από τους στόχους που είχαν τεθεί κατά την συγκρότησή της δηλαδή την διανομή ανθρωπιστικής βοήθειας και την παροχή ασφάλειας κατά την διανομή. Η πρόταση του Γενικού Γραμματέα αφορούσε κυρίως τον εξαναγκασμό σε αφοπλισμό όλων των διαφόρων παρατάξεων. Οι Oakley και Johnson διαφωνούσαν με αυτή την επέκταση καθώς δεν είχαν εξουσιοδότηση από την νέα κυβέρνηση Clinton η οποία άλλωστε επιθυμούσε να απαλλαχθεί από τις δεσμεύσεις της προηγούμενης κυβέρνησης. Ουσιαστικά καθώς η κυβέρνηση Clinton ήθελε να επικεντρωθεί στα εσωτερικά ζητήματα των ΗΠΑ πίεζε για την απεμπλοκή των αμερικανικών δυνάμεων από την Σομαλία το συντομότερο δυνατό. Στο επίπεδο του Συμβουλίου Ασφαλείας εκδόθηκε η Απόφαση 814 στις 26 Μαρτίου 1993 με σκοπό την αποχώρηση του μεγαλύτερου μέρους των δυνάμεων των ΗΠΑ και την ανάληψη της επέμβασης στην Σομαλία από μια πολυεθνική δύναμη με διευρυμένες αρμοδιότητες.

Εικόνα 10 - Ο διοικητής της UNOSOM II Cevic Bir – Πηγή Getty Images

Σύμφωνα με την Απόφαση 814 πραγματοποιήθηκε η μετάβαση από την UNITAF στην UNOSOM II και παραδόθηκε η διοίκηση στον τούρκο υποστράτηγο Cevic Bir. Στην ίδια απόφαση περιγράφονταν οι νέοι στόχοι της επιχείρησης, δηλαδή ο αφοπλισμός όλων των παρατάξεων, η υποχρέωση τους να συμμορφωθούν με την διαδικασία συμφιλίωσης της Αντίς Αμπέμπα και η απαίτηση να παύσουν (cease and desist) όλες οι παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και να διασφαλιστεί η ασφάλεια όλων των μελών διεθνών οργανισμών και μη κυβερνητικών οργανώσεων που εμπλέκονται στην παροχή ανθρωπιστικής και αναπτυξιακής βοήθειας. Οι πρώτες ενδείξεις ότι το κλίμα στην Σομαλία άλλαζε προς το χειρότερο εμφανίστηκαν όχι στο Mogadishu αλλά νοτιότερα στο Kismayo. Εκεί στις αρχές Μαΐου του 1993 ο συνταγματάρχης Omar Jess, σύμμαχος του Aideed, προσπάθησε να καταλάβει την πόλη αλλά αποκρούστηκε από το βελγικό στρατιωτικό σώμα που βρισκόταν εκεί (Baumann, Yates, & Washington, 2003, σ. 107). Οι σχέσεις του Aideed τόσο με το Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών όσο και με τον Γενικό Γραμματέα ειδικότερα που ανέκαθεν διακρίνονταν από αμοιβαία έλλειψη εμπιστοσύνης, έφτασαν στο χειρότερο δυνατό σημείο. Σε αυτό συνετέλεσαν και οι κινήσεις των δυνάμεων της UNOSOM II οι οποίες κατά την διάρκεια μιας επιθεώρησης βαρέος οπλισμού θεωρήθηκε ότι σαν πραγματικό στόχο είχαν τον ραδιοφωνικό σταθμό της παράταξης SNA (Somali National Alliance) της οποίας ηγούνταν ο Aideed. Με δεδομένη την γενική έλλειψη υποδομών στη χώρα, το ραδιόφωνο ήταν το κυριότερο προπαγανδιστικό μέσο που είχε στη διάθεσή του ο Aideed. Η αντίδραση του SNA ήταν η διεξαγωγή συντονισμένων επιθέσεων εναντίον των πακιστανικών δυνάμεων με αποτέλεσμα το θάνατο 24 στρατιωτών και των τραυματισμό άλλων 57. Το Συμβούλιο Ασφαλείας με την Απόφαση 837 ουσιαστικά κήρυξε τον πόλεμο στο SNA εξουσιοδοτώντας την UNOSOM II να διερευνήσει και να προσαγάγει τους υπεύθυνους αυτών των επιθέσεων χωρίς να τους κατονομάζει ευθέως. Με την απόφαση αυτή

η αποστολή της UNOSOM II αποκτούσε τον χαρακτήρα εξαναγκαστικής ειρήνευσης φτάνοντας μέχρι την αντισταρτική (counter-insurgency) εκστρατεία (Sangvic, 1999, σσ. 6-8).

Εικόνα 11 - Ένοπλοι Σομαλοί – Πηγή Getty Images

Η Απόφαση 837 άρχισε να εφαρμόζεται με την διεξαγωγή επιδρομών από την UNOSOM II σε περιοχές στις οποίες ήταν αποθηκευμένος ο βαρύς οπλισμός του SNA. Στις επιδρομές χρησιμοποιήθηκαν αποκλειστικά αμερικανικές δυνάμεις και είχε εγκριθεί η από αέρος υποστήριξη με αεροσκάφη – ιπτάμενα πυροβολεία AC-130H (gunship). Η χρήση τέτοιας ισχύος πυρός στην αστική περιοχή του Mogadishu προκάλεσε μεγάλο αριθμό παράπλευρων απωλειών οι οποίες έγιναν γνωστές από τα διεθνή μέσα μαζικής ενημέρωσης πλήττοντας το κύρος της UNOSOM II και αυξάνοντας την υποστήριξη στο SNA. Η κατάσταση επιδεινώθηκε περισσότερο τόσο από την αδυναμία της UNOSOM II να συλλάβει τον Aideed όσο και με την επικήρυξη του για το ποσό των 25.000 \$, κίνηση η οποία απέκλεισε οποιαδήποτε πιθανότητα ειρηνικής διευθέτησης. Η κατάσταση κλιμακώθηκε περαιτέρω με εκατέρωθεν επιθέσεις μεταξύ του SNA και της UNOSOM II χωρίς χειροπιαστά αποτελέσματα (Baumann, Yates, & Washington, 2003, σσ. 110-113).

Για να αρθεί το αδιέξοδο η κυβέρνηση Clinton αποφάσισε την αποστολή στην Σομαλία μιας δύναμης ειδικών επιχειρήσεων με την ονομασία Task Force Ranger. Αποκλειστικός σκοπός της δύναμης αυτής ήταν η καταδίωξη και σύλληψη του Aideed. Η δύναμη περιλάμβανε επίλεκτο προσωπικό της Special Forces Operational Detachment-Delta (Δύναμη Δέλτα) ειδικευμένο στις αντιτρομοκρατικές επιχειρήσεις, τμήμα μεγέθους τάγματος του Συντάγματος Ranger (επίλεκτο πεζικό) και αριθμό ελικοπτέρων του 160 Special Operations Aviation Regiment. Αυτή η δύναμη δεν περιλάμβανε βαρύτερες μηχανοκίνητες μονάδες ούτε τα αεροσκάφη gunship καθώς η

πολιτική ηγεσία του υπουργείου Άμυνας υπό τον Les Aspin έκρινε ότι η χρήση τους μπορεί να δημιουργούσε ανεπιθύμητες παράπλευρες απώλειες όπως είχε συμβεί και νωρίτερα. Η Task Force Ranger έφτασε στην Σομαλία στο τέλος του Αυγούστου 1993. Καθώς υπήρχαν υποψίες για διαρροή πληροφοριών σχετικά με τις επιχειρήσεις της UNOSOM II από σομαλούς εργαζόμενους σε αυτή (Lewis & Mayall, 2007, σ. 134), λήφθηκε η απόφαση η Task Force Ranger να υπάγεται απευθείας στην Κεντρική Διοίκηση (CENTCOM) των ΗΠΑ και απλώς ενημέρωνε τον διοικητή των δυνάμεων των ΗΠΑ στην UNOSOM II για τις επιδρομές μερικά λεπτά πριν αυτές εκδηλωθούν. Αυτή η διευθέτηση σήμαινε ότι δεν υπήρχε κανένας συντονισμός μεταξύ των πολιτικών και στρατιωτικών δυνάμεων που δρούσαν στη Σομαλία υπό τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. Λαμβάνοντας υπόψη και το γεγονός ότι οι επιδρομές της Task Force Ranger βασίζονταν σε πληροφορίες σχεδόν πραγματικού χρόνου (near real time) δεν προξενεί έκπληξη ότι σε μια από τις επιχειρήσεις της συνελήφθησαν και κρατήθηκαν προσωρινά διπλωματικά μέλη του ΟΗΕ (Baumann, Yates, & Washington, 2003, σσ. 140-141).

Εικόνα 12 - Συντρίμμια ελικοπτήρου των ΗΠΑ – Πηγή Getty Images

Στις 3-4 Οκτωβρίου έλαβε χώρα η περιβόητη μάχη στο Mogadishu μεταξύ των δυνάμεων του SNA και της Task Force Ranger με απώλειες 18 στρατιώτες των ΗΠΑ και εκατοντάδες σομαλούς μάχιμους και άμαχους. Οι εικόνες που έδειχναν το οργισμένο πλήθος να σέρνει το πτώμα ενός στρατιώτη στο δρόμο και η αιχμαλωσία ενός ακόμη προκάλεσαν την κατακραυγή της κοινής γνώμης στις ΗΠΑ κατά της κυβέρνησης Clinton. Οι δημοσκοπήσεις έδειχναν αντιστροφή των τάσεων, μειωμένο ενδιαφέρον και αποδοκιμασία των αμερικανών πολιτών για την εμπλοκή της χώρας στην Σομαλία. Καθώς οι λεπτομέρειες της μάχης άρχισαν να γίνονται γνωστές, αντιπρόσωποι και των δύο κομμάτων στο Κογκρέσο κατέκριναν την πολιτική Clinton για την επέμβαση εκεί και απαιτούσαν την απόσυρση των αμερικανικών δυνάμεων. Ο πρόεδρος Clinton ανακοίνωσε την αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων μέχρι τις 31 Μαρτίου

1994, προσθέτοντας ότι θα αποστέλλονταν ενισχύσεις στην Σομαλία προκειμένου οι δυνάμεις εκεί να αποχωρήσουν με ασφάλεια. Σε ότι αφορούσε το μέλλον της Σομαλίας προέκρινε την λύση του πολιτικού συμβιβασμού παρά την λύση του εξαναγκαστικού αφοπλισμού. Μετά τις δηλώσεις Clinton και άλλες χώρες εκδήλωσαν την πρόθεση να αποχωρήσουν από την Σομαλία.

Εικόνα 13 - Το πλήθος περιφέρει ένα νεκρό στρατιώτη των ΗΠΑ – Πηγή Getty Images

Στα πλαίσια της αποχώρησης από την Σομαλία η κυβέρνηση Clinton απέστειλε ένα παλιό γνώριμο της χώρας, τον πρεσβευτή Oakley σαν ειδικό απεσταλμένο. Οι δηλώσεις Clinton αποτέλεσαν μια άσχημη έκπληξη για την ηγεσία της UNOSOM II καθώς επιθυμούσε την συνέχιση των επιχειρήσεων ενάντια στο SNA. Η UNOSOM II θεωρούσε ότι οι απώλειες που είχε υποστεί το SNA στην μάχη ήταν δυσαναπλήρωτες και η θέση του Aideed στην ηγεσία του είχε κλονιστεί. Επίσης αποτέλεσαν μια άσχημη έκπληξη για τους αντιπάλους του SNA οι οποίοι είχαν συνεργαστεί με την UNOSOM II και τώρα ήταν φυσικό να αισθάνονται προδομένοι. Ακολούθησε η Απόφαση 885 του Συμβουλίου Ασφαλείας η οποία ουσιαστικά έπαυε την δίωξη του Aideed, αποπροσωποποιώντας τις ευθύνες για τις επιθέσεις εναντίον των Ηνωμένων Εθνών και επιβεβαίωνε την επιλογή της πολιτικής συμφιλίωσης ως την προτεινόμενη λύση για την κρίση στην Σομαλία (Baumann, Yates, & Washington, 2003, σσ. 168-171). Στη συνέχεια έφθασαν στην Σομαλία ισχυρές δυνάμεις του Στρατού και των Πεζοναυτών των ΗΠΑ με αποκλειστικό σκοπό την προστασία δυνάμεων (force protection) μέχρι να ολοκληρωθεί η αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων.

Εικόνα 14 - Δρόμος στο Mogadishu – Πηγή Wikipedia

Η κατάσταση στην Σομαλία σταδιακά άρχισε να χειροτερεύει. Οι προσπάθειες για την δημιουργία μιας μεταβατικής κυβέρνησης δεν σταμάτησαν αν και οι άμεσα ενδιαφερόμενοι δεν έδειχναν καμία διάθεση συμβιβασμού και συνέχιζαν τις προσπάθειες επανεξοπλισμού των πολιτοφυλακών τους. Τελικά με την Απόφαση 953 του Συμβουλίου Ασφαλείας ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών τερμάτισε την επιχείρηση στην Σομαλία και απέσυρε το προσωπικό του πάλι υπό των προστασία στρατευμάτων των ΗΠΑ τον Μάρτιο του 1995 (Lewis & Mayall, 2007, σσ. 133-134).

2.4. Η Ελληνική Συμμετοχή στη Σομαλία

Η ελληνική συμμετοχή στην επέμβαση που διεξήχθη στην Σομαλία με βάση την Απόφαση 794 του Συμβουλίου Ασφαλείας ξεκίνησε από συζητήσεις μεταξύ των τότε Α/ΓΕΕΘΑ Γαλλίας ναυάρχου Jacques Lanxade και Ελλάδας στρατηγού Ιωάννη Βερυβάκη στα πλαίσια επίσημης επίσκεψης του πρώτου στην Ελλάδα. Μέχρι τότε η μοναδική επέμβαση στην οποία είχε λάβει μέρος η Ελλάδα με στρατεύματα ήταν ο πόλεμος της Κορέας την περίοδο 1950-1953. Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 οι χώρες που είχαν συνεισφέρει δυνάμεις στην ειρηνευτική δύναμη του ΟΗΕ στην Κύπρο (UNFICYP) είχαν αρχίσει διαβουλεύσεις σχετικά με την αποχώρηση ή μείωση των δυνάμεων που επιτηρούσαν την πράσινη γραμμή που χώριζε την Κύπρο από τις κατεχόμενες από την Τουρκία περιοχές. Καθώς μια τέτοια εξέλιξη θα ήταν ιδιαίτερα δυσμενής για τα ελληνικά εθνικά συμφέροντα, η ελληνική πολιτική και στρατιωτική ηγεσία αναζητούσε

κάποιες εναλλακτικές λύσεις στο πρόβλημα. Το σκεπτικό ήταν ότι εφόσον η Ελλάδα συνεισέφερε δυνάμεις σε μια επιχείρηση των Ηνωμένων Εθνών, οι άλλες χώρες θα ανταποκρίνονταν θετικά στην εξεύρεση δυνάμεων για να συμμετάσχουν σε μια αποστολή ζωτική για την Ελληνοκυπριακή πλευρά (Σπηλιώτης, 1995, σσ. 40-41).

Η επιτελική επεξεργασία σχετικά με την συμμετοχή της Ελλάδας στην σχεδιαζόμενη επιχείρηση των Ηνωμένων Εθνών στην Σομαλία ξεκίνησε τον Νοέμβριο του 1992. Οι αποφάσεις που ελήφθησαν προσδιόριζαν την αποστολή του τμήματος ως παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας, το μέγεθός του ως λόχος (δύναμη 100 περίπου άνδρες) ενώ η συγκρότηση θα ήταν διακλαδική μόνο από μόνιμα στελέχη και σε ποσοστό προσωπικού για κάθε κλάδο 60% από το Ελληνικό Στρατό, 20% από το Πολεμικό Ναυτικό και 20% από την Πολεμική Αεροπορία. Η επιλογή του προσωπικού έγινε σε εθελοντική βάση και η προετοιμασία του ξεκίνησε με παροχή εκπαίδευσης σε διάφορα αντικείμενα (ατομική τακτική, πρώτες βοήθειες, Διεθνές Δίκαιο, αντιμετώπιση ειδικών καταστάσεων λόγω της περιοχής επιχειρήσεων). Η προετοιμασία συνεχίστηκε με εμβολιασμό του προσωπικού για ασθένειες όπως ο τέτανος και η ηπατίτιδα καθώς και χημειοπροφύλαξη έναντι ασθενειών που ενδημούν στην Σομαλία (ελονοσία) ενώ σταδιακά ολοκληρωνόταν η συγκέντρωση του απαραίτητου εξοπλισμού.

Σε κυβερνητικό επίπεδο, στο τέλος του Ιανουαρίου 1993 συνήλθε το Κυβερνητικό Συμβούλιο Εξωτερικών και Άμυνας και λαμβάνοντας υπόψη και την Απόφαση 794 του Συμβουλίου Ασφαλείας, ενέκρινε την αποστολή του ελληνικού τμήματος στην Σομαλία και εξουσιοδότησε τους Υπουργούς Εθνικής Άμυνας και Εξωτερικών να συναποφασίσουν την διάρκεια της αποστολής και την ημερομηνία επιστροφής του προσωπικού. Επίσης καθορίστηκαν οι κανόνες εμπλοκής (rules of engagement) αναφορικά με τη χρήση βίας για την άμυνα του αποσπάσματος. Συγκεκριμένα εγκρίθηκε η χρήση του οπλισμού μόνο για αυτοάμυνα μέχρι το βεληνεκές των όπλων και η απόκρουση οπλισμένων ατόμων ανάλογα και με τις οδηγίες της ανώτερης διοίκησης στην οποία θα υπάγονταν. Στο σημείο αυτό προκάλεσε προβληματισμό η ανάληψη της διοίκησης της UNOSOM II από τον τούρκο υποστράτηγο Cevic Bir. Έτσι αποφασίστηκε η εγκατάσταση του αποσπάσματος στη Σομαλία και η ανάληψη καθηκόντων από αυτό να πραγματοποιηθεί πριν την αλλαγή διοίκησης στην UNOSOM. Η μετακίνηση του τμήματος θα γινόταν διά θαλάσσης καθώς πέρα από το προσωπικό θα έπρεπε να μετακινηθούν και τα απαραίτητα οχήματα και ο υπόλοιπος εξοπλισμός. Για το λόγο αυτό ναυλώθηκε το Ε/Γ-Ο/Χ "Golden Vergina" (το μετέπειτα «Εξπρές Σάμινα» που χάθηκε σε ναυάγιο ανοιχτά της

Πάρου). Στο πλοίο θα επέβαινε και ιατρική ομάδα του ελληνικού παραρτήματος της μη κυβερνητικής οργάνωσης «Γιατροί του Κόσμου» (Médecines du Monde) με υγειονομικό υλικό για την λειτουργία ενός μικρού νοσοκομείου (Σπηλιώτης, 1995, σσ. 41-42).

Εικόνα 15 - Αναχώρηση του ΕΛΛΑΣΟΜ – Πηγή προσωπικό αρχείο Χ.Κ.

Η αναχώρηση του τμήματος έγινε στις 22 Φεβρουαρίου 1993 από τον Πειραιά και το πλοίο κατέπλευσε στο Mogadishu στις 4 Μαρτίου 1993. Είχε προηγηθεί η άφιξη ομάδας συνδέσμων στο αρχηγείο της UNITAF και η οριστικοποίηση της υπαγωγής του ελληνικού τμήματος υπό γαλλική διοίκηση και της εγκατάστασής του στην πόλη Wajid. Μετά την εκφόρτωση των οχημάτων από το πλοίο και την τριήμερη παραμονή στο Mogadishu για λόγους προσαρμογής το Ελληνικό Απόσπασμα Σομαλίας (ΕΛΛΑΣΟΜ) αναχώρησε οδικώς για το Wajid. Στην πόλη βρισκόταν ένα εγκαταλελειμμένο νοσοκομείο ρωσικής κατασκευής το οποίο θα αποτελούσε την έδρα του αποσπάσματος και θα λειτουργούσε και ως κέντρο υγείας για την περιοχή. Οι κτιριακές εγκαταστάσεις ήταν σε πολύ κακή κατάσταση καθώς κατά την διάρκεια του εμφυλίου πολέμου είχαν λεηλατηθεί, δεν είχαν αποχέτευση και ήταν γεμάτες απορρίμματα. Το απόσπασμα εγκαταστάθηκε σε σκηνές στον περίβολο του νοσοκομείου και ξεκίνησε τις εργασίες προκειμένου να αποκατασταθεί το κτίριο. Οι εργασίες διήρκεσαν περίπου δύο μήνες και το νοσοκομείο ξεκίνησε την λειτουργία του στα τέλη Απριλίου 1993 (Σπηλιώτης, 1995, σσ. 95-98).

Εικόνα 16 - Άποψη του στρατοπέδου ΕΛΛΑΣΟΜ – Πηγή Αρχείο ΔΙΣ

Η εφοδιαστική υποστήριξη του ΕΛΛΑΣΟΜ σε τρόφιμα, πόσιμο νερό και καύσιμα είχε αναληφθεί από την γαλλική στρατιωτική αποστολή, στην διοίκηση της οποίας είχε τεθεί από την άφιξή του. Επίσης στο απόσπασμα παραχωρήθηκε εξοπλισμός όπως ηλεκτρογεννήτριες, αντλίες νερού, υδατοδεξαμενή 25 τόνων καθώς και οικοδομικά υλικά για την επισκευή του κτιρίου στο οποίο θα είχε ως βάση. Σημαντικό μέρος του εξοπλισμού που έφερε από την Ελλάδα το απόσπασμα κρίθηκε ακατάλληλο για τις συνθήκες που επικρατούσαν στην περιοχή. Θα μπορούσε να αναφερθεί σαν παράδειγμα ότι οι ηλεκτρογεννήτριες που είχε μαζί του το απόσπασμα χρησιμοποιούσαν ως καύσιμο βενζίνη, η οποία σε επίπεδο Νατοϊκών δυνάμεων είχε αντικατασταθεί από πετρέλαιο ντίζελ, ενώ η χρήση τους εγκυμονούσε κίνδυνο ατυχήματος λόγω των υψηλών θερμοκρασιών που επικρατούσαν στην περιοχή. Το απόσπασμα υποστηριζόταν επίσης από την Ελλάδα μέσω πτήσεων με αεροσκάφη C-130. Μέσω αυτών των 11 συνολικά δρομολογίων διακινήθηκε τόσο υλικό όσο και προσωπικό με συχνότητα ένα δρομολόγιο κάθε μήνα. Θα πρέπει να επισημανθεί ότι κάθε δρομολόγιο γινόταν σε τρία σκέλη λόγω της μεγάλης απόστασης. Το τελευταίο σκέλος που κατέληγε στο αεροδρόμιο της Baïdoa ήταν ιδιαίτερα επικίνδυνο λόγω της κατάστασης στον εναέριο χώρο της Σομαλίας (έλλειψη ελέγχου εναέριας κυκλοφορίας και απουσία ραδιοβοηθημάτων αεροναυτιλίας) και της χρόνιας εγκατάλειψης των αεροδρομίων.

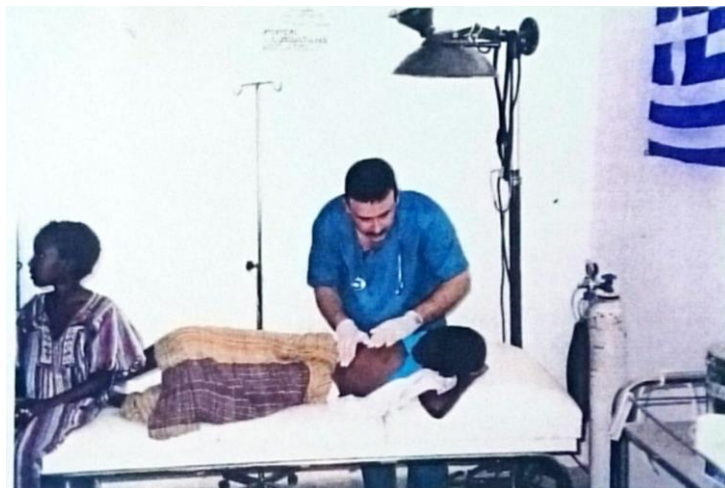

Εικόνα 17 - Περίθαλψη στο πεδίο – Πηγή Αρχείο ΔΙΣ

Κατά την διάρκεια παραμονής του αποσπάσματος στη Σομαλία οι κύριες αποστολές που εκτελούνταν ήταν η εκτέλεση μεταφορών ανθρωπιστικής βοήθειας και η παροχή προστασίας σε αποστολές διανομής ανθρωπιστικής βοήθειας. Η συχνότητα εκτέλεσης των αποστολών αυτών ήταν περίπου δύο κάθε εβδομάδα. Οι δυσκολίες που επισημάνθηκαν αφορούσαν κυρίως την ασφάλεια καθώς η περιοχή βρισκόταν κοντά στα σύνορα με την Αιθιοπία και είχε ναρκοθετηθεί ενώ ένοπλες συμμορίες συχνά έκαναν την εμφάνισή τους. Επίσης η έλλειψη δρόμων και το δύσβατο του εδάφους προκαλούσε σημαντική καταπόνηση τόσο στα οχήματα όσο και στους επιβαίνοντες. Πέρα από αυτές τις αποστολές το απόσπασμα και σε συνεργασία με τις τοπικές αρχές παρείχε τεχνική βοήθεια, διαμόρφωσε κοινόχρηστους χώρους στην πόλη του Wajid και μετέφερε στα χωριά της περιοχής πρόσφυγες που επέστρεφαν από την Κένυα και την Αιθιοπία (Σπηλιώτης, 1995, σσ. 100-101).

Ταυτόχρονα στους χώρους του αποσπάσματος λειτουργούσε ιατρείο και σταθμός διαλογής α' βοηθειών. Επίσης οργανώνονταν από το υγειονομικό προσωπικό του αποσπάσματος επισκέψεις για παροχή ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης σε οικισμούς που βρίσκονταν σε ακτίνα 70 χιλιομέτρων γύρω από το στρατόπεδο. Σταδιακά μέσω αεροπορικών δρομολογίων άρχισε να συμπληρώνεται με συσκευές και υλικά ο εξοπλισμός και να επεκτείνονται οι δυνατότητες περίθαλψης του ιατρείου, περιλαμβάνοντας μικροβιολογικό και ακτινολογικό εργαστήριο καθώς και μικρό χειρουργείο με τέσσερις θαλάμους νοσηλείας δυναμικότητας 10 κλινών (Τζίλαλής, 1994, σ. 4). Οι ιδιαίτερες συνθήκες που επικρατούσαν δεν άφησαν ανεπηρέαστο το προσωπικό καθώς εμφανίστηκαν κρούσματα δυσεντερίας λόγω των κακών συνθηκών υγιεινής αλλά και περιπτώσεις θερμικής εξάντλησης λόγω των υψηλών θερμοκρασιών (μέση θερμοκρασία 40° C για το μεγαλύτερο διάστημα του έτους). Οι παθήσεις

που αφορούσαν τον τοπικό πληθυσμό περιλάμβαναν ελονοσία, αναπνευστικά προβλήματα που συνδέονταν με την φυματίωση, τραύματα από όπλα, γαστρεντερικά σύνδρομα, σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα και ασθένειες του δέρματος και διάφορα συμπτώματα που σχετίζονταν με την ανεπαρκή διατροφή και την επισιτιστική κρίση (Ζάγκας, Τζιλαλής, Παπαδημητρίου, & Αθανασόπουλος, σσ. 6-8).

Εικόνα 18 - Ιατρείο ΕΛΛΑΣΟΜ – Πηγή Αρχείο ΔΙΣ

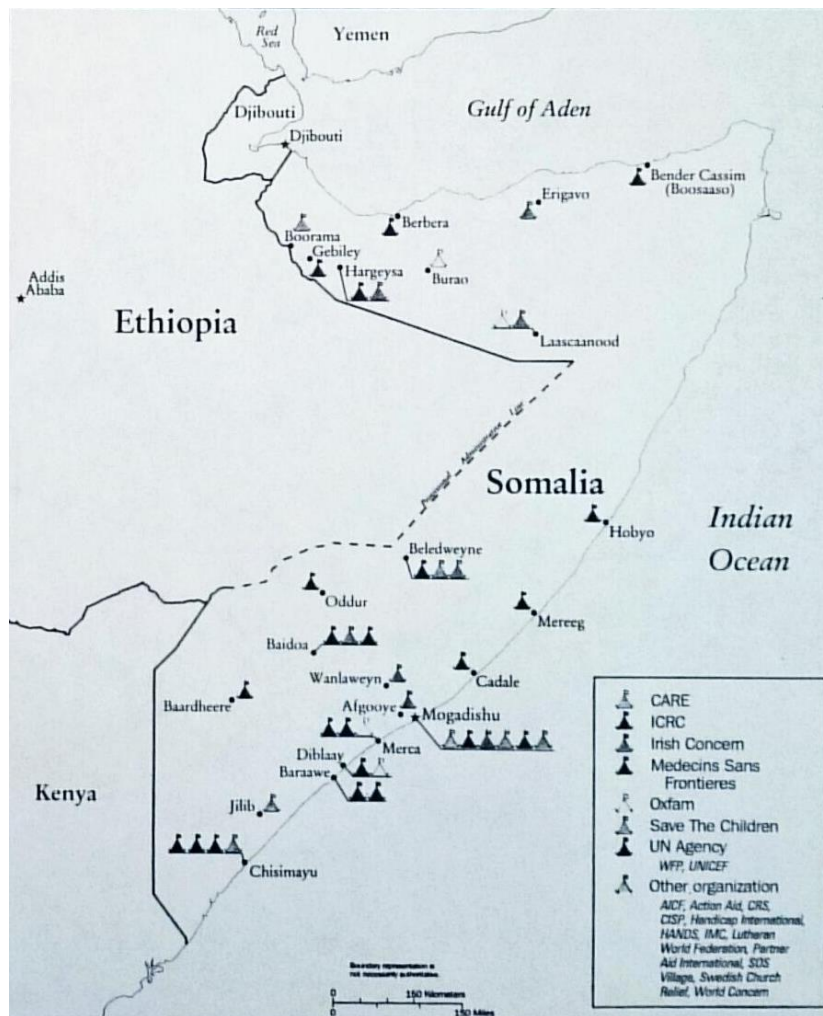
Σε ότι αφορά την συνεργασία με άλλες μη κυβερνητικές οργανώσεις αναφέρθηκε συνεργασία με την Médecins sans Frontières η οποία λειτουργούσε ένα ακόμη ιατρείο στο Wajid και την οργάνωση CONCERN η οποία είχε σε εξέλιξη διάφορα προγράμματα διανομής τροφίμων αλλά αναπτυξιακής βοήθειας. Ακόμη στην περιοχή ανέπτυσαν δραστηριότητα και υπηρεσίες του ΟΗΕ όπως η UNICEF με έμφαση στην ιατρική περίθαλψη και η World Food Programme με επισιτιστική και αναπτυξιακή βοήθεια. Αυτό που δεν επετεύχθη αρχικά ήταν η συνεργασία μεταξύ της στρατιωτικής αποστολής και του τμήματος των «Γιατρών του Κόσμου» καθώς διαπιστώθηκε έλλειψη πνεύματος συνεργασίας και από τις δύο πλευρές αν και προσωπικό της οργάνωσης παρέμεινε στο ελληνικό στρατόπεδο για κάποιο χρονικό διάστημα (Σπηλιώτης, 1995, σ. 109).

Ως ιδιαίτερες και συγκλονιστικές περιγράφονται οι εμπειρίες που αποκόμισε το προσωπικό του αποσπάσματος, τόσο στις συνεντεύξεις όσο και στα τεκμήρια από την αποστολή. Αναφέρεται με τα μελανότερα χρώματα η άσχημη κατάσταση του τοπικού πληθυσμού. Περιγράφονται απελπιστικές εικόνες παιδιών και ενηλίκων να περιμαζεύουν υπολείμματα στο χώρο αποκομιδής απορριμμάτων, τεράστιες ουρές αναμονής για να

εξεταστούν στον χώρο του ιατρείου και για να παραλάβουν μια μικρή ποσότητα τροφίμων (Μποτωνάκης, 1993, σ. 3). Επίσης στις συνεντεύξεις (παράρτημα 3) αναφέρθηκε η ψυχολογική φόρτιση που δημιουργούσαν αυτές οι πρωτόγνωρες εικόνες στους Έλληνες στρατιωτικούς αλλά και η ικανοποίηση ότι η παρουσία τους εκεί είχε ως στόχο την προσφορά βοήθειας στον άνθρωπο.

Μεταξύ Αυγούστου και Σεπτεμβρίου 1993 αντικαταστάθηκε η αρχική αποστολή υπό τον Ταγματάρχη Ιωάννη Πιστόλα από νέο προσωπικό υπό τον Ταγματάρχη Παντελή Μποτωνάκη. Ο Οκτώβριος του 1993 ήταν μήνας εξελίξεων στην Σομαλία με την μάχη μεταξύ των δυνάμεων του Aided και στρατιωτών των ΗΠΑ να αποτελεί σημείο καμπής για την πορεία της UNOSOM II. Όμως στις 14 Οκτωβρίου το ΕΛΛΑΣΟΜ είχε και αυτό τον πρώτο νεκρό καθώς όχημα του αποσπάσματος έπεσε σε ενέδρα με αποτέλεσμα τον θανάσιμο τραυματισμό του Λοχία Μιχάλη Σούμπουρου. Μετά από αυτή την εξέλιξη αλλά και την ανακοίνωση αποχώρησης των στρατιωτικών δυνάμεων των ΗΠΑ και άλλων χωρών, άρχισαν οι συζητήσεις σχετικά με την αποχώρηση του αποσπάσματος. Η απόφαση για την επιστροφή λήφθηκε στις 30 Δεκεμβρίου και η λύση που προκρίθηκε για τον επαναπατρισμό του προσωπικού ήταν η αερομεταφορά. Όμως με αυτό τον τρόπο δεν ήταν δυνατόν να μεταφερθούν τα οχήματα και ο υπόλοιπος βαρύς εξοπλισμός. Αν και έγιναν προσπάθειες εκποίησης του τελικά παραχωρήθηκε σε διπλωματικές αποστολές της Ελλάδας και σε ορθόδοξες μητροπόλεις στην ευρύτερη περιοχή Κένυας και Αιθιοπίας. Οι άνδρες του αποσπάσματος αποχώρησαν τμηματικά σε δύο φάσεις με τελευταία την ομάδα συνδέσμων στο αρχηγείο της UNOSOM II τον Μάιο του 1994 (Σπηλιώτης, 1995, σσ. 115-117).

Μαζί με το ΕΛΛΑΣΟΜ στο Wajid είχε αφιχθεί και ομάδα της μη κυβερνητικής οργάνωσης «Γιατροί του Κόσμου», ελληνικό παράρτημα της γαλλικής οργάνωσης “Médécines du Monde”. Αν και αριθμός μελών της ομάδας επέστρεψε άμεσα στην Ελλάδα, το προσωπικό που των Γιατρών του Κόσμου που παρέμεινε στο Wajid συνεργάστηκε για κάποιο διάστημα με την οργάνωση MSF. Η άφιξη επιπλέον ιατρικού, νοσηλευτικού και διοικητικού προσωπικού από την Ελλάδα επέτρεψε την οργάνωση και λειτουργία εξωτερικού ιατρείου, θαλάμου νοσηλείας χωρητικότητας 10 κλινών και ορφανοτροφείου στο οποίο φιλοξενούνταν 200 περίπου παιδιά. Επίσης η συνεργασία με το ΕΛΛΑΣΟΜ εξομαλύνθηκε με την παροχή υποστήριξης σε θέματα

Εικόνα 19 - Τοποθεσίες των κυριότερων ΜΚΟ – Πηγή Αρχείο ΔΙΣ

ασφάλειας, τηλεπικοινωνιών και μεταφορών. Αργότερα οι Γιατροί του Κόσμου συνέχισαν την λειτουργία μιας πρωτοβάθμιας υγειονομικής μονάδας και στην πόλη Xuddur μετά την αποχώρηση της MSF από την περιοχή. Εκεί λειτουργούσε ένα εξωτερικό ιατρείο και ένας θάλαμος νοσηλείας δυναμικότητας 40 κλινών. Όμως η κατάσταση των κτιρίων και του εξοπλισμού ήταν μάλλον κακή αν και στη πορεία έγιναν προσπάθειες βελτίωσης. Σημαντικό ζήτημα ανέκυψε με την απασχόληση του ντόπιου προσωπικού καθώς ο αριθμός των προσληφθέντων και στις δύο περιπτώσεις ήταν μάλλον υπερβολικός με την μισθοδοσία 65 και 33 ατόμων αντίστοιχα (7 μήνες παρουσίας των "Γιατρών του Κόσμου" στη Σομαλία - Έκθεση Δράσης και Προοπτικές). Η απόλυση του πλεονάζοντος προσωπικού δεν ήταν εύκολη υπόθεση καθώς η απασχόληση σε μη κυβερνητικές οργανώσεις ήταν μια προνομιακή τοποθέτηση που παρείχε σταθερό και ικανοποιητικό εισόδημα για τα δεδομένα της περιοχής. Έτσι είχαν αναφερθεί περιπτώσεις που απολυμένο προσωπικό εκδικήθηκε τους εργοδότες του (Penglase & Mendez , 1993, σ. 13). Η αποστολή των Γιατρών του Κόσμου έλαβε τέλος μετά από ένα

θλιβερό περιστατικό, παρόμοιο με ότι συνέβη στο ΕΛΛΑΣΟΜ. Ο Γ. Γλύπτης, διοικητικό προσωπικό της οργάνωσης, έπεφτε νεκρός στις 10 Μαρτίου 1994 στην αγορά του Wajid έχοντας δεχθεί τέσσερις πυροβολισμούς. Η δολοφονία του αποδόθηκε στην εμπλοκή του σε φατριακές διενέξεις (Φραντζεσκάκης, 1994). Μετά από αυτό το συμβάν η αποστολή των Γιατρών του Κόσμου αποχώρησε από την περιοχή τερματίζοντας την αποστολή στην Σομαλία.

2.5. Η Κληρονομιά της Σομαλίας

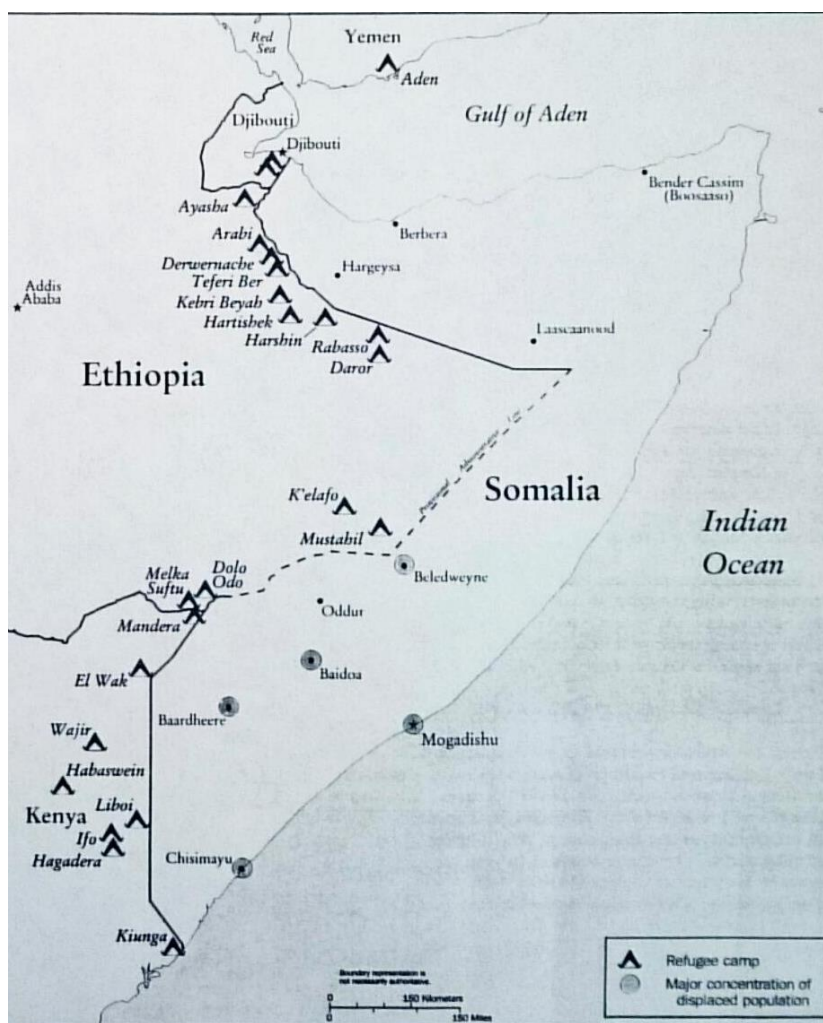
Η ανθρωπιστική επέμβαση στη Σομαλία και ο τρόπος με τον οποίο διεξήχθη είχε σημαντικές επιπτώσεις στον τομέα των ανθρωπιστικών επεμβάσεων καθώς αποτέλεσε το αρχετυπικό παράδειγμα αποτυχημένης επέμβασης. Παρατηρήθηκαν δυσλειτουργίες σε όλα τα επίπεδα, από το πιο υψηλό που αφορά τον τρόπο λειτουργίας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, έως το πιο χαμηλό με τους τρόπους συμπεριφοράς και λειτουργίας των στρατευμάτων και των μη κυβερνητικών οργανώσεων στο πεδίο. Επίσης άσκησε ιδιαίτερη επίδραση στην διαμόρφωση των πολιτικών σχετικά με τις ανθρωπιστικές επεμβάσεις στις χώρες που συμμετείχαν και οδήγησε τις ένοπλες δυνάμεις των ΗΠΑ και της Ελλάδας να επανεξετάσουν αφενός και να αναδιαμορφώσουν αφετέρου το δόγμα χρησιμοποίησής τους για μια ανθρωπιστική επέμβαση.

Εικόνα 20 - Πρόσφυγες αναμένουν την διανομή ανθρωπιστικής βοήθειας – Πηγή Getty Images

Πριν εξεταστούν οι επιμέρους δρώντες στην επέμβαση της Σομαλίας θα πρέπει να γίνει μια αναφορά στην χώρα και τις συνθήκες που επικρατούσαν εκεί. Παρά τις ανταποκρίσεις από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας οι εικόνες απόλυτης φτώχειας και καταστροφής ήταν πρωτόγνωρες. Τόσο αυτές όσο και το αφόρητο κλίμα δημιουργούσαν ένα ιδιαίτερα δυσάρεστο περιβάλλον εντός του οποίου θα έπρεπε ο καθένας να εκτελέσει τα καθήκοντά του είτε ήταν

στρατιώτης είτε μέλος ανθρωπιστικής οργάνωσης. Σε ότι αφορά τον τοπικό πληθυσμό, οι πολιτισμικές διαφορές καθώς και η παροιμιώδης αδιαφορία για την ανθρώπινη ζωή έμοιαζαν πολλές φορές αγεφύρωτες. Το χάσμα αυτό θα ήταν δυνατό να γεφυρωθεί σε κάποιο βαθμό μέσω της πολιτισμικής ευαισθητοποίησης που θα μπορούσε να ενσωματωθεί στην προετοιμασία και εκπαίδευση των τμημάτων που προορίζονταν να αναπτυχθούν στην χώρα¹. Έτσι μέσω της προσέγγισης των ντόπιων το έργο των ειρηνευτικών δυνάμεων θα γινόταν πιο εύκολο. Άλλωστε ανάμεσά τους υπήρχαν αυτοί που έβλεπαν τους νεοφερμένους στρατιώτες ως λυτρωτές από την απάνθρωπη δυστυχία την οποία βίωναν καθημερινά και αυτοί που

Εικόνα 21 - Στρατόπεδα προσφύγων στην Σομαλία (Σεπ, 1992) – Πηγή Αρχείο ΔΙΣ

αυτόβουλα βοηθούσαν τις ειρηνευτικές δυνάμεις στο έργο τους. Φυσικά υπήρχαν και άνθρωποι που η φτώχεια τους είχε οδηγήσει στις κλοπές και λεηλασίες ενώ μια μερίδα του πληθυσμού

¹ Στο αρχείο που τηρείται στην Δ.Ι.Σ. υπάρχει ο φάκελος του αξιωματικού – συνδέσμου στο αρχηγείο της UNOSOM. Αν και πλήρης από πληροφορίες τεχνικής φύσεως περιέχει ελάχιστο όγκο πληροφοριών σχετικά με την πολιτισμική και κοινωνική πραγματικότητα στην Σομαλία.

ήταν φανερά εχθρική απέναντι στις δυνάμεις των Ηνωμένων Εθνών και τους ξένους γενικότερα. Αν και με μια πρώτη ματιά ήταν εύκολο να υποτιμηθούν ως αντίπαλοι εντούτοις επέδειξαν ιδιαίτερη προσαρμοστικότητα στις συγκρούσεις με τις ειρηνευτικές δυνάμεις και κατάφεραν αρκετές φορές να επιβληθούν παρά την ρακένδυτη εμφάνιση, τον κακοσυντηρημένο οπλισμό και τις απώλειες που υφίσταντο.

2.5.1. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Η επέμβαση στην Σομαλία ανέδειξε μερικές αμφιλεγόμενες πλευρές στην λειτουργία του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Την περίοδο του εμφυλίου πολέμου στην Σομαλία ο τότε Γενικός Γραμματέας Javier Perez de Cuellar με την σύμφωνη γνώμη του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας (Organization of African Unity – OAU) εφαρμόζοντας την αρχή της μη επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις ενός κυρίαρχου κράτους επέλεξε να μην εισηγηθεί κάποια προληπτικά μέτρα. Ο διάδοχός του, Boutros Boutros-Ghali, πρώην υπουργός εξωτερικών της Αιγύπτου, έδειχνε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις κρίσεις στην Αφρική και ώθησε το Συμβούλιο Ασφαλείας να ασχοληθεί ενεργά με την κρίση στην Σομαλία. Πράγματι το Συμβούλιο Ασφαλείας ενδιαφέρθηκε για το πρόβλημα και εξέδωσε Αποφάσεις για την άμεση αποστολή ανθρωπιστικής βοήθειας και την ανάπτυξη ενός μικρού στρατιωτικών παρατηρητών. Η ανάληψη διπλωματικών ενεργειών πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα ανατέθηκε στον Αλγερινό διπλωμάτη Mohamed Sahnoun, ο οποίος ξεκίνησε αμέσως επαφές με τις διάφορες ένοπλες οργανώσεις με σκοπό να κερδίσει την εμπιστοσύνη τους. Όμως παρά τις προσπάθειές του Sahnoun το γραφειοκρατικό κατεστημένο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών προσέγγισε το θέμα τη Σομαλίας με ιδιαίτερη χαλαρότητα (Αλμπάνης, 2001). Την ίδια περίοδο ο Boutros-Ghali ασκούσε πίεση στο Συμβούλιο Ασφαλείας προκειμένου να αυξηθεί ο αριθμός των στρατευμάτων στην Σομαλία. Με την έκδοση της Απόφασης 733 για την αποστολή των στρατευμάτων οι συνομιλίες διακόπηκαν και ο Sahnoun υπέβαλλε την παραίτησή του (Perlez, 1992). Εδώ θα πρέπει να αναφερθεί και η δυσμενής επιρροή που άσκησε η προσωπική αντιπάθεια μεταξύ του Boutros Ghali και του Aideed. Παλαιοί γνώριμοι ήδη από το καθεστώς Barre, αντιμετώπιζαν ο ένας τον άλλο με δυσπιστία και έτσι οι προσωπικές σχέσεις έφτασαν στο σημείο να διαμορφώνουν την πολιτική των Ηνωμένων Εθνών. Άλλο ένα παράδειγμα είναι η εναλλαγή στις στοχεύσεις μεταξύ των UNOSOM, UNITAF και UNOSOM II και η επιρροή που άσκησε η κυβέρνηση των ΗΠΑ σε αυτές. Έτσι η μεταφορά ανθρωπιστικής βοήθειας μετατράπηκε σε παροχή προστασίας στις αποστολές διανομής βοήθειας, στη συνέχεια άλλαξε

σε αναγκαστικό αφοπλισμό των ένοπλων ομάδων, κατόπιν σε οικοδόμηση έθνους και σε εκδίκηση για τις απώλειες της UNOSOM II και τέλος σε προστασία δυνάμεων για την ολοκλήρωση της αποχώρησης των στρατευμάτων από την Σομαλία (Laitin, 2001, σσ. 11-12). Απουσίαζε δηλαδή μια συνεκτική στρατηγική που θα μπορούσε να οδηγήσει στην αποκλιμάκωσης της βίας, στον αφοπλισμό των ένοπλων ομάδων, στην ειρήνευση και τελικά στην ανασυγκρότηση της χώρας. Τα παραπάνω γεγονότα οδήγησαν τους επικριτές του ΟΗΕ να μιλήσουν για ένα ανίκανο, βραδυκίνητο, γραφειοκρατικό οργανισμό.

2.5.2. Ένοπλες Δυνάμεις

Σε ότι αφορά τις ένοπλες δυνάμεις που συμμετείχαν μπορούν να εντοπιστούν κάποια σημεία ιδιαίτερης σημασίας. Το πρώτο σημείο αφορά την χρήση των ενόπλων δυνάμεων σε επιχειρήσεις πέρα από τον πόλεμο, όπως είναι μια ανθρωπιστική επέμβαση, και τον βαθμό στον οποίο αυτές μπορούσαν να ανταπεξέλθουν σε αυτές τις αποστολές. Ειδικά στην Σομαλία τα στρατεύματα χρησιμοποιήθηκαν σε ένα ευρύ φάσμα αποστολών. Έτσι πέρα από την παροχή ασφάλειας κατά την διανομή ανθρωπιστικής βοήθειας, κλήθηκαν να βοηθήσουν και στην διανομή της, ανέλαβαν να κατασκευάσουν ή να συντηρήσουν υποδομές, και να συμβάλλουν στην προσπάθεια για την οικοδόμηση έθνους στην κατεστραμμένη χώρα. Αυτή η επέκταση των δραστηριοτήτων και των διαφορετικών αποστολών που μπορεί να κληθεί να αναλάβει ένα ένοπλο τμήμα στα πλαίσια συμμετοχής σε μια ανθρωπιστική επέμβαση έχει αποτελέσει σημείο κριτικής τόσο για τον επιτελικό σχεδιασμό που προηγήθηκε της αποστολής όσο και για την απόδοση του τμήματος στο πεδίο. Όμως θα πρέπει να ληφθούν υπόψη τόσο η πιθανή έλλειψη πληροφοριών, η ρευστή κατάσταση στο πεδίο και τελικά η ίδια η ανθρώπινη φύση, παράγοντες που μπορούν να αχρηστεύσουν και το πιο καλά οργανωμένο σχέδιο.

Εικόνα 22 - Ιταλικό σημείο ελέγχου – Πηγή Getty Images

Το δεύτερο σημείο αφορά τις δράσεις κάθε ένοπλου τμήματος που συμμετέχει σε μια ανθρωπιστική επέμβαση και το πολιτικό αντίκτυπο που αυτές μπορεί να έχουν. Ακόμα και όταν η ανθρωπιστική επιχείρηση λαμβάνει τα χαρακτηριστικά μιας σύγκρουσης χαμηλής έντασης, είναι πιθανό να υπάρξει ανάγκη για λήψη πολιτικών αποφάσεων όχι μόνο σε ανώτατο επίπεδο αλλά και σε πολύ πιο χαμηλό. Στην περίπτωση της Σομαλίας τόσο οι επικεφαλής των UNITAF και UNOSOM στο Mogadishu κατά τις συναντήσεις με τους αντιπροσώπους των αντιπάλων οργανώσεων όσο και ο επικεφαλής μιας περιπόλου συνοδείας ανθρωπιστικής βοήθειας σε συνάντηση με το συμβούλιο των γερόντων ενός χωριού καλούνταν να λάβουν πολιτικές αποφάσεις και να προβούν σε δράσεις με πολιτικό αντίκτυπο. Επίσης παρουσιάστηκε το φαινόμενο ότι ακόμα και στο τακτικό επίπεδο η λήψη αποφάσεων να επηρεάζεται από παράγοντες όπως οι κυβερνητικές οδηγίες οι οποίες δίνονταν από πολύ μακριά και συνήθως χωρίς γνώση των τοπικών συνθηκών. Ακόμη έπρεπε να ληφθούν υπόψη οι ιδιαιτερότητες και οι εθνικές ευαισθησίες κάθε χώρας που συμμετείχε στην πολυεθνική δύναμη με χαρακτηριστικό παράδειγμα την ελληνική συμμετοχή και τους ενδοιασμούς της σχετικά με την ανάληψη της ηγεσίας της UNOSOM II από τούρκο αξιωματικό. Τέλος οι προσδοκίες και απαιτήσεις των τοπικών δρώντων με τους οποίους καλούνταν να συνεργαστεί το εκάστοτε απόσπασμα. Η επέμβαση στην Σομαλία θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί σαν ένα παράδειγμα επιβεβαίωσης της ρήσης του Clausewitz «πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα».

Εικόνα 23 - Γάλλος στρατιώτης – Πηγή Getty Images

Η απόδοση της πολυεθνικής δύναμης στη Σομαλία υπογραμμίζει την ανάγκη για συντονισμό και ενότητα διοίκησης η οποία απουσίαζε σε μεγάλο βαθμό από τις επιχειρήσεις. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η διατήρηση από την Ιταλική αποστολή διαύλων επικοινωνίας με το SNM και τον Aideed. Χωρίς να εξεταστεί αν η στόχευση του Aideed από την UNOSOM II ήταν δικαιολογημένη η ύπαρξη αυτών των διαύλων έστειλε λάθος μηνύματα προς την πλευρά του

Σομαλού πολέμαρχου. Από την άλλη πλευρά η άφιξη της δύναμης ειδικών επιχειρήσεων στο Mogadishu και η υπαγωγή της σε άλλο κέντρο διοίκησης αφενός οδήγησε σε τραγελαφικά και παρ' ολίγον θανατηφόρα περιστατικά και αφετέρου υπονόμωσε την αποτελεσματικότητά της αφού δεν υπήρχε συντονισμός με τις υπόλοιπες δυνάμεις των Ηνωμένων Εθνών στην περιοχή.

Κλείνοντας την γενική αναφορά στην συμμετοχή των ενόπλων δυνάμεων στην Σομαλία θα πρέπει να γίνει αναφορά στις κατηγορίες για ανάρμοστη συμπεριφορά, αλόγιστη χρήση βίας αλλά και εγκλήματα πολέμου από τα στρατεύματα που αναπτύχθηκαν εκεί. Κατά την διάρκεια της επιχείρησης και αργότερα μετά την λήξη της ήρθαν στο φως υποθέσεις ξυλοδαρμών, βασανισμών, βιασμών, λεηλασιών και δολοφονιών αμάχων. Πέρα από τις ΗΠΑ, στον Καναδά, στο Βέλγιο και στην Ιταλία διεξήχθησαν έρευνες οι οποίες κατέληξαν στις δικαστικές αίθουσες αν και οι ποινές που επιβλήθηκαν στους ενόχους θεωρήθηκαν ελαφρές. Για τις κατηγορίες εναντίον στρατιωτών της Μαλαισίας, του Μαρόκου, της Νιγηρίας και του Πακιστάν δεν έχει γίνει κάτι γνωστό (Waal, 1998). Η εμπλοκή στρατιωτών σε εγκλήματα πολέμου αποτελεί μια από τις πιο ανεπιθύμητες παρενέργειες της χρήσης στρατευμάτων σε ανθρωπιστικές επεμβάσεις. Αν και οι νομικές δεσμεύσεις που καθορίζουν ποια θα πρέπει να είναι η συμπεριφορά των τακτικών στρατευμάτων στο πεδίο υπάρχουν ήδη από την συνθήκη της Γενεύης εντούτοις παραβάσεις έχουν συμβεί και συνεχίζουν να συμβαίνουν. Η εμπειρία της Σομαλίας δείχνει ότι ούτε το επιχειρησιακό επίπεδο, ούτε το πολιτισμικό – κοινωνικό υπόβαθρο αποτελούν δείκτες για την τέλεση εγκλημάτων πολέμου από στρατιώτες. Επίσης κατέδειξε την απροθυμία αρκετών επιτελείων να διερευνήσουν σε βάθος τα περιστατικά αλλά και να λάβουν συγκεκριμένα μέτρα για την αποφυγή τέτοιων περιστατικών στο μέλλον.

Εστιάζοντας στην συμμετοχή των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων στην UNOSOM II ήταν εμφανής η απειρία σε όλα τα επίπεδα καθώς από την προηγούμενη συμμετοχή της Ελλάδας σε διεθνή επέμβαση, στον πόλεμο της Κορέας, είχαν μεσολαβήσει σαράντα έτη. Την συγκεκριμένη χρονική περίοδο δεν υπήρχε ούτε σαν σκέψη η συμμετοχή σε ειρηνευτική αποστολή παρά αν ελλόχευε κάποιος άμεσος κίνδυνος για το ελληνικό στοιχείο. Έτσι δεν είχε γίνει επεξεργασία κάποιας εθνικής στρατηγικής πάνω σε αυτό το ζήτημα αλλά η όλη επιχείρηση ξεκίνησε σαν μια κίνηση προκειμένου να διασφαλιστεί μια ευνοϊκή αντιμετώπιση του Κυπριακού ζητήματος. Σε επιτελικό επίπεδο δεν είχε γίνει λεπτομερής σχεδιασμός και υπήρχε έλλειμα απαραίτητων πληροφοριών σχετικά με την περιοχή επιχειρήσεων ούτε είχε προηγηθεί κάποια επίσκεψη προκειμένου να συλλεχθούν πληροφορίες και να γίνει αναγνώριση. Επίσης απουσίαζε η

εμπειρία συμμετοχής σε μια πολυεθνική αποστολή, η οποία θα διευκόλυνε σημαντικά τον επιτελικό σχεδιασμό. Χαρακτηριστικό είναι ότι η τελική επιλογή της έδρας του αποσπάσματος και της περιοχής που αυτό θα δρούσε έγιναν μετά την αναχώρησή του. Επίσης ένα ακόμη ζήτημα ήταν η εκπροσώπηση της Ελλάδας στο επιτελείο της UNOSOM II καθώς η μόνη ελληνική παρουσία εκεί ήταν οι αξιωματικοί – σύνδεσμοι, οι οποίοι όμως δεν συμμετείχαν στις διαδικασίες σχεδίασης με αποτέλεσμα να μην μπορεί η ελληνική αποστολή να έχει λόγο στην λήψη αποφάσεων της επιχείρησης.

Σε ότι αφορά τα προβλήματα του αποσπάσματος, η σύνθεσή του από προσωπικό όλων των κλάδων λειτούργησε μάλλον αρνητικά. Έτσι σε σύντομο χρονικό διάστημα έπρεπε να έρθει σε επαφή και να συνεργαστεί προσωπικό με τελείως διαφορετικό υπόβαθρο και νοοτροπία συγκροτώντας μια μονάδα που θα έπρεπε να είναι αποτελεσματική σε πραγματικές συνθήκες μιας σύγκρουσης χαμηλής έντασης. Ακόμη πρέπει να ληφθεί υπόψη ότι το εγχείρημα αυτό θα έπρεπε να επιτευχθεί σε μια εποχή που η λέξη διακλαδικότητα ήταν μάλλον άγνωστη. Οι συνεντεύξεις στο παράρτημα 3 επιβεβαιώνουν τις διαφορές σε νοοτροπία, γνώσεις και εμπειρίες μεταξύ του προσωπικού των τριών κλάδων και επισημαίνουν ότι αυτό λειτούργησε μάλλον αρνητικά. Σε ότι αφορά το προσωπικό, αναφέρονται λανθασμένες επιλογές στην ποιότητα του τόσο από άποψη γλωσσομάθειας όσο και από άποψη φυσικής και ψυχοσωματικής κατάστασης. Σε επίπεδο εξοπλισμού, τόσο ατομικού όσο και ομαδικού, αναφέρθηκαν πολλά προβλήματα ακαταλληλότητας του για τις συνθήκες που επικρατούσαν στην Σομαλία. Συγκεκριμένα ο εξοπλισμός ατομικής προστασίας που είχε χορηγηθεί δεν στάθηκε ικανός να αποτρέψει την απώλεια ανθρώπινης ζωής. Επίσης υπήρχαν παράπονα για την ανθεκτικότητα και καταλληλότητα του ρουχισμού και της υπόδησης του τμήματος, τον εξοπλισμό άντλησης ύδατος και παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας αλλά αναφέρθηκαν και ελλείψεις οι οποίες συμπληρώθηκαν μέσω αερομεταφοράς από την Ελλάδα. Τα παραπάνω προβλήματα μπορούν εν μέρει να δικαιολογηθούν αν ληφθεί υπόψη ότι το τότε δόγμα των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων προέβλεπε ότι οι επιχειρήσεις θα διεξάγονταν στον ελλαδικό χώρο όπου οι ελλείψεις σε υλικά θα συμπληρώνονταν από τα τοπικά δίκτυα (Ζάγκας, Τζιλαλής, Παπαδημητρίου, & Αθανασόπουλος, σ. 1). Σχετικά με τον ηλεκτρονικό και τηλεπικοινωνιακό εξοπλισμό, αυτός μόλις κάλυπτε τις βασικές ανάγκες του αποσπάσματος αν και θα έπρεπε να ληφθεί υπόψη το επίπεδο της τεχνολογίας εκείνη την εποχή (διάδοση προσωπικών υπολογιστών κτλ.). Τέλος τα οχήματα που χρησιμοποιήθηκαν αν και αξιόπιστα, δοκιμάστηκαν σκληρά από την έλλειψη και την κατάσταση του οδικού δικτύου στην Σομαλία.

Στο ερώτημα αν οι παραπάνω παρατηρήσεις λήφθηκαν σοβαρά υπόψη, η απάντηση είναι θετική. Στις επόμενες συμμετοχές της Ελλάδας σε πολυεθνικές ειρηνευτικές αποστολές στο Αφγανιστάν και στην πρώην Γιουγκοσλαβία οι μονάδες που συγκροτήθηκαν είχαν πληρέστερη στελέχωση χωρίς να επαναληφθεί ξανά το διακλαδικό πείραμα του ΕΛΛΑΣΟΜ. Επίσης ο εξοπλισμός που χορηγούνταν έκτοτε ήταν πολύ καλύτερης ποιότητας και προσαρμοσμένος στις ιδιαίτερες τοπικές συνθήκες. Σε όλες τις αποστολές που ακολούθησαν υπήρξε τοποθέτηση στελεχών και σε επιτελικές θέσεις με αποτέλεσμα τόσο την συμμετοχή στην λήψη αποφάσεων όσο και την αποκόμιση εμπειριών και επαφή με τεχνολογίες που μπορούσαν να συμβάλλουν στην βελτίωση σε εθνικό επίπεδο. Ιδιαίτερη σημασία έδωσε η ελληνική στρατιωτική ηγεσία στην εκπαίδευση και την προετοιμασία του προσωπικού για την ανάληψη ανθρωπιστικών - ειρηνευτικών – πολυεθνικών αποστολών προχωρώντας στην ίδρυση το 1998 του Πολυεθνικού Κέντρου Εκπαίδευσης Επιχειρήσεων Υποστήριξης της Ειρήνης και στη συνέχεια επεκτείνοντας συνεχώς τις δυνατότητές του. Συνολικά η ελληνική αποστολή στη Σομαλία αποτέλεσε το έναυσμα για την αναβάθμιση των δυνατοτήτων της Ελλάδας στον τομέα των διεθνών αποστολών.

2.5.3. Μη κυβερνητικές οργανώσεις

Αν και το ενδιαφέρον στην Σομαλία συχνά μονοπωλείται από τις στρατιωτικές εξελίξεις και το τι πήγε στραβά ή λειτούργησε σωστά, ο τομέας των διεθνών, μη κυβερνητικών, ανθρωπιστικών οργανώσεων διαδραμάτισε και αυτός σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της όλης κρίσης. Κατ' αρχάς από εκεί ξεκίνησε μια εκστρατεία ενημέρωσης στη Δύση σχετικά με την ανθρωπιστική κρίση που σοβούσε στην Σομαλία. Εξετάζοντας τόσο τις αναφορές των MSF, όσο και του ελληνικού τμήματος των MDM σχετικά με την συμμετοχή των οργανώσεων στην αντιμετώπιση της ανθρωπιστικής κρίσης στην Σομαλία μπορούν να γίνουν κάποιες διαπιστώσεις σχετικά με την κατάσταση στην χώρα και την δράση τους. Πιο συγκεκριμένα η τακτική των οργανώσεων να προσλαμβάνουν τοπικούς φρουρούς για την προστασία τους μπορεί να κριθεί ως αμφιλεγόμενη καθώς σημειώθηκαν επιθέσεις της φρουράς εναντίον των μελών των αποστολών. Συχνά οι εργαζόμενοι στις ανθρωπιστικές οργανώσεις τελούσαν υπό ένα ιδιότυπο καθεστώς ομηρίας από την ένοπλη φρουρά τους. Έτσι καθώς δεν ήταν δυνατό να διαπιστωθεί η αφοσίωση τους, η τακτική αυτή μάλλον επιδείνωνε τις συνθήκες ασφάλειας. Αναφέρθηκαν επίσης και πολιτικοί συμβιβασμοί που χρειάστηκε να γίνουν στο πεδίο

προκειμένου να εξασφαλιστεί η συνεχής λειτουργία της οργάνωσης. Περαιτέρω οι οργανώσεις αποτελούσαν τους χρηματοδότες για σημαντικό αριθμό ένοπλων ομάδων στην χώρα προκειμένου να επιτραπεί η λειτουργία τους στις αντίστοιχες περιοχές. Έτσι όμως ουσιαστικά συνέβαλλαν στην παράταση του κλίματος αναρχίας στην περιοχή και στην μη – λύση των προβλημάτων ασφαλείας.

Οι μη κυβερνητικές οργανώσεις άσκησαν κριτική στην καθυστέρηση της UNOSOM II να φθάσει σε κάποιες περιοχές και να εξασφαλίσει ένα περιβάλλον ασφάλειας. Την ίδια στιγμή όμως κατηγορούσαν την UNOSOM II για υπερβολική χρήση βίας φτάνοντας τελικά στην υποβολή επίσημης διαμαρτυρίας προς τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών. Επίσης υπήρξαν καταγγελίες για παραποίηση των αποτελεσμάτων μιας έρευνας των MSF για τη θνησιμότητα η οποία γενικεύτηκε με την εξαγωγή λάθος συμπερασμάτων. Ένα άλλο σημείο που πρέπει να υπογραμμιστεί είναι ότι η κατάσταση στη χώρα ήταν τελείως διαφορετική σε τοπικό επίπεδο καθώς διαφορετικά εθνικά παραρτήματα των MSF ανέφεραν ανόμοιες πληροφορίες. Η αντίθεση της οργάνωσης σχετικά με την επέμβαση των Ηνωμένων Εθνών δεν ήταν ομόφωνη, πράγμα που σημαίνει ότι δεν υπήρχε κάποιο επεξεργασμένο σχέδιο σχετικά με τις δραστηριότητες και τους στόχους της οργάνωσης για την χώρα (Binet, et al., 2013, pp. 9-10). Από την άλλη πλευρά η συνεργασία με την UNOSOM II ήταν μάλλον δύσκολη καθώς στα πλαίσια διαφύλαξης της αυτονομίας και ουδετερότητάς τους δεν δέχτηκαν να συντονίσουν τις δραστηριότητες τους και να αναλάβει η UNOSOM II την προστασία τους (Natsios, 1996, σ. 87).

Εικόνα 24 - Ανθρωπιστική βοήθεια στην Σομαλία – Πηγή Getty Images

Από την πλευρά των αναπτυξιακών οργανισμών ο επικεφαλής της υπηρεσίας αναπτυξιακής βοήθειας των Ηνωμένων Πολιτειών USAID αναφέρει ότι η εμπλοκή των ΗΠΑ στην κρίση είχε πράγματι ανθρωπιστικά κίνητρα και ότι στην πορεία δοκιμάστηκαν διάφορες μέθοδοι προκειμένου να ξεπεραστεί η κρίση και η ζωή στην Σομαλία να αποκτήσει κανονικότητα. Πιο συγκεκριμένα είχε εντοπιστεί το πρόβλημα της χρήσης της ανθρωπιστικής βοήθειας που έφτανε στην περιοχή ως μέσο πλουτισμού για τους τοπικούς πολέμαρχους, οι οποίοι το διοχέτευαν μέσω των εμπόρων στην αγορά σε μικρές ποσότητες διατηρώντας τις τιμές σε υψηλά επίπεδα. Η λύση που προτάθηκε από την USAID αφορούσε τον κορεσμό της χώρας σε τρόφιμα (κυρίως δημητριακά) προκειμένου οι τιμές στην αγορά τροφίμων να μειωθούν και να καταστεί ασύμφορη η συσσώρευση η οποία διατηρούσε την ακρίβεια. Επίσης σε μια πρόταση που προκάλεσε μεγάλες συζητήσεις, μέρος της επισιτιστικής βοήθειας διατέθηκε μέσω των εμπορικών δικτύων έναντι χρηματικού αντιτίμου σε μια προσπάθεια αφενός να δημιουργηθεί ένα κλίμα ασφάλειας και αφετέρου να λειτουργήσει μια οικονομία ελεύθερης αγοράς στην χώρα. Το μάλλον φιλόδοξο σχέδιο δεν κατάφερε να επιτύχει όλους τους στόχους του αλλά φαίνεται ότι πέτυχε να αποτρέψει την επισιτιστική κρίση μέχρι το τέλος της επιχείρησης των Ηνωμένων Εθνών. Το συμπέρασμα που μπορεί να εξαχθεί αφορά την πολυπλοκότητα μιας ανθρωπιστικής κρίσης ενώ η προσπάθεια οικοδόμησης κράτους απαιτεί σημαντικό αριθμό πόρων και μπορεί να διαρκέσει για μεγάλο χρονικό διάστημα. Τέτοιες δεσμεύσεις είναι δύσκολο να αναληφθούν καθώς ενέχουν σημαντικό πολιτικό κόστος (Natsios, 1996, σσ. 88-90).

2.5.4. Μέσα μαζικής επικοινωνίας και άλλοι μη κρατικοί δρώντες

Εξετάζοντας το ρόλο που διαδραμάτισαν τα μέσα μαζικής επικοινωνίας κατά την επέμβαση στη Σομαλία μπορούμε να καταλήξουμε στην διαπίστωση ότι από εδώ ξεκίνησε η συζήτηση σχετικά με την δυνατότητα των μέσων να επηρεάσουν την διαμόρφωση της πολιτικής. Η απάντηση στο παραπάνω ερώτημα είναι ότι η δυνατότητα επηρεασμού υπάρχει αλλά δεν είναι εύκολα μετρήσιμη. Επίσης απαιτεί την ύπαρξη στελεχών εντός της κυβέρνησης τα οποία να ενδιαφέρονται και να μπορούν να προωθήσουν τα ζητήματα που τα μέσα φέρουν στο προσκήνιο (Livingston & Eachus, 1995).

Η κάλυψη της επέμβασης στη Σομαλία από τα μέσα είχε σαν αποτέλεσμα και την επαφή του έργου των ανθρωπιστικών οργανώσεων με το ευρύ κοινό. Από την άλλη πλευρά μπορεί να διαπιστωθεί ο άνισος τρόπος με τον οποίο τα μέσα καλύπτουν τα διεθνή γεγονότα. Πιο

συγκεκριμένα ο χρόνος των δελτίων ειδήσεων που αφιερώθηκε στην κρίση αυξήθηκε μόνο μετά την άφιξη των αμερικανικών στρατιωτικών τμημάτων στη χώρα. Αντίστοιχα και στην ελληνική περίπτωση η αναχώρηση του ελληνικού τμήματος κοινή γνώμη απασχόλησε ελάχιστα τον τύπο. Μετά όμως τον θάνατο του λοχία Σούμπουρου οι εφημερίδες κυκλοφόρησαν με πηχυαίους τίτλους και αφιέρωσαν δισέλιδα στο συμβάν ενώ προηγουμένως δεν είχαν ασχοληθεί με την δράση του ΕΛΛΑΣΟΜ. Στο παράρτημα 2 παρατίθενται αντίγραφα των άρθρων σχετικά με την Σομαλία από ελληνικές εφημερίδες ευρείας κυκλοφορίας εκείνης της περιόδου όπου φαίνεται χαρακτηριστικά αυτή η διαφορά.

Κλείνοντας το θέμα των μέσων μαζικής επικοινωνίας μπορεί να επισημανθεί και η σημασία που έχουν αυτά στο πεδίο μιας ανθρωπιστικής κρίσης. Η επίθεση από τις δυνάμεις του ΟΗΕ στον ραδιοφωνικό σταθμό που έλεγχαν οι δυνάμεις του Aideed αποτέλεσε το σημείο στο οποίο άρχισε η κλιμάκωση των συγκρούσεων στο Mogadishu . Ο σταθμός αποτελούσε το κυριότερο προπαγανδιστικό μέσο της παράταξής του και η απώλεια του μπορούσε να έχει ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις στην πάλη για την εξουσία.

Ο ρόλος που μπορεί να διαδραματίσει η διασπορά αναδείχτηκε και αυτός κατά τη διάρκεια της παρουσίας και λειτουργίας των MSF στην Σομαλία. Πιο συγκεκριμένα η οργάνωση είχε επαφές με μέλη της σομαλικής διασποράς για την παροχή πληροφοριών και για να διαπραγματευτεί την ασφαλή επιστροφή εργαζομένων της οργάνωσης (Binet, et al., 2013).

2.5.5. Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και Σομαλία

Σε ότι αφορά την συμμετοχή των ΗΠΑ στην επέμβαση, μπορεί να θεωρηθεί ότι υπήρξε ένα αμφιλεγόμενο εγχείρημα. Στο εσωτερικό της χώρας αποτέλεσε ένα πεδίο σφοδρής πολιτικής αντιπαράθεσης σχετικά με την αναγκαιότητα ή μη της εμπλοκής των ενόπλων δυνάμεων της χώρας σε μία κρίση που δεν είχε άμεση σχέση με τα εθνικά της συμφέροντα. Θύμα αυτής της αντιπαράθεσης υπήρξε ο τότε υπουργός Άμυνας Les Aspin, ο οποίος αναγκάστηκε να υποβάλλει την παραίτησή του αναλαμβάνοντας την ευθύνη για το φιάσκο στην Σομαλία (Baumann, Yates, & Washington, 2003, σ. 1). Υπήρξε μεγάλη συζήτηση για το αν η ηγεμονική θέση των Ηνωμένων Πολιτειών στην «νέα παγκόσμια τάξη» τις υποχρέωνε να αναμειγνύονται σε όλες τις διεθνείς κρίσεις. Βέβαια η απάντηση δόθηκε σχετικά σύντομα με την αδιαφορία που επιδείχθηκε από τις ΗΠΑ στην περίπτωση της γενοκτονίας στη Ρουάντα

(Χουλιάρας & Πετρόπουλος, 2015, σ. 75). Ο αντίκτυπος στο στρατιωτικό επίπεδο ήταν η έμφαση που δόθηκε στον τομέα της προστασίας δυνάμεων και την εμπλοκή τους μόνο αν είχε εξασφαλιστεί ότι οι απώλειες θα ήταν μηδενικές. Αυτή η εμμονή του Πενταγώνου έκανε τον διπλωμάτη Richard Holbrooke να μιλήσει για το σύνδρομο “Vietmalia”, δηλαδή το συνδυασμένο εθνικό τραύμα των δύο εκστρατειών που εκδηλωνόταν με την αποστροφή για την εμπλοκή των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων σε επιχειρήσεις που εγκυμονούν μάχες και κίνδυνο απώλειας ζωών από τον φόβο μήπως η χώρα απωλέσει την πολιτική και λαϊκή βούληση να ολοκληρώσει την επιχείρηση (Sciolino, 1995). Μια ακόμη στρατιωτική απόφαση που λήφθηκε μετά την εμπλοκή στη Σομαλία ήταν η απαγόρευση συμμετοχής αμερικανικών στρατευμάτων σε πολυεθνική δύναμη της οποίας την διοίκηση θα είχε άλλη χώρα.

Κλείνοντας και αυτό το κεφάλαιο θα πρέπει να αναφερθούν και οι εξελίξεις στην ίδια την Σομαλία. Η επέμβαση στη Σομαλία απέτρεψε την συνέχιση της επισιτιστικής κρίσης αλλά και της εμπόλεμης κατάστασης που έμοιαζε να βγήκε μέσα από τις σελίδες του Λεβιάθαν. Στο βιβλίο που ο Thomas Hobbes περιγράφει την φυσική κατάσταση ως «πόλεμος όλων εναντίον όλων», η λύση που προτείνεται είναι η δημιουργία κάποιας μορφής αυταρχικού κράτους το οποίο θα αναλάβει και την ασφάλεια των πολιτών του. Αντίθετα όμως η απουσία κράτους με την έννοια που ορίστηκε παραπάνω συνεχίζει να υφίσταται ενώ η Σομαλία συνέχισε να διεκδικεί το αρνητικό ενδιαφέρον της διεθνούς κοινότητας αφενός με το φαινόμενο της πειρατείας και αφετέρου με αυτό της ισλαμικής τρομοκρατίας, τα οποία συνεχίζονται μέχρι και σήμερα. Βέβαια η απουσία κρατικών δομών δεν σημαίνει ότι έχουν σταματήσει οι προσπάθειες συγκρότησης κρατικής οντότητας. Έτσι μέχρι στιγμής μία περιοχή έχει αποσχισθεί και αναζητά διεθνή αναγνώριση, η Somaliland στον χώρο της παλιάς βρετανικής αποικίας και μια περιοχή που έχει δηλώσει την αυτονομία της, η Puntland, χωρίς όμως να επιθυμεί την απόσχιση από την υπόλοιπη Σομαλία. Όμως στο νότο η αδυναμία σχηματισμού βιώσιμης κυβέρνησης και η συνέχιση των συγκρούσεων οδήγησαν την Αιθιοπία και την Αφρικανική Ένωση να πραγματοποιήσουν επέμβαση προκειμένου να αποτρέψουν την εγκαθίδρυση ισλαμικού καθεστώτος στην περιοχή και να βοηθήσουν μια κυβέρνηση συνεργασίας που είχε σχηματιστεί στο μεταξύ να αναλάβει τις τύχες της χώρας. Πάντως σε αρκετά σημεία της χώρας διεξάγονται αψιμαχίες μεταξύ διαφόρων παρατάξεων ενώ και οι Ηνωμένες Πολιτείες διεξάγουν αποστολές αντιτρομοκρατικής φύσεως χρησιμοποιώντας μη επανδρωμένα αεροσκάφη.

Συμπεράσματα

Η διεξαγωγή μιας ανθρωπιστικής επέμβασης αποτελεί ένα ιδιαίτερα πολύπλοκο ζήτημα. Τόσο σε ακαδημαϊκό επίπεδο, όσο και στους κόλπους της διεθνούς κοινότητας δεν έχει υπάρξει μια κοινά αποδεκτή θέση σχετικά με την δυνατότητα παραβίασης της κρατικής κυριαρχίας ενός ανεξάρτητου κράτους. Οι λόγοι που μπορούν να οδηγήσουν στην επιβολή μιας ανθρωπιστικής επέμβασης αφορούν τις συνθήκες στο εσωτερικό του κράτους στο οποίο διεξάγεται αυτή. Έτσι εσωτερικές ή εξωτερικές συγκρούσεις, φυσικές ή ανθρωπογενείς καταστροφές και ακραίες ανισότητες μπορούν να οδηγήσουν μια χώρα σε ανθρωπιστική κρίση. Συχνά κατά την διάρκεια της κρίσης παρατηρούνται μαζικές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με αποτέλεσμα τον κίνδυνο μαζικών απωλειών ανθρωπίνων ζωών. Επίσης ελλοχεύει ο κίνδυνος κατάρρευσης του κράτους και η εξάπλωση της κρίσης και στα γειτονικά κράτη.

Οι διαφορετικές σχολές σκέψης της επιστήμης των διεθνών σχέσεων αντιμετωπίζουν αντίστοιχα το ζήτημα της ανθρωπιστικής επέμβασης. Έτσι η σχολή του ρεαλισμού θεωρεί ότι το θέμα της τήρησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν έχει θέση στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής των κυρίαρχων κρατών. Μόνο σε περίπτωση που η διεθνής τάξη και ασφάλεια τίθεται σε κίνδυνο εξαιτίας κάποιας ανθρωπιστικής κρίσης, μπορεί να δικαιολογηθεί η διεξαγωγή μιας ανθρωπιστικής επέμβασης. Η σχολή του φιλελευθερισμού από την άλλη πλευρά θεωρεί ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν ζήτημα θεμελιώδους σημασίας. Η επέμβαση της διεθνούς κοινότητας σε περίπτωση παραβίασής τους αποτελεί υποχρέωσή της και ταυτόχρονα ευκαιρία για την προώθηση των ιδεωδών της δημοκρατίας και της ελευθερίας. Η σχολή της διεθνούς κοινωνίας προκρίνει την διεθνή συνεργασία μεταξύ των κρατών και θεωρεί ότι η ανθρωπιστική επέμβαση αποτελεί όχι μόνο δικαίωμα αλλά και υποχρέωση. Εφόσον η διεθνής ειρήνη τίθεται σε κίνδυνο η διεθνής κοινότητα μπορεί να παραβιάσει την αρχή της κρατικής κυριαρχίας.

Στα πλαίσια της συζήτησης πάνω στο ζήτημα της ανθρωπιστικής επέμβασης ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών υιοθέτησε ένα σύνολο αρχών οι οποίες έχουν γίνει γνωστές ως «ευθύνη προστασίας». Σύμφωνα με αυτές τις αρχές όλα τα κράτη οφείλουν να προστατεύουν τους πολίτες τους από τα εγκλήματα πολέμου, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, την γενοκτονία και τις εθνικές εκκαθαρίσεις. Τα κράτη επίσης έχουν την υποχρέωση να παρέχουν βοήθεια για να αντιμετωπιστούν τέτοιες καταστάσεις και να εξαντλούν όλα τα ειρηνικά μέσα για την εξεύρεση κάποιας λύσης. Τέλος το Συμβούλιο Ασφαλείας είναι το αρμόδιο όργανο που

μπορεί να επιβάλει την διεξαγωγή μιας ανθρωπιστικής επέμβασης. Στην υιοθέτηση αυτών των αρχών έχει συμβάλλει μια σειρά ανθρωπιστικών επεμβάσεων που διεξήχθησαν από την διεθνή κοινότητα κατά την δεκαετία του 1990. Μία από αυτές ήταν η επέμβαση του ΟΗΕ στην Σομαλία.

Η επιχείρηση στην Σομαλία ήταν μια ανθρωπιστική επέμβαση υπό την αιγίδα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Αποτέλεσε πρωτοβουλία του απερχόμενου προέδρου Bush σε συνεργασία με τον Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών Boutros Ghali. Στην χώρα εκείνη την χρονική περίοδο μαινόταν εμφύλιος πόλεμος μεταξύ των διαφορετικών πατριών οι οποίες είχαν συστήσει πολιτοφυλακές και μέσω αυτών έριζαν για την επικράτηση και την ανάληψη της εξουσίας. Ταυτόχρονα τη χώρα έπληξε και μια ξηρασία η οποία επέφερε την επισιτιστική κρίση. Η εξωτερική βοήθεια που ερχόταν στην χώρα γινόταν όπλο στα χέρια των διαφόρων πολεμάρχων καθώς η κύρια προσπάθεια ήταν η αρπαγή της για να μην φτάσει στους αντιπάλους τους. Με αυτά τα δεδομένα ο ΟΗΕ σε συνεργασία με τις ΗΠΑ ξεκίνησε μια επιχείρηση άμεσης και μαζικής μεταφοράς ανθρωπιστικής βοήθειας προκειμένου να αντιμετωπιστεί η κρίση. Καθώς όμως δεν υπήρχε περιβάλλον ασφάλειας η μεταφορά και διανομή της βοήθειας δεν ήταν αποτελεσματική. Επίσης πέρα την μεταφοράς και διανομής βοήθειας υπήρχε σε εξέλιξη και προσπάθεια ανακωχής και συμφιλίωσης μεταξύ των εμπόλεμων πλευρών με σκοπό την δημιουργία μιας μεταβατικής κυβέρνησης και την ανασυγκρότηση της χώρας. Ούτε η πολιτική προσπάθεια απέφερε καρπούς και έτσι ο πρόεδρος Clinton που είχε αναλάβει στο μεταξύ την διακυβέρνηση στις Ηνωμένες Πολιτείες έλαβε εξουσιοδότηση από το Συμβούλιο Ασφαλείας να χρησιμοποιήσει τα αμερικανικά στρατεύματα για να μεταφέρει και να παρέχει ασφάλεια στην διανομή της ανθρωπιστικής βοήθειας. Η δύναμη που ονομάστηκε UNITAF πράγματι έδρασε με κάποια επιτυχία και στην συνέχεια αποσύρθηκε παραδίδοντας τα καθήκοντά της σε μια πολυεθνική δύναμη στην οποία συμμετείχε υπό την ονομασία UNOSOM II. Στους σκοπούς της επιχείρησης αυτής προστέθηκαν ο εξαναγκαστικός αφοπλισμός των αντιμαχόμενων παρατάξεων και η οικοδόμηση έθνους. Σύντομα η UNOSOM II είχε απώλειες καθώς συνάντησε την αντίδραση της παράταξης που ηγείτο ο Farrah Aideed. Η κλιμάκωση της σύγκρουσης οδήγησε στην στοχοποίηση του Aideed από τα Ηνωμένα Έθνη και στην αποστολή μιας δύναμης ειδικών επιχειρήσεων από τις ΗΠΑ για την σύλληψή του. Μετά από μια μάχη στο κέντρο του Mogadishu με σημαντικές απώλειες ο πρόεδρος Clinton αποφάσισε την αποχώρηση των αμερικανικών δυνάμεων από την Σομαλία σε διάστημα έξι μηνών.

Στα πλαίσια της πολυεθνικής δύναμης UNOSOM II συμμετείχε και η Ελλάδα με την αποστολή ενός αποσπάσματος δύναμης λόχου με σκοπό την παροχή ασφάλειας, τις μεταφορές και την υγειονομική υποστήριξη. Η μονάδα ονομάστηκε ΕΛΛΑΣΟΜ και εγκαταστάθηκε στην πόλη Wajid όπου ανέπτυξε ένα μικρό πρωτοβάθμιο νοσοκομείο και συμμετείχε σε αποστολές διανομής ανθρωπιστικής βοήθειας στην γύρω περιοχή. Το ΕΛΛΑΣΟΜ παρέμεινε στην περιοχή από τον Μάρτιο του 1993 μέχρι τον Φεβρουάριο του 1994 και είχε μία απώλεια, τον λοχία Μ. Σούμπουρο τον Οκτώβριο του 1993.

Στην ίδια χρονική περίοδο μια αποστολή της ελληνικής μη κυβερνητικής οργάνωσης Γιατροί του Κόσμου εγκατέστησαν στο Wajid και στην πόλη Xuddur δύο μικρά ιατρεία – νοσοκομεία στα οποία παρείχαν ιατρική περίθαλψη. Και στις δύο περιπτώσεις απασχολούνταν αριθμός Σομαλών εργαζομένων και περιοδικά παρείχαν τις υπηρεσίες τους ιατροί από την ελληνική οργάνωση. Η αποστολή των Γιατρών του Κόσμου τερματίστηκε τον Φεβρουάριο του 1994 όταν σκοτώθηκε από πυρά ενόπλου ο εργαζόμενος Γ. Γλύπτης.

Στα πλαίσια της επιχείρησης των Ηνωμένων Εθνών αναδείχτηκαν πολλά ζητήματα. Σε ότι αφορά τον ίδιο τον Οργανισμό εκδηλώθηκε κριτική για αναποτελεσματικότητα και αδυναμία να επιτύχει μια ικανοποιητική λύση στην ανθρωπιστική κρίση της Σομαλίας. Αν και η διανομή της ανθρωπιστικής βοήθειας βοήθησε στην αντιμετώπιση του λιμού, τα προβλήματα ασφάλειας στη χώρα δεν λύθηκαν. Η Σομαλία τελικά κατέληξε να αποτελεί το χαρακτηριστικό παράδειγμα του κράτους υπό κατάρρευση. Η χρήση των ενόπλων δυνάμεων για την επιβολή της ειρήνης στη χώρα δεν υπήρξε αποδοτική λόγω μιας σειρά παραγόντων όπως η ελλιπής εκπαίδευση, η απουσία ξεκάθαρων πολιτικών στόχων, η έλλειψη συντονισμού και ενιαίας διοίκησης και οι διαφορετικές στοχεύσεις των χωρών που συνεισέφεραν δυνάμεις στην επιχείρηση. Επίσης τα στρατεύματα κατηγορήθηκαν για αλόγιστη χρήση βίας καθώς και μια σειρά εγκλημάτων πολέμου εις βάρος του τοπικού πληθυσμού.

Αντίστοιχη κριτική ασκήθηκε και για την δράση των μη κυβερνητικών οργανώσεων στη χώρα. Στο πλαίσιο διαφύλαξης της ανεξαρτησίας τους, δεν θέλησαν να συνεργαστούν με τις δυνάμεις του ΟΗΕ παρά το γεγονός ότι οι εκκλήσεις για βοήθεια σε θέματα ασφάλειας, έπαιξε κάποιο ρόλο στην λήψη της απόφασης για επέμβαση στη Σομαλία. Επίσης η εφαρμογή κάποιων αμφιλεγόμενων πρακτικών όπως η χρήση ένοπλων φρουρών από τον τοπικό πληθυσμό μπορεί να θεωρηθεί ότι τελικά επιβάρυνε τα προβλήματα ασφάλειας στην χώρα. Τα μέσα μαζικής

επικοινωνίας με την σειρά τους αποτέλεσαν πρόθυμο συνεργάτη των μη κυβερνητικών οργανώσεων, προβάλλοντας το έργο τους στις αναπτυγμένες χώρες. Αν και έχει θεωρηθεί ότι τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, με την προβολή της ανθρωπιστικής κρίσης στη Σομαλία, ώθησαν ουσιαστικά τις ΗΠΑ να επέμβουν, αυτό δεν αποδείχθηκε ικανοποιητικά. Όμως μπορεί να ασκηθεί κριτική στα μέσα για άνιση αντιμετώπιση του θέματος καθώς στην προσπάθεια εντυπωσιασμού της κοινής γνώμης ασχολήθηκαν εκτενώς με την Σομαλία μόνο μετά την διεξαγωγή της επέμβασης. Τέλος ο τρόπος κάλυψης των γεγονότων στη Σομαλία από τα μέσα μαζικής επικοινωνίας έδωσε τροφή και στη συζήτηση για το ρόλο που διαδραματίζουν αυτά στην άσκηση της πολιτικής.

Κλείνοντας την εργασία θα πρέπει να επισημανθεί ότι η έκβαση μιας ανθρωπιστικής επέμβασης εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Όμως ο σημαντικότερος παράγοντας είναι η θέληση της διεθνούς κοινότητας να ασχοληθεί με το πρόβλημα και να επωμιστεί το πολύ σημαντικό κόστος που ενέχει αυτό το εγχείρημα. Το κόστος δεν αφορά μόνο υλικούς πόρους αλλά μπορεί να περιέχει ανθρώπινες ζωές και το γεγονός αυτό πρέπει πάντα να λαμβάνεται υπόψη όταν πρόκειται να ληφθεί μία απόφαση συμμετοχής σε μια ανθρωπιστική επέμβαση.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- (1993). *7 Μήνες Παρουσίας των Γιατρών του Κόσμου στη Σομαλία - Έκθεση Δράσης και Προοπτικές*. Αθήνα: Γιατροί του Κόσμου.
- Aksu, E. (2003). *The United Nations, intra-state peacekeeping and normative change*. Manchester: Manchester University Press.
- Allard, K. (1995). *Somalia Operations: Lessons Learned*. Washington: Institute for National Strategic Studies.
- Allen, M. (2011). Humanitarian Intervention, Non - Military. Στο D. K. Chatterjee, *Encyclopedia of Global Justice* (σσ. 512-516). New York: Springer.
- Background Information on the Responsibility to Protect*. (2017, August 31). Ανάκτηση από United Nations: <http://www.un.org/en/preventgenocide/rwanda/about/bgresponsibility.shtml>
- Badmus, I. A. (2015). *The African Union's Role in Peacekeeping: Building on Lessons Learned from Security Operations*. New York: Palgrave Macmillan.
- Barber, R. (2009). Facilitating humanitarian assistance in international humanitarian and human rights law. *International Review of the Red Cross*, 371-397.
- Baumann, R. F., Yates, L. A., & Washington, V. F. (2003). *"My Clan Against the World" -US and Coalition Forces in Somalia 1992-1994*. Fort Leavenworth: Combat Studies Institute Press.
- Bellamy, A. J. (2008). The Responsibility to Protect and the Problem of Military Intervention. *International Affairs*, 84, 615-639.
- Binet, L., Bouchet-Saulnier, F., Buissonnière, M., Golden, R., Hofman, M., Oberreit, J., & Portnoy, D. (2013). *Somalia 1991-1993: Civil War, Famine Alert and UN "Military Humanitarian" Intervention*. Medecins sans Frontiers.
- Curan, D., Fraser, T., Roeder, L., & Zuber, R. (2015). *Perspectives on Peacekeeping and Atrocity Prevention*. New York: Springer.
- Debrix, F. (1999). *Re-Envisioning Peacekeeping: The United Nations and the Mobilization of Ideology*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Deng, F. M. (2004). The Impact of State Failure on Migration. *Mediterranean Quarterly*, 15, 16-36.

- Failed and Collapsed States in the International System*. (2017, 08 30). Ανάκτηση από Centre for Social Studies - University of Coimbra: http://www.ces.uc.pt/nucleos/nep/documentos/failed_collapsedStates-Report.pdf
- Fetherston, A. B. (1994). *Towards a Theory of United Nations Peacekeeping*. London: Macmillan Press.
- Goodwin, D. (2005). *The Military and Negotiation: The Role of the Soldier - Diplomat*. Oxon: Frank Cass.
- (2006). *Guidelines on The Use of Military and Civil Defence Assets To Support United Nations Humanitarian Activities in Complex Emergencies*. New York: Office for the Coordination of Humanitarian Affairs.
- Hadden, R. L. (2007). *The Geology of Somalia: a Selected Bibliography of Somalian Geology, Geography and Earth Science*. Alexandria: US Army Corps of Engineers Topographic Engineering Center.
- Halim, O. (1997). A Peacekeeper's Perspective of Peacebuilding in Somalia. Στο J. Ginifer, *Beyond the Emergency: Development within UN Peace Missions* (σσ. 145-179). Oxon: Routledge.
- Halliday, F. (2001). The Romance of Non-state Actors. Στο D. Josselin, & W. Wallace, *Non-state Actors* (σσ. 21-40). Hampshire: Palgrave.
- Hammond, P. (2013). The Media and Humanitarian Intervention. Στο J. Seethaler, M. Karmasin, G. Melischek, & R. Wöhlert, *Selling War - The Role of the Mass Media in Hostile Conflicts from World War I to the 'War on Terror'* (σσ. 237-258). Bristol: intellect.
- Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations*. (2003). New York: United Nations.
- Heywood, A. (2011). *Global Politics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Howard, L. M. (2008). *UN Peacekeeping in Civil Wars*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ingiriis, M. H. (2016). *The Suicidal State in Somalia: The Rise and Fall of the Siad Barre Regime, 1969–1991*. Lanham: University Press of America.
- Jackson, R., & Sorensen, G. (2006). *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων*. Αθήνα: Gutenberg.
- Jett, D. C. (2001). *Why Peacekeeping Fails*. New York: Palgrave.
- Josselin, D., & Wallace, W. (2001). *Non-state Actors in World Politics*. Hampshire: Palgrave.
- Kapteijns, L. (2001). The Disintegration of Somalia: A Historiographical Essay. *Bildhaan: An International Journal of Somali Studies*, 11-52.

- Kreijen, G. (2004). *State Failure, Sovereignty and Effectiveness - Legal Lessons from the Decolonization of Sub-Saharan Africa*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- Laitin, D. D. (2001). *Somalia: Intervention in Internal Conflict*. Stanford: Stanford University.
- Langholtz, H. J. (2010). *United Nations Peacekeeping Operations: Principles and Guidelines*. Williamsburg: Peace Operations Training Institute.
- Lewis, I. M. (2008). *Understanding Somalia and Somaliland*. New York: Columbia University Press.
- Lewis, I., & Mayall, J. (2007). Somalia. Στο M. Berdal, & S. Economides, *United Nations Interventionism 1991-2004* (σσ. 108-138). Cambridge: Cambridge University Press.
- Livingston, S., & Eachus, T. (1995). Humanitarian Crises and U.S. Foreign Policy: Somalia and the CNN Effect Reconsidered. *Political Communication*, 413-429.
- MacQueen, N. (2002). *United Nations Peacekeeping in Africa since 1960*. New York: Routledge.
- MacQueen, N. (2006). *Peacekeeping and the International System*. New York: Routledge.
- Murphy, R. (2007). *UN Peacekeeping in Lebanon, Somalia and Kosovo: Operational and Legal Issues in Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Natsios, A. S. (1996). Humanitarian relief interventions in Somalia: The economics of chaos. *International Peacekeeping*, 68-91.
- Okumu, W. (2003). Humanitarian International NGOs and African Conflicts. Στο H. F. Carey, & O. P. Richmond, *Mitigating Conflict - The Role of NGOs* (σσ. 119-136). London: Frank Cass.
- Patterson, M. H. (2009). *Privatising Peace: A Corporate Adjunct to United Nations Peacekeeping and Humanitarian Operations*. New York: Palgrave Macmillan.
- Penglase, B., & Mendez, J. (1993). *Somalia - Beyond the Warlords*. Human Rights Watch.
- Perlez, J. (1992, 10 28). U.N. Relief Official in Somalia Quits in Dispute With Headquarters. *New York Times*.
- Pieterse, J. N. (1997). Sociology of Humanitarian Intervention: Bosnia, Rwanda and Somalia Compared. *International Political Science Review*, 1, 71-93.
- Rakiya, O., & Waal, A. d. (1994). Humanitarianism Unbound? *African Rights*.
- Razack, S. (2004). *Dark threats and white knights : the Somalia Affair, peacekeeping and the new imperialism*. Toronto: University of Toronto Press.
- Richburg, K. B. (1992, October 30). U.N. Envoy for Somalia Resigns Post, Blames Bureaucracy. *The Washington Post*.
- Richmond, O. P., & Carey, H. F. (2003). *Mitigating Conflicts The Role of NGOs*. London: Frank Cass.
- Robinson, P. (1999). The CNN effect: can the news media drive foreign policy? *Review of International Studies*, 301-309.

- Ruffa, C., Dandeker, C., & Vennesson, P. (2013). Soldiers Drawn into Politics? Civil-Military Relations, Hybrid Military Spaces and the Future of Interventions. Στο G. Kümmel, & B. Giegerich, *The Armed Forces: Towards a Post-Interventionist Era?* (σσ. 29-40). Potsdam: Springer.
- Sangvic, R. N. (1999). *Battle of Mogadishu: Anatomy of a Failure*. Fort Leavenworth: School of Advanced Military Studies.
- Sciolino, E. (1995, 10 29). Soldiering On, Without an Enemy. *New York Times*.
- Seethaler, J., & Melischek, G. (2013). 'Something Has Changed' - International Relations and the Media after the 'Cold War'. Στο J. Seethaler, M. Karmasin, G. Melischek, & R. Wöhlert, *Selling War - The Role of Mass Media in Hostile Conflicts from World War I to the 'War on Terror'* (σσ. 181-199). Bristol: intellect.
- Sen, A. (1981). *Poverty and Famines - An Essay on Entitlement and Deprivation*. Oxford: Clarendon Press.
- Shaw, I. S. (2007). Historical frames and the politics of humanitarian intervention: from Ethiopia, Somalia to Rwanda. *Globalisation, Societies and Education*, 351-371.
- Sitkowski, A. (2006). *UN peacekeeping: myth and reality*. Westport: Praeger Security International.
- Szende, J. (2011). Humanitarian Military Intervention. Στο D. K. Chatterjee, *Encyclopedia of Global Justice* (σσ. 516-519). New York: Springer.
- Tardy, T. (2004). *Peace Operations After 11 September 2001*. London: Frank Cass.
- Terry, F. (2013). Violence against health care: insights from Afghanistan, Somalia, and the Democratic Republic of the Congo. *International Review of the Red Cross*, 23-29.
- Thakur, R. (2006). *The United Nations, Peace and Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Waal, A. d. (1998). U.S. War Crimes in Somalia. *New Left Review*, 131-144.
- Wallenstein, P., & Staibano, C. (2005). *International Sanctions: Between Words and Wars in the Global System*. London: Routledge.
- Αλμπάνης, Ε. Β. (2001). *Διεθνής Επέμβαση*. Αθήνα: Libro.
- Γεωργούλης, Σ. Χ., & Χουλιάρης, Α. Κ. (1995). *Κράτη και Εθνότητες στο Κέρασ της Αφρικής*. Αθήνα: Γνώση.
- Γεωργούλης, Σ. Χ., & Χουλιάρης, Α. Κ. (1995). *Κράτη και Εθνότητες στο Κέρασ της Αφρικής: Προβλήματα, Προοπτικές, Σχέσεις με την Ελλάδα*. Αθήνα: Γνώση.

- Ζάγκας, Ι., Τζιλαλής, Β., Παπαδημητρίου, Κ., & Αθανασόπουλος, Η. (n.d.). *Η ελληνική ιατρική αποστολή στα πλαίσια της ανθρωπιστικής επιχείρησης του Ο.Η.Ε. στη Σομαλία*. Αθήνα: Αρχείο Δ.Ι.Σ. Σομαλία Φ2/ΕΓΓΡ12.
- Ζάγκας, Ι., Τζιλαλής, Β., Παπαδημητρίου, Κ., & Αθανασόπουλος, Η. (n.d.). *Η εμπειρία της Σομαλίας - Τα προβλήματα - Η πρόκληση για το μέλλον*. Αθήνα: Αρχείο Δ.Ι.Σ. Σομαλία - Φ2/ΕΓΓΡ11.
- Κόσμου, Γ. τ. (n.d.). *7 μήνες παρουσίας των "Γιατρών του Κόσμου" στη Σομαλία - Έκθεση Δράσης και Προοπτικές*. Αθήνα: Αρχείο Δ.Ι.Σ. Σομαλία - Φ2/ΕΓΓΡ16.
- Μποτωνάκης, Π. (1993). *Διάφοροι Σκέψεις - Εμπειρίες Προσωπικού Αποσπάσματος από τη Σομαλία*. Αθήνα: Αρχείο Δ.Ι.Σ. Σομαλία Φ.1/ΕΓΓΡ56.
- Σπηλιώτης, Ν. (1995). *Η Ειρηνευτική Αποστολή στη Σομαλία (Φεβρουάριος 1993 - Μάιος 1994)*. Αθήνα: Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού.
- Τζιλαλής, Β. (1994). *Ειρηνευτικές Αποστολές Εξωτερικού (Σομαλία) - Αποστολή Διμοιρίας Υγειονομικού*. Αθήνα: Αρχείο Δ.Ι.Σ. Σομαλία Φ.1/ΕΓΓΡ86.
- Φραντζεσκάκης, Ε. (1994). *Ειρηνευτική Αποστολή Σομαλίας - Έκτακτη Αναφορά υπ' αριθ 1(Θάνατος Γ. Γλύπτη)*. Αθήνα: Αρχείο Δ.Ι.Σ. Σομαλία Φ1/ΕΓΓΡ79.
- Φραντζεσκάκης, Ε. (1994). *Έκθεση Συνδέσμου ΣΟμαλίας για το Χρονικό Διάστημα από 15 Νοε 93 έως 17 Μαι 94*. Αθήνα: Αρχείο Δ.Ι.Σ. Σομαλία Φ.1/ΕΓΓΡ89.
- Χουλιάρης, Α. (1997). *Η Κατάρρευση του Κράτους στην Αφρική: Ρουάντα - Λιβερία - Σομαλία*. Αθήνα: Στοχαστής.
- Χουλιάρης, Α., & Πετρόπουλος, Σ. (2015). *Η Αφρική και οι Άλλοι*. Αθήνα: ΣΕΑΒ.

Παράρτημα 1

ΟΔΗΓΟΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΙΡΗΝΕΥΤΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ ΣΤΗΝ ΣΟΜΑΛΙΑ

Δημογραφικά Στοιχεία

- Προέλευση
- Εκπαίδευση
- Χρόνος Υπηρεσίας κατά την ειρηνευτική αποστολή
- Χρόνος Υπηρεσίας σήμερα

Προετοιμασία αποστολής

- Ενημέρωση
- Εκπαίδευση
- Εξοπλισμός
- Ημερομηνίες μετάβασης - επιστροφής

Άφιξη στη Σομαλία

- Εγκατάσταση στην περιοχή
- Ανάληψη καθηκόντων
- Ηθικό
- Καθημερινά καθήκοντα - Υπηρεσίες
- Συνθήκες διαβίωσης

Σχέσεις με τρίτους

- Συνεργασία με ΜΚΟ
- Συνεργασία με στρατεύματα άλλων χωρών
- Συνεργασία με τοπικούς φορείς
- Συμπεριφορά προς/από τοπικό πληθυσμό

Αποτίμηση της αποστολής

- Θετικά Σημεία
- Αρνητικά Σημεία
- Προβλήματα

Παράρτημα 2

Επιλογή άρθρων από εφημερίδες πανελληνίας κυκλοφορίας Πηγή- Βιβλιοθήκη της Βουλής των Ελλήνων Άφιξη του ελληνικού αποσπάσματος

10 ΑΠΡΙΛΙΟΥΜΑΤΙΝΗ

ΤΡΑΓΩΔΙΑ

Σκότωσε κατά λάθος το αδελφάκι του

ΒΛΑΝΟΥΣ ΣΤΗΝ ΑΜΑΞΙΑ ΤΟΝ ΜΙΚΡΟ ΔΗΜΗΤΡΗ

Ενώ οδηγούσε με το αυτοκίνητό του, ο 34χρονος Βλάνος, ο οποίος είναι αδελφός του 17χρονου Δημήτρη, σκότωσε κατά λάθος το αδελφάκι του, ο οποίος ήταν στο πίσω κάθισμα του αυτοκίνητου, όταν ο Βλάνος προσπάθησε να σταματήσει το αυτοκίνητο, γιατί ο μικρός Δημήτρης είχε κοιμηθεί. Ο Βλάνος, ο οποίος είναι από την Αθήνα, οδηγούσε με το αυτοκίνητό του, όταν ο μικρός Δημήτρης, ο οποίος ήταν στο πίσω κάθισμα, κοιμήθηκε. Ο Βλάνος προσπάθησε να σταματήσει το αυτοκίνητο, αλλά ο μικρός Δημήτρης δεν έβγαλε το κεφάλι του από το παράθυρο, και ο Βλάνος, που δεν ήξερε ότι ο μικρός Δημήτρης κοιμόταν, προσπάθησε να τον ξυπνήσει, αλλά ο μικρός Δημήτρης πέθανε. Ο Βλάνος, ο οποίος είναι από την Αθήνα, οδηγούσε με το αυτοκίνητό του, όταν ο μικρός Δημήτρης, ο οποίος ήταν στο πίσω κάθισμα, κοιμήθηκε. Ο Βλάνος προσπάθησε να σταματήσει το αυτοκίνητο, αλλά ο μικρός Δημήτρης δεν έβγαλε το κεφάλι του από το παράθυρο, και ο Βλάνος, που δεν ήξερε ότι ο μικρός Δημήτρης κοιμόταν, προσπάθησε να τον ξυπνήσει, αλλά ο μικρός Δημήτρης πέθανε.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

Εκδόθηκε δίκαιο γραμμοφώνιο αξίας 6 εκατ.

22

ΔΙΕΞΕΛΞΗ... ΠΡΟΒΟΛΟΙ...

Αθάνος ιρλανδικό ινέυμα

Η θάλασσα του Αθάνος, ο οποίος είναι από την Αθήνα, οδηγούσε με το αυτοκίνητό του, όταν ο μικρός Δημήτρης, ο οποίος ήταν στο πίσω κάθισμα, κοιμήθηκε. Ο Βλάνος προσπάθησε να σταματήσει το αυτοκίνητο, αλλά ο μικρός Δημήτρης δεν έβγαλε το κεφάλι του από το παράθυρο, και ο Βλάνος, που δεν ήξερε ότι ο μικρός Δημήτρης κοιμόταν, προσπάθησε να τον ξυπνήσει, αλλά ο μικρός Δημήτρης πέθανε.

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Οι Ουαλοί και απήχη

Παράρτημα 3

Συνεντεύξεις στελεχών που υπηρέτησαν στο ΕΛΛΑΣΟΜ

1. Συνέντευξη με τον Π.Π. στέλεχος της ΠΑ.

Ερ. Θα ήθελα να μου πείτε την προέλευση σας και τον χρόνο υπηρεσίας που έχετε.

Απ. Αποφοίτησα από την ΣΤΥΑ με την 38^η σειρά και έχω την ειδικότητα του συντηρητή εγκαταστάσεων.

Ερ. Δηλαδή έχετε 31 έτη υπηρεσίας. Όταν πήγατε στη Σομαλία τι βαθμό είχατε;

Απ. Ήμουν επισμηνίας με 7 έτη υπηρεσίας.

Ερ. Για την αποστολή στη Σομαλία πως το μάθατε;

Απ. Κυκλοφόρησε ένα σήμα στις μονάδες με το οποίο καλούσαν προσωπικό να δηλώσει συμμετοχή. Έτσι δήλωσα κι εγώ.

Ερ. Και τι έγινε στη συνέχεια;

Απ. Μαζευτήκαμε στο ΚΕΒΟΠ για εκπαίδευση και φύγαμε με πλοίο για τη Σομαλία.

Ερ. Έγινε κάποια προετοιμασία, ιατρική ας πούμε;

Απ. Ναι, χάπια για ελονοσία και κάποια εμβόλια.

Ερ. Το πλοίο ήταν το «Εξπρές Σάμινα»;

Απ. Ναι αυτό που βούλιαξε στην Πάρο.

Ερ. Τι έγινε όταν φτάσατε;

Απ. Αποβιβαστήκαμε στο Mogadishu και μετά από 4 ημέρες φτάσαμε στο Wajid.

Ερ. Εκεί τι καθήκοντα είχατε;

Απ. Τοποθετήθηκα στο τμήμα συντήρησης εγκαταστάσεων λόγω ειδικότητας. Αυτό και αποστολές. Οι αποστολές ήταν μεταφοράς τροφίμων, υγειονομικές και καταγραφής οπλισμού.

Ερ. Όταν λέτε υγειονομικές;

Απ. Έβγαινε μια ομάδα με γιατρούς και περιόδευε.

Ερ. Οι γιατροί ήταν στρατιωτικοί ή πολίτες;

Απ. Οι δικοί μας. Κάποιοι πολίτες που είχαν έρθει από Ελλάδα δεν έμειναν πολύ μαζί μας.

Ερ. Οι αποστολές ήταν προγραμματισμένες ή υπήρχε κάποιος αριθμός ανά εβδομάδα;

Απ. Όχι δεν ήταν προγραμματισμένες, οι αποστολές έβγαιναν σε συνεργασία με την γαλλική ταξιαρχία. Από εκεί παίρναμε τις απαιτήσεις για αποστολές.

Ερ. Οι συνθήκες διαβίωσης εκεί πως ήταν;

Απ. Με μία λέξη σπαρτιατικές. Στο κτίριο που πήγαμε δεν υπήρχε τίποτα, ούτε πόρτες, ούτε παράθυρα, τίποτα.

Ερ. Υποστήριξη υπήρχε από την Ελλάδα κατά την διάρκεια της παραμονής σας εκεί;

Απ. Υπήρχαν κάποιες πτήσεις με C-130 από την Ελλάδα αλλά όχι κάτι άλλο. Ευτυχώς που υπήρχαν οι Γάλλοι.

Ερ. Τι εννοείτε;

Απ. Ότι ήταν επαγγελματίες και είχαν εμπειρία από τέτοιου είδους αποστολές. Επίσης είχαν αναλάβει την τροφοδοσία μας με τρόφιμα και καύσιμα.

Ερ. Στο αρχείο της ΔΙΣ διάβασα ότι είχατε κάποια προβλήματα με τον εξοπλισμό που είχατε φέρει από την Ελλάδα. Οι αντλίες και οι γεννήτριες είχαν προβλήματα;

Απ. Όντως ήταν ακατάλληλες για το περιβάλλον εκεί και δανειστήκαμε κάποια υλικά από τους Γάλλους.

Ερ. Στη συνέχεια οι Γάλλοι αντικαταστάθηκαν από Ινδικά στρατεύματα;

Απ. Ναι και εκεί ζόρισαν τα πράγματα.

Ερ. Τι εννοείτε;

Απ. Το επίπεδο ήταν πιο χαμηλό, υπήρχε πρόβλημα με τη γλώσσα...

Ερ. Είχατε συνεργασία με ΜΚΟ;

Απ. Ναι είχαν μείνει για κάποιο διάστημα στο στρατόπεδό μας.

Ερ. Πως θα περιγράφατε τις σχέσεις με τις ΜΚΟ;

Απ. Τυπικές με μια λέξη.

Ερ. Με τον τοπικό πληθυσμό τι γινόταν, υπήρχε κάποια μορφή διοίκησης στην περιοχή;

Απ. Δεν υπήρχε τίποτα, σκέψου ότι στην περιοχή υπήρχαν κάποια παραπήγματα, τίποτα άλλο.

Ερ. Διάβασα ότι υπήρχαν περιστατικά εγκληματικών συμπεριφορών από τα στρατεύματα, για Καναδούς και Ιταλούς. Έπεσε κάτι στην αντίληψή σας;

Απ. Για τους Καναδούς όχι. Για τους Ιταλούς ακούγονταν διάφορα, για βιασμούς, ξυλοδαρμούς, ακρωτηριασμούς. Ούτε οι Αμερικανοί ήταν έτσι. Μόνο για τους Ιταλούς υπήρχαν φήμες.

Ερ. Πως θα αποτιμούσατε την αποστολή; Θεωρείτε ότι πέτυχε τους στόχους της;

Απ. Η αποστολή πέτυχε κατά την γνώμη μου και οι άνθρωποι εκεί έλαβαν βοήθεια και δεν μας αντιμετώπιζαν εχθρικά.

Ερ. Υπήρχαν κάποια αρνητικά σημεία;

Απ. Βεβαίως, η οργάνωση και η έλλειψη υποστήριξης καθώς και ο ακατάλληλος εξοπλισμός.

Ερ. Σας ευχαριστώ για τις απαντήσεις σας.

2. Συνέντευξη με τον Κ.Κ., στέλεχος της ΠΑ.

Ερ. Πόσα χρόνια υπηρεσίας είχατε όταν πήγατε στην Σομαλία

Απ. Είχα 3 χρόνια υπηρεσίας.

Ερ. Θυμάστε τις ημερομηνίες που βρεθήκατε εκεί;

Απ. Ήμουν στην Σομαλία από τον Ιούλιο του 93 και γυρίσαμε τον Δεκέμβριο.

Ερ. Άρα ήσασταν στην δεύτερη ομάδα, σωστά;

Απ. Σωστά.

Ερ. Έγινε κάποια εκπαίδευση πριν την αναχώρησή σας;

Απ. Ναι συγκεντρωθήκαμε στο ΚΕΒΟΠ για εκπαίδευση και μετά στο ΓΕΑ για κάποιες διαλέξεις.

Αλλά υποτυπώδη, ουσιαστικά με την εκπαίδευση που ήδη είχαμε.

Ερ. Πόση ήταν η διάρκεια της εκπαίδευσης, 1 μήνας περίπου;

Απ. Όχι λιγότερο, 20 ημέρες περίπου.

Ερ. Ο εξοπλισμός που σας είχε χορηγηθεί ήταν κατάλληλος;

Ερ. Η μετάβασή σας στην Σομαλία πως έγινε;

Απ. Αεροπορικώς, πρώτα Σαουδική Αραβία, μετά Τζιμπουτί και τέλος Σομαλία.

Ερ. Τα καθήκοντά σου ποια ήταν;

Απ. Είμαι μηχανικός αυτοκινήτων, εκεί είχα χρεωμένο ένα όχημα και ήμουν υπεύθυνος για την συντήρησή του, μετά σκοπιές και αποστολές έξω.

Ερ. Οι αποστολές ποιες ήταν;

Απ. Οι αποστολές ήταν συνοδεία για ασφάλεια, διανομή ανθρωπιστικής βοήθειας και ιατρικές.

Ερ. Δηλαδή;

Απ. Πέρα από το ότι μπορούσε να μας ζητηθεί π.χ. να πάμε μαζί με αυτούς (μκο) για συνοδεία, βγαίναμε και με δικούς μας γιατρούς σε κάποια περιοχή και διανομή τροφίμων. Βγαίναμε και για τις δικές μας ανάγκες.

Ερ. Εννοείτε την τροφοδοσία του αποσπάσματος;

Απ. Ακριβώς.

Ερ. Οι συνθήκες διαβίωσης πως ήταν; Ένας συνάδελφός σας τις περιέγραψε σπαρτιατικές.

Απ. Οι συνθήκες ήταν εκστρατείας. Μέναμε σε ένα διαλυμένο κτίριο χωρίς πόρτες και παράθυρα, μόνο τοίχοι και στέγη. Το φαγητό γινόταν σε κάτι υποτυπώδη εστιατόρια και ήταν εκτεθειμένο. Αλλά όλα το συνήθιζες, βέβαια γύρισα με μείον δεκαεπτά κιλά.

Ερ. Το ηθικό του τμήματος πως θα το περιέγραφες;

Απ. Το ηθικό ήταν καλό, δεν υπήρχε τραγικός κίνδυνος και ήμουν σε μια ηλικία που δεν είχα αίσθηση του κινδύνου. Μάλιστα με το παιδί που σκοτώθηκε αλλάξαμε θέσεις την τελευταία στιγμή, ήταν να πάω εγώ σ' αυτή την αποστολή.

Ερ. Τέτοια περιστατικά ασφάλειας είχατε συχνά; Μία φορά την

Απ. Περίπου κάθε δεκαπέντε μέρες, είχαμε πυροβολισμούς και στο στρατόπεδο και σε αποστολές.

Ερ. Είχατε επαφές με τους ντόπιους και πως ήταν, φιλικές, εχθρικές;

Απ. Ναι είχαμε επαφές σε καθημερινή βάση. Π.χ. βγαίναμε έξω για να πετάξουμε τα σκουπίδια, η αντιμετώπιση ήταν φιλική. Υπήρχαν κάποιοι που μας έβλεπαν σαν κατακτητές και ι αντάρτες που μας είχαν επικηρύξει αλλά ως επί το πλείστο οι σχέσεις ήταν καλές, τους δίναμε πράγματα, φαγητό. Βέβαια πάντα υπήρχε η φοβία και επιφυλακτικότητα. Αλλά λόγω των συχνών επαφών με το χωριό είχαμε γνωρίσει πρόσωπα και ήταν φιλικοί αφού τους εξυπηρετούσαμε.

Ερ. Μια και λες για χωριό υπήρχε αγορά, λειτουργούσε κάτι;

Απ. Όταν μιλάμε για χωριό εκεί μιλάμε για χωμάτινες καλύβες, δεν υπήρχε τίποτα. Μόνο πλανόδιοι έρχονταν εκεί, πουλούσαν μπανάνες, φιστίκια, καμμιά κόκα-κόλα. Τέτοια πράγματα.

Ερ. Η περιοχή εκεί ήταν αγροτική; Με τι ασχολούνταν οι άνθρωποι;

Απ. Είχαν κάποια ζωντανά, καμμιά κατσίκια, χωράφια δεν είχαν τίποτα.

Ερ. Υπήρχε κάποια μορφή διοίκησης;

Απ. Υπήρχε ένας αντιπρόσωπος με το χωριό και κάποιο είδος συμβουλίου αλλά μέχρι εκεί.

Ερ. Όταν ήσασταν εκεί η διοίκηση της περιοχής είχε αναληφθεί από τους Ινδούς;

Απ. Ναι με τους Ινδούς είχαμε συνεργασία.

Ερ. Πως ήταν οι σχέσεις σας με αυτούς;

Απ. Είχε συνεργασία ο διοικητής μας μαζί τους, σε ότι αφορούσε τις αποστολές, για άμυνα κτλ. Αυτό που παρατήρησα εγώ ήταν ότι δεν έδιναν τόσο σημασία στον άνθρωπο, και στους δικούς τους στρατιώτες και στους ντόπιους.

Ερ. Με τις ΜΚΟ είχατε σχέσεις;

Απ. Εγώ δεν είχα ιδιαίτερες σχέσεις, τους συνοδεύαμε σε αποστολές, η διοίκηση καθόριζε ποιους θα συνοδεύαμε και πότε.

Ερ. Ήταν μόνο Έλληνες ή και αλλοδαποί;

Απ. Τόσο Έλληνες όσο και ξένοι, ανάλογα με την αποστολή.

Ερ. Ποια ήταν κατά τη γνώμη σας τα θετικά σημεία της αποστολής;

Απ. Τα θετικά σημεία, πρώτα ότι βοηθάς κάποιους ανθρώπους. Θα μου πεις τους έσωσες, όχι αλλά τους έδωσες παράταση κάποιους μήνες. Κάτι πιο ουσιαστικό δεν νομίζω να έγινε.

Ερ. Σε επίπεδο αποστολής;

Απ. Σε επίπεδο εμπειρίας μπαίνεις σε πολεμικό κλίμα, μαθαίνεις να ζεις σε δύσκολες συνθήκες, πρωτόγνωρες καταστάσεις για την Ελλάδα

Ερ. Τα αρνητικά σημεία;

Απ. Ο κίνδυνος, οι αρρώστιες, το περιβάλλον. Αν και εμάς δεν μας αντιμετώπιζαν εχθρικά γιατί δεν τους ενοχλούσαμε, δεν κάναμε εκκαθαριστικές επιχειρήσεις μέσα σε χωριά. Γιατί άλλες χώρες έκαναν καταστροφές.

Ερ. Το γεγονός ότι το απόσπασμα ήταν διακλαδικό λειτούργησε θετικά ή αρνητικά;

Απ. Για να πω την αλήθεια λειτούργησε αρνητικά. Υπήρχε διαφορά και στη νοοτροπία και στις γνώσεις πάνω στα αντικείμενα.

Ερ. Θεωρείς ότι βγήκαν κάποια μαθήματα από την αποστολή;

Απ. Ναι θεωρώ ότι ήταν μια εμπειρία ζωής και χρειάζεται ειδικά σε επιχειρησιακό επίπεδο.